

LAZĂR BĂDESCU

MAGISTRAT

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI

MAGISTRAT

ACEST VOLUM S'A TIPĂRIT
ÎN ATELIERELE „CARTEA
ROMÂNEASCĂ”, ÎN LUNA
NOEMVRIE, ANUL 1938.

L A Z Ă R B Ă D E S C U

MAGISTRAT

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI

Această carte este tolagul bătrâneții
mele și merindea cu care plec pe
ceea lume.

Popazu-Karansebeș

Mă încumet să dau la iveală tot ceea ce freamătă, viu și năvalnic, în lăuntrul meu suflesc: șuvoi desfundat din adâncuri străbune — elironomie în care precumpănește o mare dragoste de tron și de țară.

Am stat în slujba Statului aproape jumătate de veac din care, două decenii și mai bine, am judecat norodul.

Tânăr, urcat-am vremile a două Domnii, zăbavnic am fost și'n zilele unei Regențe, iar acum la căruntețe scohor veleatul celui de al treilea Rege.

Drumeț la amurgit, zvoana lumii rămâne în urmă, se topește și se stinge pentru mine.

Solitar, purced pe drumul către veșnicie ale cărei lumini siderale le deslușesc în marea armonie universală — mulțumit, dacă în calea către neant, nu mai am altă tovărășie decât: toiagul bătrâneții, văpaea credinței creștine în ochi, bătaile din ce în ce mai rare ale inimii, melancolia amintirilor, dragostea soției și-a copiilor și, milostenia Domnului, călăuză.

Grăesc prin urmare simplu despre ceea ce am agonisit și învățat în zăstimpul cât am fost straja legii și, pentru că în curând năzuesc să

am și eu odihnă în eternele meleaguri ale umbrelor — asfințitul nu mă mai întristează, nedreptatea nu o mai aduimec, iar răsplata nu mă mai ademenește.

Sărman magistrat, drumeț și solitar, ajuns aproape de hotarul neîntinței!

Privesc înlăcrămat dealungul atâtor ani trecuți ai carierei și ai vieții: ce de nouri mi-au adumbrat zarea, câte dureri înăbușite, ce de greutateți străbătute — și cât de puține zile luminate de soare!

La fiecă popas unde m'am odihnit, la câte cumpene am zăbovit, la orice vatră m'am adăpostit, lăsat-am un gând bun, părăsind însă o nădejde, dezbrăcat și de o iluzie — fericit totuși, dacă în sărăcia robei am păstrat bogăția credinței într-o Justiție fără prihană.

De aceea voroava mea este împletită și cu o «chemare» către tânăra magistratură: în problemele de drept, în controversele, «în traiul și căldura operei de magistrat în care se frământă și se căleşte,» un cuget s'a sfătuiască: aflarea adevărului; un sentiment s'o predomine: sentimentul datoriei; un țel să urmărească: dreptatea.

Acestor imperative cărora trebuie să se închine orice magistrat în inima căruia preșează legea, eu am slujit din toate puterile sufletului.

«Justiției» deci cu înaltul ei tâlc spiritual și tuturor «Slujitorilor» ei credincioși, eu aduc aici prinosul meu de slavă.

Autorul

CUVÂNT DE INCEPUT

Eu aş fi dat titlul acestui volum: *Amintiri din epoca romantică a magistraturii*.

Scriind aceste cuvinte de început, după invitaţia autorului, nu înţăleg a face un simplu gest de colegială îndatorire.

Este ceva mai mult.

Când preotul cu adevărat credincios se pregăteşte pentru liturghie, mai înainte de a intra în altar, îşi pune întrebarea:

— Sunt eu oare demn de acest «sacerdoţiu»?

Şi numai dacă, după ce-şi va fi scrutat conştiinţa, răspunsul este afirmativ, el poate păşi acolo fără frică de a săvârşi păcat.

Amintirile gingaşe din viaţa unui om înzestrat de natură anume pentru a fi magistrat, nu se pot recomanda cu aceeaşi usurinţă, cu care se face în mod curent prefeţele la cărţile altora.

Am ezitat şi eu, căutând mai întâi răspunsul la întrebare:

— «Sunt oare demn de a o face?»

Când voiu mărturisi însă că nu numai odată mi s'au umezit ochii citind acest manuscris; că, uneori chiar am simțit nevoea de a suspina adânc, pe când re trăiam alături cu autorul curata și amărâta lui viață de judecător fără protecție, aureolată de sentimentul mereu înăbușit al dragostei, mi-se va ierta — cred — în drăsneala de a nu fi rezistat în deajuns invitațiunei Domnului Lazăr Bădescu.

Am trecut și eu prin timpurile eroice ale magistraturii de atunci, dând lupta de fiecare clipă cu politicianismul făcător de rele.

Mi s'a adus ca și judecătorului Bădescu într'o seară de vară la conacul unei moșii, tocmai când începusem a făuri planuri pentru viitor, o telegramă prin care Ministerul mă înștiința că fusesem transferat la alt capăt al țării. Motivul acelaș: opusesem idealismul meu poftelor unui puternic politician din localitate.

Când revenii a doua zi în orașul de reședință, amărât și descurajat, mi se păru că trăesc un vis urât. Nimeni dintre cei cari mă salutau în ajun până la pământ, nu mă mai cunoșteau acum; nici chiar gardistul care până atunci făcuse strajă la ușa Domnului Substitut de Procuror.....

Eram ostracizatul!

Nu vă puteți închipui, iubiți tineri colegi de astăzi, în ce zbucium sufletesc se aflau ma-

gistrații pe vremurile când nu exista inamovibilitatea.

Căci voi nu știți ce este nesiguranța zilei de mâne.

Recunosc, există și astăzi multe momente grele în carieră. Voi dați însă lupta numai pentru a urca un grad sau a obține un loc mai bun, deci spre mai bine, pe când noi ne zbatem pentru «pâinea cea de toate zilele».

Și este o nemăsurată deosebire!

* * *

Cu toate astea printre noi se găsesc adevărați eroi; mai mulți chiar decât s'ar putea crede.

Pot să vă asigur că aproape toți cei pe care îi vedeți astăzi la înaltele instanțe, n'au rezistat în carieră prin compromisuri. Ei au dat lupta pe față, cu cel mai desăvârșit curaj, riscându-și cariera la fiecare pas, în numele idealului de adevăr și dreptate.

Au învins.

Dar câți alții n'au căzut alături de dâșii!

Poate că, din punctul de vedere material, unii dintre aceștia n'au avut decât de câștigat profesând advocatura; rana însă din sufletul lor pentru că au fost goniți din cariera ce le era atât de dragă, a rămas vie până la sfârșitul vieții.

Căci noi pe atunci, ne gândeam mai mult

la carieră, decât la salariul cu care abea se puteau ține zilele.

Era epoca romantică a magistraturii.

* * *

Unul dintre noi, D-I Lazăr Bădescu, spirit format prin cultură și educație, temperament sensibil de mimoză, al cărui suflet vibrează cași coardele unei harpe eoliene la adierea zefirului, se face — în paginile ce urmăză — ecoul întâmplărilor din trecutul vieții sale de judecător năcăjit.

El este dintre cei mulți care au luptat și puținii cari au învins.

Dar prin câte deziluzii, emoții și dureri nu a trecut în lunga lui carieră, înainte de a dobândi gradul la care a ajuns.

Ar trebui ca toți magistrații începători să citească amintirile D-lui Bădescu, spre a-și da seamă ce însemna pe atunci a fi *magistrat*.

Câtă nobilă mândrie și ce sacrificii nu ascundea vorba aceasta!

Intram în carieră părăsind situații materiale de invidiat, cu bună știință că riscam a fi abătuți de capriciul primului politician venit. Mai ales în timpul alegerilor, răutatea și lipsa de scrupul a acestor oameni atingea paroxismul, devenind adevărate fiare, în fața cărora totul trebuia să se plece. Prietenoși, umiliți chiar până în ajun, acum nu mai cunoșteau pe nimeni, nu știau ce este mila și crușarea.

Totuși, cu cât iubeai mai mult cariera, cu atât simțeai mai imperios imboldul de a risca totul pentru ați face cu orice preț datoria. Căci numai astfel, te puteai considera demn de ea.

Mi-aduc aminte de un prieten, căzut pe câmpul de onoare după o astfel de luptă inegală.

Fusese înlocuit cu o zi mai înainte. Acum se af'a în camera de consiliu numai cu mine, pe când ceilalți erau în ședință; el semna corectând pe ici-colo ultimele hotărîri la care luase parte. Din când în când, câte o lacrimă îi luneca pe obraz și căzând cu sunet mat, abea perceptibil, pe hârtia de dinaintea lui, deforma literele de cerneală.

Emoționat și eu, mă uitam la dânsul, stăpânindu-mă spre a nu izbucni. Nu puteam găsi o vorbă de alinare. Știam de mai înainte că toate ar fi fost de prisos. Dar el, căutând la mine, îmi zise într'un suspin:

— Nu-ți poți tu închipui, cât îmi era de dragă...

Dar nu putu urma. Capul îi căzu pe dosare și începu a plânge în hohote.

Cum să nu știu?

Era doar vorba despre «carieră».

Sunt ani de atunci.

Debutasem ca Substitut într'un mic oraș din Moldova.

Acolo fiind, abia așteptam apariția «Revistei

Juridice», în care D. Lazăr Bădescu, publica amintirile sale din magistratură sub titlul *Alea jacta est*.

Imi fac o plăcută datorie de recunoștință, mărturisind acum autorului, că citind acele pagini, am simțit împreună cu dânsul ceea ce înseamnă mândria de a fi magistrat, în sensul înalt în care o înțelegea el. Mă bucuram când în povestirile sale triumfa dreptatea și mă întristam, dacă judecătorul cel bun eșea învins din lupta cu oamenii politici. Simpatizam miniștrii de justiție neinfluențabili și disprețueam pe acei care plecau urechea la clevețiile interesate. Iubeam pe judecătorii demni, neputând avea destul desgust pentru cei umiliți.

Ce este oare alta romantismul, decât exaltarea sentimentelor alese, singurele care înobilează pe om și înfierarea celor urâte ce-l scoboară totdeauna atât de jos?

Alături cu Lazăr Bădescu, la fel cu dânsul și nu merg prea departe zicând, «la școala lui» s'au format elementele care onorează magistratura noastră.

Adeseori, în cursul carierei mele, care nu a fost crușată de unele amărăciuni, atunci când treceam prin momente de cumpănă, îmi îndreptam gândul către acel necunoscut care prin amintirile lui reușise a trezi cele mai frumoase sentimente în sufletul meu. Astfel am sfârșit de cele mai adeseori prin a învinge!

Aveam față de dânsul o datorie de îndepli-

nit și sunt mulțămît, acun când l-am cunoscut — ceeace doream atît de mult — că pot să-i exprim astfel recunoștința mea, îndemnând pe toți colegii mai tineri să urmărească volumul acesta de amintiri din alte timpuri, cu cea mai pioasă băgare de seamă. Căci, deși sunt numai ale unui singur om, reprezintă o adevărată epocă.

Trebue să ne dăm osteneala cu toții, mici sau mari, spre a împiedeca stângerea completă a flăcării de idealism, care mai pâlpaie încă în adâncul sufletelor noastre.

De aceea, orice suflu menit a-i da strălucirea de altă dată, urmează a fi încurajat, spre a nu se putea spune că cea mai frumoasă epocă a rămas numai în amintirea trecutului.

Ori, răspândirea cărții D-lui Bădescu, date fiind sinceritatea și talentul cu care D-sa povestește, ar putea realiza această minune.

Sunt chiar sigur.

Sinaia, August 1935.

EUGEN PETIT

Fost Consilier la Inalta Curte de Casație și Justiție.

P A R T E A I

I.

În ziua aceea era ger și vremea în viscol.

Insoțind pe fostul său Profesor, Andrei Bol-dur străbătu după amiază, prin gangul hanu-lui Zlătari din București, unde se afla Ministerul de justiție.

Profesorul, un însemnat bărbat politic, mergea înainte, elevul respectuos, în urmă. Trecură în interiorul curții de sub bolta în care se adă-posteau învăluiri de viscol și încet urcară scara învechită cu treptele măcinate: unul liniștit și nepăsător, celălalt emoționat — colo, sus, în cabinetul ministerial, îndată avea să se hotărască viitorul elevului.

De câteva săptămâni licențiat în drept, să-rac, în grijă cu Mamă văduvă și cinci surori nemăritate, Andrei ocupa modesta slujbă de verificator clasa a doua în biuroul Datoriei publice din Ministerul de finanțe. Rugase pe fostul său profesor, cu care păstrase deaproape legături sufletești, să-l ajute a obține un post în magistratură iar acesta, binevoitor și apre-ciindu-și elevul, suea acum scările autorității:

vorbise mai nainte Ministrului, obținuse făgăduința, dar numirea întârzia.

Când răzbiră în sala de așteptare, aprodul deschise imediat ușa cabinetului Ministrului, iar Andrei, rămas afară, auzi din lăuntru un glas șăgalnic:

— A, bună ziua!

Ce mai face Andrei Boldur?

— Bine, sănătos, îți trimite complimente...»

Și ușa se închise.

Boldur așteptă mai mult de o jumătate de ceas.

Prin fereastra din fund, biserica Zlătari se ivea drept în față cu pereții coșcoviți și crucea turlei aplecată: veacurile o troeniseră, iar crucea năruită grăia prezentului vechimea clădirii și a zbuciumului fără hodină al vremurilor.

Poate că o privire mai rugătoare și mai sinceră, niciodată nu se îndreptase către acel izvor de pace și de înțelegere și, arare-ori crucea a iradiat în asfințit cu mai multă strălucire și mai curată nădejde, ca acum, într'un suflet credincios.

Născut și crescut în preajma bisericii unde tatăl său, doctor în teologie dela Kiev, oficiase până la moarte, Boldur era înrâurit de un puternic sentiment mistic, rezultat al ambianței religioase în care se născuse și în care viețuise.

Privea în acel moment semnul răstignirii din înaltul turlei și, în clipele acestea neuitate,

rugăciunea lui se îndrepta către simbolul credinței, ca să-i ajute «plinirea dorului».

Atâta clironomie părintească: un fond de spiritualism păstrat ca într'un sanctuar, o robustă intelectualitate, un cult pentru adevăr, datorie și cinste, laolaltă cu o dragoste adâncă de tron și de țară.

Când însfârșit ușa se redeschise și Profesorul apăru, nu se desluși rezultatul audienței după înfățișarea lui rece și nepăsătoare.

Scoborând pe caldarâmul curții se opri și se întoarse către elevul ce-l urma trist și tăcut.

— Ei bine?

— Nu s'a putut, domnule Profesor?»

Acesta îl privi cu băgare de seamă.

— De ce ești abătut?

— Imi faci impresiunea unui tânăr puțin pregătit și neobișnuit cu descumpănirile vieții.

Chiar dacă nu reușeam acum, se putea împlini mai târziu.

— Nu te-am învățat eu să știi aștepta și mai ales a persevera?

Nimic realizabil, Boldur, fără stăruință și răbdare, isvoare de trai și avut sufletesc pe care dacă le ai, păstrează-le cu zgârcenie ca să-ți fie de folos în rostul lumii, în care te vei avânta de acum încolo...

— Dumneavoastră știți cu ce greutateți lupt.

— Știu, știu.

Tocmai de aceea am venit la Minister ca să-ți grăbesc numirea.

Vino mâine, să-ți primești decretul, domnule Judecător!»

Și zicând astfel, Profesorul se urcă grăbit într'o sanie ca să scape de mulțumiri, bucuros de iradiațiunea fericirii ce iluminase figura protejatului.

Andrei privi altarul cu adâncă recunoștință, apoi ieși radios din curtea bisericii.

Negurile serii se așterneau pripite, iar pe bolta cerului acum înseninat, stelele în rânduială izvorau din veșnicii.

Zurgălăii săniilor spărgeau înserarea pe ulițele înzăpezite, fanaragiii aprindeau grăbiți felinarele luminate cu petrol, lumea înfrigurată grăbea către locuințe, pe când gerul nopții se scobora peste firea înghețată.

În sufletul lui Andrei însă adiea vântul primăverii și fremăta o lume în veci ademinitoare: a tinereții și-a iluziunii.

II.

Se înoptase, când Boldur scoborî peste o săptămână în gara urbei unde fusese numit Judecător de ocol.

Nepavat, abia luminat de câteva felinare pe ulița principală, orașul odihnea, parte pe vale, parte suind clinul unui deal.

Un hotel vechi, cu înfățișare săracă îl găzdui, până când se mută într'o cameră mobilată aproape de judecătorie.

Profesorul de geografie al gimnaziului local cetind în ziare numirea, îl vizită peste câteva zile: era fostul coleg din liceu.

Norocită împrejurare!

Impresiunea defavorabilă a orașului se împărstie și în tovărășia colegului, începu simplă, modestă și retrasă, viață de magistrat.

Se iniție curând în practica judecării: Ajutorul netitrat, dar un bătrân de ispravă, îl îndrumă cu tact și cu răbdare în meandrele procedurii.

Mai tot timpul petrecea la judecătorie, devotat carierii. Seara doar, împreună cu tovarășul de liceu, întreprindea lungi excursiuni dincolo de barieră, în depărtările mohorâte și înghețate ale câmpiei, până la volbura unde Vedea se unea cu Teleormanul.

Cum este obiceiul în orășelele de provincie, noul Judecător fu obiectul curiozității tuturor: tinerețea lui și titlul academic impresionară favorabil.

După vizitele oficiale, Andrei se scufundă în traiul lui rezervat, iar judecătoria căpătă pe nesimțite o altă înfățișare: solemnitatea ședințelor se instaură, ordine strictă în lucrările grefei și arhivei, urgenta rezolvare a cererilor, judecata neinfluențată, redactarea hotărârilor la termen — atâtea elemente răzlețe, dar în totalitatea lor cântărind în aprecierea cunoscătorilor, ridicaseră autoritatea justiției locale, dar puseseră pe gânduri pe cei deprinși cu alte criterii în distribuirea ei.

Această înceată dar stăruitoare activitate atrăsese foarte multe simpatii Șefului instanței — în opoziție cu antipatia stârnită în tabăra profitorilor de până atunci.

Și acțiunea continuă și eficace dură patru luni cu o desvoltare din ce în ce mai accentuată, până când, într-o zi, Ajutorul îi spuse:

— Domnule Jude, se cunoaște că ești tânăr și abea intrat în magistratură.

Bine este ceea ce faci, căci așa trebuie să fie justiția. Aici însă există o tradiție cu care dumneata ai rupt.

Trebuie să fii tare la Minister...

— Ce tradiție?

— De când ai venit, nu s'a mai trimis Șefului politic local lista proceselor și Polițaiul, deși o copiază în fiecare seară și o predă Grefeii adouazi înaintea ședinței, acolo însă o bate Dumnezeu...

— Pentru ce să trimit lista proceselor în fiecare seară?

Ce, aici este hotel să înaintăm lista pasagerilor sosiți?

— De, așa a fost tradiția.

N'ar fi rău măcar atâta să faceți: să păstrați și dumneavoastră obiceiul.

— Bine, să-l păstrez, fiindcă zici dumneata. Dar ce face Șeful politic cu listele?»

Ajutorul aplecă fața și nu răspunse.

— De ce taci?

Ziseși: măcar atâta să facem.

Făceți mai mult?»

Ajutorul sta cu ochii în jos.

«De ce nu răspunzi, ți-e teamă să-mi spui?»

Ajutorul, trist și abătut, da din cap continuând a privi în podele.

Judecătorul insistă:

«Ai ceva pe conștiință?

— Ferească-mă Dumnezeu!

— Atunci?

— Mai bine să tac.

Sunt bătrân, cu o casă nevoiașă și aproape să ies la pensie...

— Nu avea teamă, numai să-mi spui adevărul.»

Ajutorul se frământa — Judecătorul dârz aștepta.

— Să vă spui» se hotărî bătrânul.

«Domnule Jude, noi trimetam, prin Polițai, în fiecare seară, lista proceselor pe adouazi și dimineața o primeam în plic închis. Cerceam cu luare aminte literele puse în dreptul unora dintre procese: unde era *a*, achitam sau admiteam, unde era *r*, respingeam sau condamnăm, după cum era și pricina, civilă sau penală.

Decând ați venit dumneavoastră, nu se mai îngrijește nimeni, nu se mai trimite lista și nu se mai cercetează aceea copiată de Polițai.

— Astea sunt listele?

S'au putut petrece asemenea fapte?

— Trebuia.

Altfel...» oftă profund Ajutorul.

— Altfel?

— Altfel, sau pleca singur Judecătorul, sau se pleca, sau îl mătura.

— Și dumneata te-ai plecat?»

Ajutorul tăcu, clătină trist din cap.

— Pe cât mi-a fost cu puțință, m'am strecurat, lăsând pe Judecător să se descurce cum pofta.

— Și, decând am venit eu...

— Doamne ferește!» strigă Ajutorul, sărind în picioare.

— Știu. Nu te teme. Știu tot.

Stai jos. Nu ești inculpat Ai fi putut fi.»

Boldur puse în buzunar listele.

«De aceea m'ai întrebat deseori dacă sunt tare la Minister?

— D'aia.

Și, v'aș ruga, domnule Jude, să nu mă lăsați, căci toată urgia se va abatc asupra mea.

— Cu ce ești, dumneata, vinovat de măsurile luate de mine?

— Că «de ce nu v'am învățat dela început să faceți ca și ceilalți» mi-a țipat într'o zi Pe-lițaiul.

Eu însă mi-am făcut datoria de subaltern cinstit și credincios.

De aceea, v'aș ruga, respectuos, domnule Jude, să nu mă lăsați...»

Andrei privi cu milă pe acest bătrân, rob al unor tradiții urâte, al vârstei înaintate și al sărăciei ce nu se bizuia pe nimic.

Sărăcia!... cunoștea el prea bine ce prăpăstii ascundea acest cuvânt.

Rămase pe gânduri: o singură vorbă și ce de rezonanțe stârnise, ce șirag de tonuri majore deslănțuise — întreaga claviatură lăuntrică fusese pusă în mișcare, spontan și dureros.

Târziu trezindu-se, observă că Ajutorul aștepta în picioare hotărîrea lui.

— Asta te-a scăpat» îi spuse grav. «Altfel rămâneai fără pensie și, cine știe, ți-se putea întâmpla ceva și mai rău...

— Vă mulțămesc cu respect.»

Părăsi cabinetul cu ochii în lacrimi purtându-și samarul bătrânețelor amare.

Judecătorul, la rându-i, plecă mâhnit și se îndreptă către volbura râurilor.

Soarele în asfințit incendia o perdea de nouri ce se ridicau despre răsărit.

Vântul primăverii topia zăpezile, iar sus de tot pe undele înaltului, treceau pasări călătoare.

Inima i-se strânse și ochii Ajutorului plini de lacrimi îl sângerară: amară priveliște a umilinței, sfâșietoare taină în suflet de magistrat.

Ajunse la râu.

Se așeză pe un trunchiu de răchită căzută pe mal și văzul, tovarăș cu gândurile, se duse călător pe sforul tulbure al apelor...

Peste câteva zile criză ministerială.

O nouă formațiune politică a aceluiaș partid luă frânele guvernului sub acelaș Prim Ministru.

La Ministerul de Justiție veni un alt titular. Curând mișcare importantă în magistratură: Andrei Boldur permutat la Domnești, sat în apropierea Bucureștilor, Ajutorul înlocuit.

III.

Satul Domnești, reședința plășii Sabarul din județul Ilfov, se desfășura pe malul stâng al râului Sabar, la 18 kilometri depărtare de Capitală, dincolo de linia fortificațiilor.

Judecătoria era instalată într'un local încăpător, fost conac al moșiei, la intrarea unei vaste ogrăzi încondeiată cu răsadnițe de flori și cu șiruri de pomi roditori.

Aripa dreaptă despre drum era locuința Judecătorului; antreul sală de sedință; aripa stângă ocupată de arhivă, de grefă și camera de chibzuire alături de cabinetul Șefului, iar în fundul curții pe după un tufăriș de zmeură, două odăițe erau locuite de Aprodul judecătoriei.

Din camera de chibzuire, de-ți aruncai privirea, se vedeau pomii înfloriți, iar mai departe, printre cuiburi de coacăze, șerpuea o potecă până la o grădină despărțită cu zaplaz de lemn câinesc îndeaproape vegheată, ca aparținând Judecătorului.

Intr'o dimineață cu soare, Boldur ieși în trăsură prin bariera Ghencea din dealul Spirei

și în sunetul clopoțeilor dela înaintași, luă calea spre Domnești, noua sa reședință.

Aer curat, înviorător îi năvăli în plămâni și-i îmbujoră obrazii.

Abea de o suliță ridicat pe cer, soarele inunda câmpia încropind atmosfera.

Șoseaua, străjuită de întinse lanuri verzi, se desprindea ca o trâmbă albă cu capătul pierit în zarea amurgului.

Din vreme în vreme, care cu boi și căruțe orzărești încărcate cu bucate, trase de cai voi-nici și mânați de chirigii, zoreau către oraș.

Cerul senin spânzura boltit peste coclauri, iar o învăluire azurată plutea peste întinderi.

Din brazdele în șiruri, când și când săgeta ciocârlia, flutura câțva aripile în lumină rostind imnul dimineții, apoi fulgerată ca de glonț cădea în miriștea arsă.

Când ajunse la fort, birjarul opri dinaintea hanului, la marginea șoselei.

Andrei scoborî poteca din vecinătatea șinelor căiei ferate legând forturile între ele.

Liniștea domnea peste plaiurile însorite, iar văzul gânditor i se pierdu în depărtări.

Se așeză pe taluzul verde, amintirile roiră ca albinele împrejurul stupului.

«Pentruce fusese permutat astfel pe neașteptate, fără să fie măcar întrebat, sau să i se arate motivul?

Aceasta era magistratura?»

Și o milă nemărginită i se revărsă în suflet

pentru bătrânul său Ajutor, dat afară din cauza cinstei și devotamentului.

Amintirea acestei jertfiri îl apăsa și îl durea.

Incercase pe lângă Profesor, acum în opoziție, o intervențiune timidă:

«Ce fel de dreptate precumpănea tocmai la Ministerul Justiției și ce carieră putea fi asta, dacă se pedepsea cinstea și destoinicia?»

Profesorul însă amuzat, privindu-l ironic prin sticla monoclului, îl potoli:

— Bine că ai scăpat tu!»

Il potolise, dar nu-l convinsese, iar viziunea jertfitului îi turbura conștiința — așa este de adevărat că în sufletul, în care nu este vremelnică noțiunea de dreptate, o injustiție răscolește și frământă.

Din vălmășagul gândurilor îl trezi glasul depărtat al birjarului: caii odihniți și adăpați, trăsura sta gata de plecare.

În ușa rateșului hangiul privea.

— Mai este mult până la Domnești?

— Aproape cinci kilometri

— Mulțumesc.

— Umblați sănătos.»

Trapul cailor, scârțâitul roatelor pe pietriș, clinchetul clopoțelilor și plesnetul biciului, laolaltă cu chiotul îndemnător al birjarului, sparse liniștea împrăștiind vrăbiile de pe garduri, stârnind câinii din ogrăzi și alungând ciorile depe semănături.

IV.

Când se opri din nou trăsură, Andrei fu trezit din toropeala somnului.

În fața unei case mari purtând o tablă albastră și scris cu slove albe:

Judecătoria Ocolului Domnești plasa Sabar Județul Ilfov, împricinații adăstau, care pe șosea, care în curte.

Un țăran cu barba țăpoasă și musteața tușinată alergă cu capul descoperit, așeză pe umăr lada cu cărți și prinzând de toartă geamantanul:

— Bine-ați venit, domnișorule,» ură el voios, plecând cu sarcina înainte.

— Bine te-am găsit sănătos!» răspunse Boldur, făcându-și loc prin mulțime.

«Dumneata știi cine sunt?

— Cum să nu. Avem noi semnele noastre.

— Care-s, moșule?

— Mai întâi, bagajul: cine vine la Judecată cu buclucurile?

— Apoi?

— Apoi, frăgezimea dumneavoastră, căci așa am adulmecat eu prin cântilărie, că sunteți tânăr și firav, abea eșit din școli.»

Plăcut impresionat de pătrunderea săteanului, Andrei încercă să intre pe ușa din față.

— P'aici, domnișorule, acolo-i sala de ședință și am început judecata.»

Urmă drumul țăranului, ocoli casa și, prin ușa dindos, intră înăuntru.

— Dumneata ești în serviciul judecătoriei?

— Da. Eu sunt, moș Toma, aprodul.

— Imi pare bine.

Și îngrijești și de Judecător?

— Firește, dacă locuesc aici și-i stau la îndemână.

— Bine. Acum du-te la postul dumitale!

— Pot să mai întârzai, căci «procestu» ăsta ține mult, grăesc «aucații» dela București, nu-s ca clănțaii noștri din Domnești, care zic două vorbe și au și șters românului polu sau găina, care cum devine...

— Bine. Acum totuș mergi la slujbă!...» îl îndemnă, zâmbind.

Moș Toma însă privea împrejur, se scărpină în cap și nu se da dus.

«Mai cauți ceva?

— Mă chibzuesc pe ce veți dormi dumneavoastră la noapte în odăile astea goale?»

Boldur râse cu poftă.

— Bine. Bine, moșule, du-te dumneata, vom mai sfătui noi, că e mult până în deseară.»

Rămas singur, cercetă odăile mari, înalte, luminoase, bătute de soare, cu ferestrele parte la drum, parte spre curte.

În față era hanul, iar justițiabilii, tăbărâți pe șosea sau prin ograda judecătoriei, adăstau rânduieala proceselor.

După ce-și atârnă într'un cui pardesiul, Andrei ieși, urmări cărarea dintre pomi și ajunse la zaplaz.

Era o zi mândră de început de Mai și toate vietățile zburdau în soare.

Boldur era încântat.

Deschise porțița și printre șirurile de coacăze și caiși scoborî poteca până la malul râului.

Sabarul limpede curgea de vale printre sălcii și răchiți.

Se așeză pe iarbă și gândurile curseră și ele pe firul liniștit al apei.

Cât rămase astfel nu-și dăde socoteală.

Il trezi un pas greu, zdrobind vreascurile.

— Am onoare să mă prezint: Dumitru Ionescu, Ajutorul dumneavoastră.»

Andrei îl privi: statură mijlocie, bine legat, oacheș, ochii negri și neliniștiți.

— Imi pare bine, domnule Ajutor» și-i întinse mâna.

— Am terminat ședința și am venit să mă prezint.

— Sezi și dumneata, coala pe iarbă, lângă mine.

— Vă mulțămesc, dar pe mine să mă iertați: am câteva hotărâri de redactat.

— Sunteți în întârziere?

— Nu se pomenește. Sunt pronunțate ieri și, pentru azi, redactez un jurnal mare de preparatoriu.

Vă salut respectuos» și se depărtă grăbit.

Andrei rămase pe iarbă.

Soarele în slavă stăpânea lunca depe malul din față, tăiată de brazdele cu zarzavat.

Doi cai slăbănogi, cu coastele sărite și capetele aplecate, mânați de un copil, învârteau

roata din mijlocul răsadurilor: apa prinsă din scoc se vărsa din jgheaburi în straturile depe întinsul grădinăriei.

Tăcere și liniște.

Nu se auzea decât plescăitul valurilor lovindu-se de mal și șueratul mierlei în nucul din grădină.

Arareori, un ciortan sărea voios din undă, iar roiuri de găze și libelule străvezii încrețeau oglinda apei.

Un glas, ca de femei, s'auzi din spate:

— Imi dați voe, domnule Jude, să mă prezint: Ion Predescu, arhivarul judecătoriei.»

Slab, uscat, spân și galben la față, cu privirea pânditoare înapoia ochelarilor prinși cu ață după urechi, arhivarul aștepta cu pălăria în mână, iar mai departe, înapoi, un nas mare, roșu, sălta dintr'o față îmbujorată, buhavă și doi ochi bulbucați priveau umezi și înduioșați.

— Domnul cine este?»

Arhivarul se dete repede laoparte și făcu loc nasului ca macul.

— Să-mi permiteți, cu respect să mă prezint: Tănăsescu, grefierul judecătoriei Domnești, dar mie îmi zic toți, și chiar domnul fost Jude, Tănase, că e mai scurt și mai amical,» râse sgomotos, apoi cu prietenie întinse o mână grasă și umedă.

Andrei se ridică din iarbă și se prefăcu a nu vedea mâna ce i se întinsese.

Arhivarul îi făcu loc pe cărare, Tănase, și-aduse aminte și ridică pălăria, iar mai la-

parte, aprodul, cu căciula în mână, zâmbea de încurcătura grefierului rămas cu mâna întinsă.

— Sunteți de mult în serviciu?

— Eu, de opt ani, domnul grefier de câteva luni.

— Cum stă arhiva?

— În regulă și la zi.

— Dar grefa dumitale?

— Ca de obicei, cum dă Dumnezeu» răspunse fără chef, Tănase, pe când la spatele lui, moș Toma, cu capul în pământ, mustăcea și-l privea pe sub stuful sprâncenelor.

— Imi pare bine că sunteți un vechiu funcționar și arhiva nu este cum dă Dumnezeu,» zise Boldur, strângând mâna arhivarului.

— Domnișorule, masa e gata și se răcește mâncarea» spuse aprodul, pe când cei doi funcționari se depărtau.

— Dar bine, moșule, te-ai gândit și la masă? Pune, te rog, căciula în cap.

— Apoi, dacă vom lăsa totul cum dă Dumnezeu, murim de foame aici în Domnești.

— Și, unde-i masa?» surâse Andrei.

— Colea, în fața judecătoriei, sub umbra-
rul lui Turnibuca.

— Da, acela cine este?

— Grecul, stăpânul hanului.

— Se găsește acolo de mâncare?

— Dacă se «cumandă» de cu vreme, se găsesc ele, două ouă proaspete, o limbă afumată de capră și un pui la frigare.

— Cu alte cuvinte, moșule, ouă, o limbă de capră și un pui fript m'așteaptă?

— Nu, am lăsat grecului limba, că aiă e pentru noi, ceștia dela țară; dumneavoastră însă, domnișorule, am întocmit masa și cu niște vin, ascuns de grec în fundul pivniței, cunoscut numai de mine.

— Nu se gătește obișnuit?

— Nu se află, n'are cine mânca.

— Dar lumea care vine la judecată?

— Aia sosește cu merindea în traistă.»

Andrei se așează la masa întinsă sub umbrar.

Moș Toma i-aduse un blid cu trei ouă ochiuri înotând în unt și garnisite cu ceapă prăjită.

Pe un fund alb de lemn, o mămăliguță ca aurul scotea aburi, iar într'o strachină albă cu chenar roșu, aștepta un pui rumenit, tăvălit în mușdei de usturoi.

Aprodul, în picioare, turna din când în când dintr'o bărdacă aburită un vin profir care spuma în pahar.

— Dar la noapte, moșule, voi avea unde pune capul, că de, vorba dumitale, odăile judecătoriei sunt goale?

— Phe! s'o găsi ea o odăiță curată și un pui de pernă unde să odihniți.

— Sâmbătă, după ședință, plecăm cu căruța, la București; eu voi întârzia câteva zile, după treburi, dumneata însă te înapoezi cu patul și buclucurile mele, căci văd eu, altfel nu este rost.»

Bătrânul se întristă și, cum îi era obiceiul,

lăsă capul în jos, pornind să mai aducă vin, căci s'apropia Ajutorul.

— Poftă bună!» zise acesta voios.

— Ia loc și cinstește un pahar.

— Mulțămim.»

Ajutorul respectuos s'așează în față pe o margine de scaun.

— Moș Toma, domnule Jude, este mâhnit, căci spera să locuiți și să hrăniți la neamul, așa zicând, al lui.

— Cine-i neamul?

— Lelea Nastasia, o vădană foarte harnică și curată. Acolo puteți lua și masa, gătește minunat.

— Bine că mi-ai spus. Imi place uncheșul.

— Nu e așa de naiv precum credeți...

— Eu, tot la judecătorie, voi locui.

Sâmbătă, după ședință, plec la București, rămân câteva zile și trimit înainte, cu moș Toma, celea necesare dormitului...

— Puteți lipsi cât de mult» întrerupse grăbit și insinuant Ajutorul.

«Aici nu e ca la oraș, îngrijesc eu de judecătorie. Domnul, fost-jude, lipsea cât voea, căci îl chemau multe treburi familiare.»

Boldur îl privi cu atențiune.

— Așa, fără concediu?

— Da, cine mai ține socoteala, aici la țară.

Destul unul din noi, celălalt își vede de nevoi».

Andrei nu-l slăbea din ochi, apoi întrebă:

— Inspecția nu vine?

— Ferit-a Dumnezeu, nu se pomenește!

— Dumneata, în lipsa mea, nu te poți îmbolnăvi?

— Rar se întâmplă, dar atunci alta-i împrejurarea.

— Se poate chiar să lipsești, fără a fi bolnav.

Nu este așa?

— Așa e, s'a întâmplat și asta.

— Atunci, cine a judecat?

Judecătorul lipsă fără concediu sau permisie, dumneata absent în neregulă.

— Grefierul...

— A judecat grefierul?» izbucni Andrei.

— Nuu!... grefierul a amânat procesele.

— Fără termene?

— Da.»

Urmă scurtă tăcere.

Ajutorul sorbea rar cu ochii în pahar.

— Bine, dar cum, pe ce temei motivați amânarea?

— Se găsesc ele motivele că sunt multe în procedură,» răspunse plictisit Ajutorul.

Andrei nu se mai stăpâni.

— În procedură da, domnule Ajutor, dar nu în realitate care, în cazul acesta, seamănă a ceva... fals.

— Vai, domnule Jude, cine să știe?

— Știm noi judecătorii și nu este destul?

Da, cunosc opinia dumitale: «aici, la țară, cine mai ține socoteală?»

Dar în fața conștiinței sale Judecătorul cum Este foarte comodă și utilă.

stă?»

Ajutorul îl privi sfios și nu răspunse.

«Nu există la noi, magistrații, un simț al răspunderii, cel puțin către propria conștiință?

Bine, așa e, acțiunile noastre sunt determinate de nevoi care trebuiesc satisfăcute, dar ce faci cu conceptul superior al legalității, care înainte de orice și în totdeauna trebuie să călăuzească judecata și să inspire hotărârile noastre?

Noi suntem niște instrumente ale legii.

Ce fel de conștiință de magistrat este aceea care întrebuințează asemenea mijloace spre satisfacerea intereselor sale personale?

Și-apoi, înaintea Celui-de-sus, cum stă acest împărțitor de dreptate?»

Ajutorul tăcea și sorbea din pahar .

Boldur continuă:

«Numai teama de control sau de pedeapsă să ne călăuzească?

Teamă aceasta să ne fie normă de drept?» Moș Toma asculta cu palma peste gură, iar cu mâna cealaltă turna din bărdacă.

— Așa scrie la carte, domnule Jude. Viața însă, mai cu osebire aici, la țară, curge altfel. Vă veți convinge în curând...

— Tocmai aici, în lipsă de control și'n mijlocul acestui norod fără carte, frâul conștiinței trebuie să se exercite nemilos.

Ce zic țăranii aceștia despre noi și actele

noastre nepedepsite, când pe ale lor le judecăm și le osândim?»

Ajutorul tăcea și sorbea, iar moș Toma scutura din cap îngrijind ca paharele să fie pline.

«Altfel, ce razim sufletesc vom avea din îndeplinirea datoriei și cu ce ne vom fi ales din învățătura căpătată?»

Ajutorul nu scotea un cuvânt, aprodul mustăcea și-i turna, Andrei sorbea cafeaua privind în depărtări.

Un șir de care cu vreascuri și strujeni trecu pe dinaintea hanului.

«Cum făceați cu tabloul de ținerea ședințelor înaintat Ministerului la fiecare început de lună?» întrebă Andrei urmărindu-și ideile.

Ajutorul rămase uluit.

— Acela îl întocmea, personal, domnul Jude și tot dumnealui îl depunea la Minister.»

Boddur îl privi atent, apoi se sculă, plăti și trecu în curtea judecătoriei, fără a mai spune un cuvânt.

— Te rog, fă raport cerând o permisie de cinci zile pentru mine și trimite să-l iscălesc.

De mâine încolo intru eu în ședință până plec. Dumneata rămâi în cancelarie.

Când mă înapoez, fac inspecție.

— Am înțeles.»

Ajutorul salută și se depărtă grăbit.

Andrei privi câțva după el, apoi pe gânduri, cu capul în jos, intră în casă, la judecătorie.

— Vasăzică, moșule, la noapte dormim la lelea Nastasia?»

Aprodul se însenină și scutură din cap bucuros.

— Da, cin'va pus la cale așa de curând, domnișorule, c'abea pîcarăți?

— Aș putea merge chiar acum, să pun capul o țără pe pernă?

— Numai decît, doar să dau de știre.»

Rămas singur, Andrei începu să cerceteze cotloanele.

Odăi spațioase, construcție din belșug ca la vechile conacuri boerești: trebuia mobilă nu glumă.

Cercetă și celelalte încăperi, trecu în antreu, marea sală de ședință, intră în grefă, iscăli raportul permisiei și-l băgă în buzunar, vizită apoi și arhiva.

— Pofțiți, domnișorule, odaia e gata,» îi șopti moș Toma.

Urmărit de acesta, trecu drumul și intră în ograda din față.

O femeie trecută de 40 de ani le ieși înainte potolind căinii.

Odaia curată și veselă, patul moale, acoperit cu velină mișoasă, iar pretutindeni răspândit miros de levănțică.

Demult nu se afluase într-o atmosferă de tihnă și de pace ca aici.

Se întinse pe pat.

Aprodul îi potrivea perna sub căpătâi și se retrase în vârful opincilor.

Gândurile îl prinseră, odihna îl luă în mrejele el binefăcătoare, până ce-l fură somnul.

Se lăsase noaptea când îl trezi moș Toma atingându-l ușor pe umăr:

— La noapte veghem, domnișorule.

— De mult, moșule, n'am dormit în timpul zilei atât de adânc.

— Așa-i la țară: luptăm cu somnul și cu odihna.

Da, dumneavoastră, să poștiți la masă, să gustați și bucătăria Nastasiei.»

În ogradă aștepta masa întinsă: Andrei surâse.

— Am auzit că-i harnică femeie, pricepută și curată.

— Cine a încondeiat'o?

— Ochii mei, moșule.»

Aprodul râdea pe înfundate și scutura din cap cu fața în pământ.

Afară, noapte albă de lună plină și o învălire de mister străjuea satul, râul și lunca.

În depărtările veșnice străluceau luceferi.

Un vânt ușor făcea să tremure vârfurile plo-pilor, zumzet de cobză venea dela han, pe drumul de țară călătoreau carele, iar în fundul grădinii, într'un agud înflorit cânta privighetoarea.

V.

Când reveni din Capitală, judecătoria că-pătase o altă înfățișare: steag măreț flutura în-fipt pe culmea ei, iar moș Toma radios, proas-păt bărbierit și cu pletele unse, privea mândru flamura tricoloră adusă odată cu bagajul.

Un fior de înălțare morală coprinsese și localnicii. Mulți stau adunați la han, iar alții, abea întorși dela câmp, odihneau pe laițele porților sau pe prispele caselor.

Neveste și fete zorite așezau, după îndemnul aprodului, pe la ferești sau în cerdacuri, ghivece cu flori, velințe și năframe, iar școlarii înțepeniseră pe stâlpii porților sau pe învelitori, bețe cioplite purtând stegulețe de hârtie.

Ici-colea, pe la ograda celor mai cuprinși, atârnavă lungi tricolore din vârful acoperișului, iar toată gospodăria era curățată și primenită.

Umbrarul hanului înprospătat cu verdeață purta fudul mulțime de ștergare vărgate, pe când vântul bătea mereu în pânza steagului din vârf ca și într'aceluea dela autoritatea judecătorească din față.

Șoseaua se curățase, șanțurile erau desfundate, iar cărarea bisericii și a școalei netezită și așternută cu pietriș.

Dinspre locașul sfânt, în valuri, sunetele aramei din clopotnița bătrână zoreau mângâioase și creștine vestind privigherea.

Locuitorii urcau costișa.

Biserica mică și durată din vremuri se umple de credincioși.

Preotul alb ca omătul, înalt și drept slujea la altar.

Glasul, tremurând de povara anilor, impresiona. Popor mult, bătrâni și copii, neveste și fete, flăcăi și codași, se îmbulzeau împrejurul bisericii.

După mântuirea slujbei, Preotul în fruntea norodului scoborî clinul spre sat.

— Aşa, oameni buni, mâine este cea mai mare sărbătoare a neamului» le grăi dânsul.

Pe vremea aceea însemnătatea zilei de 10 Mai nu se înfipsese bine în cugetul sătenilor, iar populaţia pentru întâia oară se îndeletnicea, încă din ajun cu pregătirile sărbătoarei naţionale, după cum le dăduse glas aprodul.

Ciripea sub streaşină rândunica, iar către răsărit se înflăcăra cerul când se trezi Andrei.

Inceată, revărsarea zorilor se întindea peste fire, stelele păleau, luccafărul scânteia în nemărginire, iar frunzele din vârfuri de plop tremurau de o uşoară înfiorare.

Liniştea era stăpână în cer şi pe pământ.

Deodată se sparse tăcerea, iar trăsnetul unor repetate salve de puşti, slobozite dela Primărie, cutremură văzduhul.

Vuetul ca de tunet se împrăştia prelungindu-se şi cutreerând depărtările.

Spăriate stoluri de raţe sălbatece repezite din baltă se învăluiră deasupra luncii, apoi vălătuc se mistuiră în umbra apusului.

Firea întreagă şi vieţuitoarele adormite se treziră, pe când la Sfat, tunetul salvelor urma la intervale regulate.

Miraţi şi somnoroşi, țăranii zbucniră de prin curţi şi unghere, învălmăşeală se iscă pe linia satului, câinii urlau, pe când soarele superb s'aprindea la hotarul lumii.

Tot atunci, ca întru întâmpinarea astrului, din zeci de țevi, cu vuet profund, trăsni cea depe urmă salvă.

Nu se liniștise încă firea, când pe aripi de vânt, sosi ca un duios răspuns, simfonia goarnelor dela postul din vale al grănicerilor, sunând «deșteptarea.»

Zumzetul armonic, venit parcă din slăvi, trezi în inimi de ostași ecourile vieții de cazarmă.

În vasta respirație a naturii, muzica se prelungea în valuri, ca să aducă aminte tuturor sărbătoarea țării.

Când încetă deșteptarea și când peste luminate și vesele țarini se așternu din nou tăcerea întreruptă doar de cântecul sburătoarelor, fu un repaos în largul spațiului.

Dar mai târziu sosi glas de aramă: dangăt prelung de clopot desăvârși vestirea aniversării.

Toată suflarea omenească în strae de sărbătoare se arată pe șosea, îndreptându-se către altarul împrejurul căruia, sus în deal, odihneau părinții și străbunii.

Suna mereu clopotul ca să vestească obștei, că, pe deasupra celor vremelnice, sălăsluește îndurător Dumnezeuul-cel-veșnic.

Ca din instinct, sătenii se opreau la judecătorie.

Când apăru Boldur, Primarul încins cu eșarfa tricoloră, îl întâmpină înconjurat de consiliul comunal purtând steagul patriei.

În frunte cu acest simbol se încolonară pe cărarea bisericii, urmați de elevii școalelor și de norod.

Fu o procesiune tăcută și solemnă, care se scurse până în deal într'un duh de tainică reculegere.

Apoi, sfânta slujbă începu.

La sfârșit, bătrânul slujitor al altarului, rosti din ușile împărătești predica spre lămurirea și cinstirea zilei de 10 Mai.

Era un frumos și demn preot, înalt, spătos, cu barba înspicată, cu marii săi ochi albaștri și mângâioși, al cărui grai pe înțelesul tuturor impresiona, emoționa, pătrundea inimile ca o licoare binefăcătoare.

Scurtă rostire dar plină de pildele și de florile îmbălsămate ale graiului popular.

Termină cu urarea: «Trăiască Regele!»

Vuetul mulțimii în trepidații ca de uzină repetă cu însuflețire:

«Trăiască Regele!»

VI.

După amiază, cam pe la toacă, urmă «Șezătoarea» în sala cea mare de ședință a Judecătoriei.

O inovație în acest sat a noului magistrat.

Pe jilțul cu spătar pe care sta în timpul judecății, Boldur se așeză și pofti la dreapta lui pe Preot și Ajutorul de judecător, la stânga

rând, deoparte și de alta, pe consilierii comunitarului și învățătorul, iar împrejur și în nali și pe bătrânii satului.

În tăcerea solemnă Judecătorul încuviință cuvântul Preotului cinstindu-i astfel bătrânețele și veștmântul.

Ceti slujitorul bisericii din viețile și praxile sfinților.

Ceti apoi și Învățătorul din bucoavnele înaintașilor preamărind virtuțile și isbânzile celor de demult adormiți sub glie.

Privind acea adunare, ce nu aștepta decât să învețe și să se lumineze, «unde atâtea virtuți nedescoperite și atâtea izvoare nesecate de energii creatoare se adăposteau,» sufletul tânărului magistrat fu cotropit de o generoasă dragoste pentru poporul acesta cuminte și destoinic, așezat și chibzuit

Fu o revelațiune care-i deschise minții noi orizonturi cu nebănuite întinderi.

«Șezătoarea» aceasta inaugurală se sfârși cu bine.

Lumea se retrase încet.

Când nu mai rămase nimeni, Boldur scoborî poteca dintre pomii uinși de promoroaca florilor, ajunse la râu și se așeză, cu un suspin de mulțămire, pe lăița ce-i făcuse moș Toma în marginea apei.

Unda încrețită când și când de aripa unei rândunele în zbor, oglindea asfințitul; din luncă veneau valuri răcoroase; o larmă de vrăbii se auzea în colbul depe mal, iar departe,

sus, pe apa senină și nesfârșită a cerului vâsleau pasărilor către cuiburi.

Pe după crucea turlei, o margine de lună se înălța liniștită, iar spre așezările din pripor, mugetul vitelor cutremura înserarea.

Un fluer îngâna o doină pe malul celălalt al Sabarului.

VII.

Când sosi vacanța și se închiseră școalele, într-o după amiază de Duminică, pe când soarele sta să asfințească, un brek tras de patru cai se opri în fața judecătoriei: larmă veselă și un stol de fete umplu ograda.

— Pofțiți conștelor, pe aici» și moș Toma grăbit sări în ajutorul Mamei bătrâne.

Mă duc numai decât să chem pe domnul Judecător.

— Unde-i, moșule?» roiră fetele împrejurul lui...

Moș Toma râdea scuturând din cap.

— Luați-o drept pe cărare, că ajungeți la dumnealui.

— Vai, ce frumos e aici!»

Și roiul s'abătu pe fructele pomilor ca un stol de lăcuste.

Aprodul conduse în casă Bătrâna.

Mama lui Andrei cercetă rânduiala lucrurilor trimise dinainte.

— Frumoasă ogradă, Tomo, și mândru ținut.

Unde merge cărarea pe care au apucat fetele?

— De vale, la Sabar.

— Dar parcă zării grădină într'acolo?

— Prin mijlocul ei te strecuri până la râu.

— Trebuie să fie frumos și mai ales liniște acolo.

— Păi, Coană mare, decând a picat aici, domnul Judecător, unde credeți că își petrece vremea?

I-am întocmit o laiță pe mal, șeade pe ea și cetește, sau privește în apă după pești, sau ascultă naiul, ori o pasăre cântând, sau...

— Sau?

— Phe! ca tinerețea, cum îi ea, Coană mare, sau tânjește după cei de acasă, ori îl mai fură gândurile, că de, tânăr e și dumnealui»...

Un abur umezi ochii Mamei și de teamă să nu fie văzută se duse și deschise fereastra despre ogradă.

Aerul răcoros pătrunse înlăuntru.

Ochiul isteț al Aprodului nu scăpă nimic și când reveni de la fereastră nu-l mai găsi în odae.

Fetele se lăsaseră în zhor pe drumeagul lui moș Toma: mergeau tiptil cu ochii iscoadă.

Aplecat asupra apei, Andrei privea adâncul când pe neașteptate capete șirete răsăriră în undă, brațe numeroase îi încolăciră gâtul și o ploae de sărutări îl inundă roșindu-i obrazii.

Rămase nemișcat, cu ochii închiși, sub potopul sărutărilor și al îmbrățișărilor.

— Când ați venit, unde-i Maica?

— Sus, în casă, rostește treburile cu moș Toma.

— Cum a sosit, s'a și apucat de gospodărit!»

Dar roiul se desprinsese de el și se risipi pe malul apei mușcând din fructele culese.

Intrară apoi toți în casă ținându-se frățeste de mijloc.

— Bine-ați venit, Măicuță!

— Bine te-am găsit sănătos!»

Mama îl privea cu acelaș sentiment de nesfârșită dragoste ca și al feciorului care-i săruta mâna.

Se așezară la fereastra despre curte ca să-și destăinuască grijurile și nevoile.

În ogradă s'auzeau glasuri fragede, râzând și cântând cum cântă prigoriile în topirea serii.

— Ești mulțumit, mamă?

— Până acum, da.

Mă gândesc însă la iarnă. Cu actualul Ministru care m'a asvârlit aici nu este nimic de făcut. Trebuie răbdare. Vor veni ele zilele mele. De vor întârzia, mă resemnez.

Ce să fac, aștept.»

Și un nour s'abătu pe fruntea lui înaltă.

Mama ofta.

«M'am hotărât» continuă el «să urmez, la București, cursurile de filozofie, de voi ră-mâne la iarnă tot aici.

Plec Mercuri, îndată după ședință, audiez istoria filosofiei, adouazi nu judec, fiind soroc

de regularea tutelelor, care, după lege, sunt date în sarcina Ajutorului, seara ascult și prelegerea de logică, iar Vineri dimineața, sunt înapoi la post. Bine înțeles că voi cere și autorizația Ministerului.

În felul acesta învăț, îmi măresc cercul cunoștințelor, vă văd în fiecare săptămână, îmi caut și de slujbă și-mi petrec lungile nopți de iarnă cetind și scriind ca un student. Doar când va viscoli o să fie mai greu.»

Tăceau îngândurate, Mama și Sora cea mai mare care ținea rostul casei.

Lui Andrei nu-i scăpă preocuparea lor.

Adăogă în grabă:

«Știu, are să fie cheltuială în plus, voi în-griji eu însă ca să fie cât mai redusă.

Adesea, pe vreme bună, voi pleca și pe jos.

Voi găsi eu pe drum vre-un car cu boi sau o căruță cu cai care să mă ia și pe mine căci românul e primitiv.»

Când se făcu noapte, masa era întinsă în grădina din spatele judecătoriei, la adăpostul pomilor.

Moș Toma servea.

Căldura zilei se topise, iar o adiere blândă venea din jos dela luncă.

La o vreme, luna plină se înalță din noianuri în spatele bisericii și se propti de crucea turlei.

O bură argintie curse dintr'acolo.

Tot atunci, ca și cum atât ar fi adăstat, dinspre rîu picură în noapte, doina fluerului fermecat.

VIII.

Iată petrecută mai mult de jumătate și luna lui Cuptor: este ziua sfântului Ilie.

Cu toate că după o veche datină, sfântul cu părul învrăjbit și barba ca omătul, despicață în vijelie, aleargă pe carul de aur cu telegarii de foc detunând și fulgerând pe întinsele meleaguri cerești — totuș în ziua aceasta seninul era adânc, vremea potolită, văzduhul liniștit și fără pic de nouri, iar soarele inflăcărat împânzea pământul.

Când începu slujba la biserică, voci subțiri în cor duios și minunat condus, dădură răspunsurile, iar în fruntea școlarilor cântau surorile Judelui și fata Zapciului.

Impresiunea fu puternică.

Incântați, locuitorii ascultară cu evlavie și amintirea zilei sfântului Ilie rămase neștersă.

După amiaz, la «Șezătoare» luă parte și Generalul, proprietarul moșiei, împreună cu arendașul și cu subprefectul.

Corul cântă imnul național.

Toți se ridicară, iar cei de afară se desoperiră.

Apoi Șezătoarea se desfășură în tăcerea și viul interes al tuturor.

Mai târziu pe când lumea se risipea, se auziră strunele și în curând hora se ivi de sub umbrarul hanului și de aci se întinse în șosea.

Surorile Judelui îmbrăcate în strae țărănești și fata Zapciului cu Ajutorul-jude, cu învăță-

toarea și învățătorul erau fruntași, iar mai câțolea grefierul Tănase cu notarul s'aținea în hangul cobzei.

Judecătorul la o masă cu preotul și câțiva uncheși ai satului, cu Zapciul și medicul plășii, cîsteau ascultând povestirea Generalului.

Lumea umplu hanul și roî ca într'o zi de iarmaroc.

Dar flăcăilor și fetelor se adăogară și nevestele și bunicii, iar hora se lăți, se înmulți, până se prinse și Generalul cu tovarășii lui.

Atunci struna schimbă hangul și se încinse horă mare strămoșească, ochii se însuflețiră, fețele s'aprinseră, iar flăcăii hăuliră.

Și ținu, mare, ținu, câtu-i ziua ca s'ajungă, lumea să se bucure și să se înfrățească, până când s'auzi un chiot și hora se sparse.

Dela fereastra Judecătoriei privind, Mama bătrână șterse o lacrimă ce-i picura laolaltă cu amintirile altei hore din tinerețe în satul de obârșie, Bărcăneștii depe Ialomiță.

IX.

Veni și sfânta Maria-mare.

De astădată bătrânul slujitor al altarului oficie cu mai multă însuflețire, iar corul răspunse emoționant.

După amiaz lume mai multă ca de obicei la «Șezătoare.»

Vremea era bună, dar soarele sta zăbrelit de nouri.

Corul cântă Imnul național cu mult avânt ascultat în picioare de întreaga adunare.

Apoi într'o profundă tăcere s'auzi glasul Judecătorului:

Am să vă grăesc, oameni buni, despre ceeace avem toți mai prețios, de care ne leagă viața cu mai mult temei — despre femei, căreia îi păstrăm până ce închidem ochii, aducerea noastră aminte cea mai sfântă.

De când pleacă din casa părintească, soția îngrijește de bărbatul ce i l-a dat Dumnezeu și de gospodăria lui cu nevoile și trebuințele traiului, luptând alături de el în ploae ca și în zăporul soarelui, pe viscol ca și pe vreme bună.

Seara după pregătirea cinei și rostirea vitelor și-a celorlalte nevoi ale casei, își îndeplinește și menirea ei de nevastă, la bunul plac al soțului, ospătat și îngrijit.

Dacă în urmă vin și copiii, sufletul ei de mamă se robește lor. Toți cunoaștem devotamentul cu care-i îngrijește și-i alăptează fără ca în aceasta să aibă vreun ajutor, căci nimeni nu poate înlocui dragostea de mamă.

De se întâmplă să-i cadă bolnav bărbatul sau copilul, ea înfruntă cu multă râvnă toată povara muncii, acasă ca și la câmp.

Și, să nu vă fie cu bănat, dar așa se întâmplă în multe căsnicii: drept mulțămită, de multe ori, mai capătă și un pic de bătae.

Asemenea să nu vă fie cu supărare, dar se mai ivește cazul că bărbatul gospodărește mai mult la han — eu dela fereastra judecătoriei văd fără să vreau — și atunci, numai femeea știe câte lacrimi înghite, câte sudălmii îndură, de câte bătăi are parte,

Fată, soție, mamă, sub toate cerurile și împotriva tuturor vânturilor, săteanca rămâne statornicul scut al țăranului și caldul sân la care se adăpostesc copiii.

La sânul acela de mamă și în iubirea lui fierbinte, copilul îngână străvechiul nostru grai și învață sfintele noastre datini.

Iar la icoana din firidă, la candela căreea arde nestinsa credință creștină, se îndreaptă necurmat cugetul și ruga mamei — singura mângâiere, unicul ei razim și cel depe urmă liman.

— Așa este!»! s'auzi un oftat de nevestă.

Pentru toate aceste podoabe ce ni le împărtășește cu un belșug tot mai sporit și mai dezinteresat, cade-se ca noi, bărbații, să fim mai umani și mai înțelegători de rostul femeii și, ca atare, s'o prețuim și s'o iubim, căci atâta cere.

Vă mai amintesc, oameni buni, și, vă rog să dați ascultare: legea pedepsește deopotrivă pe ceice se abat cu voință sau fără, dela tot ce vă spusei, că ochiul meu vede și pătrunde întrucât locuim laolaltă și că voiu fi neîndurat cu cei vinovați — căci trebuie să știți și să luați aminte că: eu sunt straja legii!

Inchei, căci cele ce vă spusei le știți destul de bine, le-ați cântat frumos și le-ați rostit în graiul vostru dela țară și în versuri rupte din carnea, inima și sufletul femeii voastre:

Un poet, numele am uitat, a scris:

*De cu ziua mătur casa —
Aprind focul — gătesc masa
Aduc apă din fântână
Și furca n'o las din mână
Lau copilul, îi dau țâță
Și mulg vaca la porțiță.*

Șezătoarea apoi își urmă șartul cu recitări de poezii, scurte lecturi din marii noștri scriitori, cântece populare și religioase învățate de elevi, povești ale medicului, preotului și învățătorului până ce Imnul național ridică toată lumea în picioare.

Adouazi, pe seară, familia lui Boldur instalată în brekul sosit dimineața, luă calea Bucureștilor.

X.

Veni toamna și Universitatea își deschise porțile: Boldur fu cel mai asiduu și sânguitor student la filozofie.

Posedând stenografia, avea cele mai complete note.

Cu acest prilej cunoscă pe strălucitul Profesor de filosofie, cu care legă strânse și prețioase legături spirituale.

Intr'o zi, la curs, asistența feminină străină era prea numeroasă, așa că studenții ghemuiți în ultima bancă a amfiteatrului, renunțaseră a lua note.

Dela precedentă lecțiune, Andrei se instalase la o mescioară lipită de catedră și stenografiase «Introducerea la filosofia pozitivistă a lui Auguste Comte.»

Era prelegerea introductivă în principiile generale ale filosofiei marelui cugetător, pe care Profesorul o expusese magistral.

Andrei stenografiase cuvânt după cuvânt, așa că în urmă transcrisese și reținuse lecțiunea amănunțit.

Tot atunci observase că în timpul cuvântării, Profesorul încetenea rostirea, spre a-i ajuta stenografierea.

Acum, la mijlocul orei, într'o scurtă perorație cum avea obiceiul, Profesorul mântui lecțiunea și spre mirarea tuturor rămase pe catedră.

Cu gest măsurat, în tăcerea și surprinderea și mai mare, scoase ceasornicul, îl privi, îl apropia de ureche și mișcă îndoelnic din cap.

— Pentrucă astăzi, întâmplător, prelegerea a durat mai puțin decât timpul hotărît de program și pentrucă mai avem încă două zeci de minute, vom interoga.»

Stupoare.

Studentii, ghemuiți sus, dispărură sub bancă.

Profesorul surâse.

Publicul fremătă.

Emoțiunea creștea.

Boldur încrucișase brațele, cu spatele răzimat de speteaza scaunului: era singurul student ce nu se putea ascunde — și nici nu ar fi făcut-o.

Atunci grav, cu acea intonație care pătrundea în adâncuri sufletești, scandând primele două cuvinte, Profesorul zise:

— Dom-nul jude-că-tor, este dispus să ne

spună ceeace am explicat în lecțiunea precedentă?»

Mirarea deveni extremă, iar interesul stârnit în gradul cel mai înalt: judecător și student!

Boldur se ridică, depărtă mescioara și rămase în picioare.

Douăzeci de minute țină interogarea.

Ca prin farmec ultima bancă se umplu de studenții curioși să-și asculte colegul-magistrat.

Când sună, Profesorul descinse, strânse mâna studentului și se depărtă mulțumit.

— Imi faci plăcerea să iai ceaiul la mine, Sâmbătă?» spuse grațios Doamna, soția profesorului.

Boldur se aplecă și-i sărută mâna.

Cu această activitate studențească, iarna trecu pe nesimțite, iar în toamna anului următor, noua formație ministerială îl găsi tot la Sabar.

Intr'o dimineață, sosi o scrisoare.

Vărul, Prefect într'un județ depărtat, față cu dispozițiunile legii nouă după care Subprefecții trebuiau să fie licențiați în drept, îi scria între altele:

Știu că ai suflet și mentalitate de magistrat. Ei bine, tocmai aceasta doresc: n'ai să faci decât administrație.

Atât!

Politica o lași în seama și preocuparea mea.

Apoi leafa e întreită și-ți voiu încredința plasa cea mai însemnată: tot e mai bine la mine decât în satul tău.

*Cunosc greutatea materiale cu care lupți.
Vei avea și locuință la Subprefectură.
Te povățuiesc să primești.»*

În ziua aceea nu intră în ședință.

Cumpănă grea și hotărîtoare a viitorului nebulos se ivea pe neașteptate.

Apucă drumeagul spre râu: acolo pe laița viselor și dorului, în scuturul frunzelor căzute din pomi și'n bătaia vântului încrețind undele Sabarului, Boldur rămase o ultimă dată, cu vîzul pierdut în mirajul unui trai ce se înfiripa de aci înainte.

Departe, la munte, o viață conturată cu depărtate orizonturi, cu o mare inițiativă pentru binele și folosul țărănimii, dragostea lui pentru popor, mai mult decât foloasele slujbei, învinse.

Se hotărî: cumpăna se plecă într'acolo.

Cel puțin misiunea lui de magistrat, chiar în administrație, nu se desmințea, întrucât «politica era pe seama și în preocuparea vărului.»

Dimineața când intră moș Toma, ca de obicei, cu straele și încălțăminte:

— Știi, moșule, că plce?

— Știu, domnișorule, știu!» răspunse apro-
dul trist, cu capul în pămînt.

«Am înțeles cu după scrisoarea de ieri dimineață.

N'ați judecat, ați stat multă vreme pe laiță în bătaia vântului și'n gânduri, abea ați mân-

cat, v'am auzit toată noaptea până despre ziuă măsurând odaia și lumânarea nu s'a stins.

Mi-aduc eu aminte de cuvintele dumnea-voastră: «noi suntem pasări călătore!...»

— De ce ești trist, moșule, acolo vom fi mai bine.»

Țăranul ridică capul, privi adânc în ochii lui Andrei, apoi răspunse resemnat:

— Eu, domnule judecător, nu pot merge.

Pământul mă ține înfrăjit — mă leagă aici cu jurământ.

Din glia asta ne-am zămislit, din ea ne-am născut, prin ea trăim, în ea ne scoborîm la sorocul morții.

— Luăm, moșule și pe Nastasia.»

Bătrînul tăcu, puse ochii în pământ și ieși cu capul în jos, fără să mai răspundă: protestare mută și cuviincioasă, singura îngăduită bunului său simț, respectului și afecțiunii ce-i purta și cu care îl slujise aproape doi ani, tristeții clipei de despărțire și mai ales acelei viziuni clare și intuițiuni moștenite pe care experiența și simțul de prevedere al țăranului nostru i-o dă și care-l făcea pe moș Toma, aprodul, să simtă instinctiv, că nu aceasta era calea viitoare a tânărului său Judecător.

Când mai târziu îi încredință scrisoarea-răspuns să o dea recomandată, moș Toma o privi pe toate părțile, apoi o băgă în sân și tot trist și tăcut ieși să-și facă datoria.

Curând, evenimentele se precipitară și cum-

păna fu și mai grea: judecătorul unui ocol din București fu înlocuit, iar Boldur transferat în locul lui — stăvilar neașteptat așezat în fața slujbei administrative pe care o acceptase și pentru care trimisese consimțământul.

Destinul are câteodată clipele lui de ironie presărate pe calea totuș hotărâtă și neîntoarsă: ca să investească și cu părere de rău ademenirile lui șăgalnice ca și meandrele în care se complăce fantezia lui.

Boldur plecă îndată din Domnești, dar cu inima îndoită, căci tot atunci îi apărură în Mănăstireni și numirea de Subprefect.

Se prezintă într-o seară Profesorului, acum Ministru, care-l numise în magistratură și căruia datora mutarea în Capitală.

Acesta îl privi profund și stăruitor.

— Știu, trage în cumpăna hotărârei tale sărăcia și iluziunea.

Administrația însă nu e magistratură.

Te vei convinge în curând.»

Și, cum erau unul în fața celuilalt doar biuroul despărțindu-i, Ministrul se ridică brusc, zvârli monoculul cu o scurtă crispă a arcadei sprâncenei și apropiându-se, își înfipse privirea în ochii lui Andrei, fulgerându-l cu văzul și cu glasul:

— Bine. Dute. Intră în administrație, dar... să fii cinstit!»

Și degetul dăscălesc ca un jar scăpărător, îl amenință cu strașnică energie.

În clipa aceasta neuitată, în simplitatea și

curăţenia lui sufletească, ameninţarea Profesorului nu avusese un înţeles precis şi o noţiune desluşită, dar mai târziu, în vultoarea atribuţiunilor de Subprefect, cu marea autoritate ce-i dădea nu numai titlul academic, ci mai cu osebire faptul rudeniei cu Prefectul, Boldur înţelese nepreţuita învăţătură tăinuită în zguduitoarele cuvinte «să fii cinstit!»

P A R T E A II

I.

Dimineața era frumoasă și un soare generos împrăstia bruma Oltului.

Deasupra orașului așezat pe mal stăruia încă ceața. Mișcarea era mare în urbe, căci înverșunată avea să fie lupta în alegerile comunale din acea zi.

Boldur sta la fereastra hotelului, unde trăsesese în ajun și privea în lungul stradei al cărei capăt sfârșea în piața Primăriei.

Abia reintrat în magistratură, Substitut de curând numit, simțea oarecare nedumerire în privința îndatoririlor sale în caz de scandal, bătăi, crime chiar ce s'ar fi putut întâmpla în timpul alegerilor.

O circulară a ministrului Eugeniu Stătescu, foarte instructivă, unica până atunci de acest fel, arătând modul cum trebuie să procedă parchetul în ziua alegerilor, Boldur o ținea în mână și-i recitea din când în când părțile mai însemnate. Totuș necunoscutul îl neliniștea, ba chiar îl turbura.

În ajun, cum sosise în localitate, primise ra-

portul, deoparte al Poliției și de altă parte al Opoziției că, bătaii grozave se preparau. În spital zăceau deja câțiva cu capetele sparte. Li vizitase și-l cutremurase sângele ce curgea din gura unuia lovit cu o ghioagă de fier și vaetele altuia cu capul crăpat și figura acoperită de sângele închegat.

Toată noaptea nu dormise, iar acum dela fereastră vedea alegătorii cum își ocupau, la Primărie, în fața intrării, locurile cele mai bune. Numărul lor creștea repede, deși erau șapte ceasuri, pe când operația alegerii începea la ora nouă.

«Nu se poate întâmpla nimic până la deschiderea biuroului» gândea Andrei privind cetățenii sosind pâlcuri-pâlcuri din diferitele cartiere.

Deodată ușa se despică dintr'o lovitură și cele două canaturi se izbiră de pereți.

Un răcnet — îl va auzi toată viața — scurt, zmulș din rărunchi și apoi lovituri precipitate de bătă trosnind ca într'o scăfârlie.

I s'a întunecat vederea: într'un lac de sânge se tăvălea o ființă ce nimic omenesc nu mai avea.

La ivirea lui Boldur, bâtele, care loveau, rămaseră suspendate în aer, apoi dintr'o săritură, bătaușii dispărură în josul scării.

— Se omoară, domnule Procuror! » țipară în stradă câteva femei înebunate de spaimă, privind îngrozite spre Primărie.

Boldur ridică pe cel căzut, îl așează pe pat și-l

spălă, bandajându-l cu prosopul ud, apoi în goană alergă în piață unde bătaia începuse sălbatecă.

Pente de fier, lungi de 3—4 metri erau zmulse din fața prăvăliilor de fierărie și, când loveau în mulțime, capetele însângerate se aplecau ca spicele de grâu sub bătaia vântului.

Dar ropotul bătelor, și țestele crăpate, și ochii scoși, și guri icnind sânge, și dinți săriți, și măsele căzute, și umerii zdrobiți, și brațe fracturate, și vaetele, și țipetele, și mugetele de fiară, și crunta încăerare demonică, ce nu se mai sfârșea...

Iar caldarâmul, baltă de sânge, sta acoperit de pari rupți, de ghioage scurte de fier, de pălării, de căciuli, de surtuce sfâșiate și cămeși în bucăți, și de cei căzuți în luptă.

Substitutul, ajutat de călărași, intră în vultoare și areastă, unul câte unul, pe cei mai vajnici bătăuși.

Era așa de indignat, că nici nu simțea loviturile căpătate în îmbulzeală, nici brațele și degetele tumefiate.

O minune că scăpase cu atâta.

După ce umplu pivnițele Subprefecturii și arestul Poliției cu ciomăgași, liniștea se restabili, iar la deschiderea biuroului, alegerea începu în desăvârșită ordine.

Sta peste drum, în fața Primăriei și la cel dintâi semnal intervenea; cumplit însă îl dureau spinarea, brațele și degetele.

Seara, când s'a despuiat scrutinul și s'a pronunțat rezultatul, reușise — Opoziția.

Se căută o motivare la centru de localnici: Substitutul de vină.

Boldur scrisese întocmai cum se petrecuseră faptele și în cutia poștală dela trenul ce trecea seara spre București, depuse scrisoarea către Profesorul său, Ministru acum.

Ușurat astfel, liniștit și cu sufletul împăcat, pleacă la Parchet, urgent chemat de Procuror și desărcinat de continuarea anchetei.

— Nu miroase a-bine» îi spuse Judecătorul de instrucție, cum îl văzu.

— Mi-am făcut datoria de magistrat.»

Cu conștiința curată își orândui actele întocmind un dosar și așteptă evenimentele.

— Eu nu aş aștepta evenimentele ca să fiu înjunghiat ca un miel. Ia-ți dosarul cu actele ce-ai dresat, pleacă la București și te apără singur, nu sta cu brațele încrucișate...» îi spuse Președintele tribunalului, când îl văzu.

— Cum m'aș încumeta să lupt cu Șeful politic al județului, când știu că politicianii l-au indispus contra mea.

— Dreptatea este dela Dumnezeu. Dacă o ai, ține piept oricui.

Și eu am trecut prin asemenea clipe și totdeauna am procedat la fel: mi-am apărat singur cauza.

Aceasta este sfatul ce-ți dau.»

Seara, Boldur pleacă la București luând și dosarul anchetei sale.

II.

Sala de așteptare a Ministerului de culte și instrucțiune publică, al cărui titular era «ad-interim» la justiție, sta tixită de lume la ora aceea de dimineață.

Era zi de audiență.

Profesori universitari și secundari, institutori, învățători, bătrâni, tineri, femei așteptau într'o mare înghesueală.

Din când în când s'auzea clopoțelul din cabinetul Ministrului, aprodul intra grăbit, apoi revenea, striga un nume și 'ndată, din mulțime, se desprindea cel chemat și se mistuea pe ușa deschisă audienței.

Andrei se strecură prin înghesuială cu mare anevoință până la aprod și-i întinse carta de vizită.

— Te rog, anunță-mă și pe mine» spuse modest.

Aprodul arată cu un gest important mulțimea solicitorilor.

«Viu de departe!...» adăogă rugător Andrei.

Aprodul privi carta și ridică din umeri.

— Aici nu este ministerul de justiție...»

Dar se auzi clopoțelul.

Intră, îndată însă deschise ușa și respectuos pofti magistratul spre mirarea tuturor.

Mirarea fu și mai mare când apăru însăș Ministrul urmat de Boldur și străbătu mulțimea, dată la o parte curtenitoare.

— Vă rog, să-mi acordați și dumneavoastră, câteva momente, reviu îndată.»

Ministrul plecă.

Jos, la peron, aștepta trăsura oficialității.

Sui în grabă și făcu loc și Substitutului.

— La Consiliul de Miniștri!»

Cât ținu drumul, nu scoase o vorbă, cufundat într'o adâncă meditație.

Când ajunse în strada Academiei, la Ministerul de interne unde se ținea și Consiliul de miniștri, privi alături:

— Ai adus dosarul?

— Il am la mine, domnule Ministru.

— Bine, urmează-mă!»

Ușa dela sala Consiliului se deschise și Ministrul intră urmat de Substitutul purtând dosarul subsuoară.

Sală vastă, cu tavan înalt, ferestre numeroase acoperite cu draperii de mătase căzând în falduri grele până la parchetul lucios ca oglinda.

Lumina vie a zilei răzbea prin ferestrele deschise.

Masă mare, oblongă, acoperită cu postav verde ocupa mijlocul încăperii, purtând diferite hârtii și dosare, serviete pline cu documente, iar de jur-împrejur, fotolii odihnitoare de piele ocupate de Miniștri.

Drept în fața intrării, în capul mesei, pe un fotoliu mai înalt, prezida Primul Ministru.

Consiliul era complet.

Doar unul dintre Miniștri se plimba dela

un capăt la celălalt, având reverurile redingotei date înlături, mânilor subsuori cu degetele băgate sub jiletcă și purtând monoclu în ochiul drept.

Se opri o clipă, privi din cap până în picioare magistratul rămas lângă ușă, surâse văzându-l luând seama, curios și naiv, la tot interiorul și la fiecare Ministru în parte, apoi își continuă, cu capul în jos, umbletul.

Primul Ministru, figură de răzeș moldovan, cu înfățișarea blândă, căută binevoitor la Substitutul așteptând lângă ușă.

«Consiliul de Miniștri!»

În mintea lui Andrei, aceste cuvinte aveau un înțeles înalt, iar încăperea lua înfățișarea unui Așezământ istoric, în care se hotărau destinele patriei.

De aceea Boldur, care privea cu liniște dar nu fără oarecare emoțiune pe Miniștrii stând în fotolii, rigizi și nepătrunși ca niște bonzi indieni, tresări, când auzi un glas bătrânesc:

— Apropie-te, tinere, spune-ne cum s'au întâmplat lucrurile, ce-a fost acolo la alegerile comunale?»

Andrei înaintă până lângă Primul sfetnic al tronului și povesti tot ceea ce văzuse și constatase prin actele sale.

La început prolix, emoționat, apoi frâna voinței intervenind, narațiunea deveni sobră, precisă și documentată.

Describe în culori adevărate și nepărtinitoare toată urgia deslănțuită și sălbătacia pe-

trecută la care fusese martor din ajun și în întreagă ziua alegerilor.

Apoi reacțiunea Opoziției și'n urmă asaltul adversarilor cu scenele de groază și de măcel. Nu omise nici loviturile căpătate și arată degetele mânilor lui rănite.

Miniștrii de externe și de justiție ceteau în acelaș timp actele din dosar și controlau afirmațiunile verbale cu constatările scrise ale Substitutului.

La un moment Ministrul de justiție se opri și lovind cu palma peste filele dosarului, exclamă:

— Bine, dar acest Substitut a constatat mai mult și mai complet decât Procurorul și Judecătorul de instrucție care au continuat ancheta începută de dânsul?!...»

Boldur, încurajat astfel, adăogă:

— Eu, domnule Prim ministru, dacă eram lăsat să termin cercetările, arestam și pe autorii morali.»

La această declarațiune hotărîită, Ministrul cu monoclu și mânilor subsuori, se opri brusc și privi sardonice pe cel de Externe.

Acesta se sculă imediat.

— Unde ai dormit noaptea în ajunul alegerilor?» se răsti el apropiindu-se și privind drept în ochii Substitutului.

— La hotel!» exclamă acestă surprins.

Răspunsul scurt, nepregătit, graiul curat, figura neprefăcută, ochii nevinovați, totul fu de o impresionantă sinceritate, încât nici o în-

doială nu mai rămase chiar în spiritul Ministerului agresiv.

«De ce m'ați întrebat, domnule Ministru?» adăogă Boldur la rândul lui cu multă demnitate și cu un ton revoltat.

Ministrul nu răspunse și trecu la fotoliul său.

În tot timpul acesta monoculul urmărise atent scena petrecută și fu satisfăcut de atitudinea demnă și de graiul indignat al magistratului.

«Dacă există cea mai mică umbră de îndoială, vă rog, Domnule Prim ministru, să ordonați imediat anchetă,» sfârși Boldur cu glas hotărât.

Ministrul care se plimba, da din cap afirmativ privind în parchet și aprobând astfel cererea de anchetă.

Proba însă fusese administrată de însăși acuzator: calomnia politicianilor spulberată.

— Bine, tinere, îți mulțumim pentru informațiunile ce ne-ai dat» încheie cu vocea domoală plăeșul din capătul mesei.

— Să aștepți!» spuse poruncitor Ministrul de justiție.

Se sculă, strânse mâna Șefului guvernului, salută colegii, restitui dosarul Substitutului, ieșiră împreună și cu aceiaș trăsură reveniră la Minister.

— Inapoiază-te la post!» porunci el.

Apoi sună:

«Poftește lumea la audiență.»

A doua zi Boldur merse la Parchet și încredință dosarul său Procurorului.

Era liniștit.

Din cele petrecute nu conchisese, nici bine, nici rău.

Ii rămăsese doar în minte înfățișarea blândă, graiul moldovenesc de răzeș cumpănit al Primului ministru și puternica personalitate a celui cu monoclu, dar și întrebarea agresivă și insinuantă:

«Unde ai dormit în noaptea ajunului alegerilor?»

III.

Peste câteva zile Andrei plecă împreună cu Judecătorul de instrucțiune într-o depărtată comună pentru anchetarea unui asasinat.

— Ai arestat alegătorii guvernului?» îl întreabă colegul pe când mergeau în trăsură.

— Am arestat ucigașii prinși de mine în flagrant delict.

— Prefectului i s'a raportat altfel.

— Prefectul este indus în eroare.

— Nu l-ai văzut, nu v'ați explicat?

— Nu. Eu sunt magistrat. Am dresat acte.

Atât.

Altă obligațiune legea nu-mi impune.

— Totuși, n'ar fi rău să-l vezi, când ne vom înapoia.

— Îți mulțumesc...

Știu că ții la mine, dar nu-l voi vedea.

Iartă-mă, că nu-ți urmez sfatul.

Sunt sărac, dar nu lichea și nu cunosc lașitatea.

Când am primit dela Procuror ordin formal să plec din ajun în acel oraș, am înțeles tâlcul și am bănuir că localnicii vor specula pe lângă alegători rudenia mea cu Prefectul, altfel de ce m'ar fi trimis acolo, mai ales din ajun?

Ei bine, s'au înșelat: cu atât mai rău, dacă printre bătăuși s'au găsit și de-ai autorității comunale.

Eu nu am fost pus acolo prin calitatea mea să acopăr sau să tolerez crimele, căci atunci declinam această onoare.

Am constatat «de visu» tot ceea ce s'a întâmplat, așa cum îmi porunceam roba pe care o port.

Atât!

Altă obligațiune legea nu-mi impune și restul nu mă privește și nici nu mă preocupă.

— Bine, să nu mai vorbim despre asta.»

Și judecătorul, un brav magistrat și admirabil coleg, privi cu plăcere pe tânărul Substituit.

După o zi întreagă de mers cu trăsura cu patru cai, cu capul buimac de clinchetul clopoșeilor înaintașilor și talanga rotașilor, magistrații ajunseră într'un târgușor din mijloc de codru, situat într'o pitorească pozițiune.

Noaptea urmau să o petreacă acolo, la o familie avută, rudă cu Judecătorul de instrucțiune.

Casă boerească, cu cerdac mare și acope-

riș de șindrilă. Odăi încăpătoare, ogradă cu brazi la intrare — credincioși păzitori ai unei îmbelșugate gospodării.

Scobora amurgul, când trăsura se opri la scară.

Din apus, soarele scăpătând, poleea vârful brazilor din preajma conacului și depe clinul muntelui.

Când se deschise ușa, sunet de pian în ritmul unui vals, atinse plăcut auzul.

O voce cristalină, cu ușor tremur, dar dulce și mângâioasă, cânta în salonul cu ușa deschisă din fundul hallului.

Valsul se opri, iar o fată cu ochii negri ca murele și măriți de surpriză veni întru întâmpinarea musafirilor.

Judecătorul îi cuprinse tâmplele cu amândouă mâinele și părintește o sărută pe creștetul capului

— Domnul Substitut, Andrei Boldur.

— Domnișoara Didi.»

Andrei strânse o mână mică.

Intră și gazda, mătușa Judecătorului.

După masă, hallul se populă cu invitați: era zi de maus și de poker.

Didi cânta cu atâta însuflețire, încât Andrei așezat lângă pian era prins, fără să bage de seamă, de vraja unei simțiri adânci.

Trecuse multă vreme și pe când jocul se domolea, orele fiind înaintate, feciorul intră și prezentă Substitutului două telegrame.

Andrei desfăcu pe cea dintâi.

Nu se știu de ce, dar jocul încetă, pianul asemenea, ochii tuturor se îndreptară către magistrat, Judecătorul se apropie și cete telegramea, iar Boldur rămase cu capul în jos, trist și resemnat.

Prin înalt decret regal No.... domnul H. este numit în locul dumneavoastră.

Încetați ancheta.

Procurorul sosește spre continuare.

Președintele tribunalului.

Un murmur dezaprobat se auzi.

— Asta nu se face» exclamă Judecătorul.

Astfel se termină și partida de joc.

În hall rămăsese Judecătorul cu gazda pe când în salon, lângă pian, ochii fetei priveau cu milă sacrificatul.

— Se poate una ca asta?» șopti gazda.

— Precum vezi.

— Adevărat să fie că a dat mână de ajutor Opoziției?

— Infamii!

— Se pretinde chiar că în ajunul alegerilor ar fi dormit noaptea la Șeful opoziției.

— Mai mare infamie! Privește-l, om de astfel de lucruri este?

— Prefectul este rudă cu el?

— Da, și de aceea sunt indignat.»

Judecătorul se sculă și trecând în salon, își lipi obrazul de al Substitutului și cu o solitudine de frate:

— Parcă fură două telegrame?»

— Da, dar ceealaltă n'am mai deschis-o,

este de sigur, dela familie...» și ochii i se umeziră.

— Atunci e altceva.»

Didi lucra așezată lângă Andrei și, cu toată ora târzie, nu avea chef de somn. El, jenat, ciugulea ciucurii dela învelitoarea pianului pe când gândul îi călătorea departe, în București, într'o căsuță de mahala, în care Mama bătrână cu cinci fete povară, de acum înainte era în zadar să mai aștepte bucuroasă mandatul poștal la fiecare primire a lefii.

O lacrimă cu neputință de reținut i se rostogoli pe obraz.

Fu observat de fată care strânse îndată lucrul.

— De ce nu deschizi și cealaltă telegramă, dela familie,» îi spuse cu atâta duioșie de soră, că viforul lui sufletesc se deslănțui.

— La ce bun; nu vezi dumneata ce-mi face amintirea familiei?» și își șterse îndurerat lacrima.

— Așa e, ai dreptate, dar un cuvânt bun, de încurajare dela tatăl dumitale, oricum, în astfel de împrejurare, ușurează.

— Nu am tată demult și Maica mi-e bătrână cu cinci fete în sarcină...

— Of, Doamne!» gemu fata.

Rămaseră astfel: el trist față de înverșunarea politicianilor — Didi cuprinsă de o mare părere de rău.

Câtă vreme trecu în acea tăcere grea, întreruptă doar de motanul torcând după sobă, ni-

meni nu observă, când deodată Didi, ca străluminată de un gând, spuse cu blândețe:

— Te rog, dă-mi telegrama nedeschisă.

— La ce folos?

— Te rog, nu mă refuza, Domnule Substitut!

— Nu mai sunt Substitut, domnișoară.

— Te rog...

— La ce v'ar folosi?

— Dar dacă n'o fi dela familie?» răspunse cu ochii aprinși de speranță și emoțiune.

Aceeaș îndoială avu și Andrei.

Ii întinse telegrama.

Cu degetele tremurânde și înfiorată de nerăbdare, cu pieptul săltând sub stofa de borangic, fata rupse bulinul și abea privi:

— Nene!» țipă ea alergând în hall, dete telegrama judecătorului și cedând emoțiunii, începu să plângă și să râdă în acelaș timp.

Judecătorul de instrucție, solemn și tacticos, își atârnă pe nas «iavașeaua» cum le spunea el ochelarilor, desfăcu încet telegrama, o izbi cu palma ca să o deslușească mai bine, apoi cu glas tare, sentențios, ceti:

Prin înalt decret regal No.... sunteți numit supleant la acest tribunal.

Rog prezentați-vă neîntârziat la post, serviciul suferă.

Președintele tribunalului G....

— Ura, bravo, uraaa!» strigă Judecătorul, fluturând victorios telegrama deasupra capului, îmbrățișând apoi cu dragoste pe Supleantul fericit.

IV.

Sosit în noul oraș, Andrei descinse la hotel.

Tot aci era instalat și Membrul de ședință al tribunalului, magistrat de curând însurat și cu care se împrietenii îndată.

Traiul se orânduie de aci înainte pe adevăratul făgaș al carierei lui de magistrat, atât de prielnică și potrivită structurii lui sufletești.

La acest tribunal și sub îndrumarea pricepută a colegului cu care intra în fiecare zi în ședință, Boldur făcu adevărata ucenicie a științei dreptului, care avea așa de mult să-i priească în viitor.

Această activitate merse sporind absorbind întreaga-i preocupare.

Intr-o Luni sosind dela București găsi la portarul hotelului în care locuia carta de vizită a noului Prefect al Județului, tânăr doctor în drept dela Paris. Delegat însă de tribunal cu efectuarea unei importante descinderii locale, cu expert și cu audierea a numeroși martori, Boldur plecă îndată în Județ, fără a întoarce vizita Prefectului.

Cercetarea dură câteva zile, încât dela fața locului nu se mai înapoie la reședința tribunalului, ci merse direct în Capitală.

Când colegul îl văzu, îi zise:

— N'ai întors vizita Prefectului?

— N'am avut timp.

— Prefectul este furios, zice că ești singurul care nu te-ai deranjat să-i înapoiezi vizita oficială.

— De ce să fie necăjit? N'am avut timp, am stat toată săptămâna trecută în Județ, la cercetarea locală. Astăzi, după ședință îl voi vizita și explica întârzierea.

— Vezi că vizitele oficiale se întorc în 24 de ore.

— Bine, dar dacă împrejurările m'au împedicat?

— Scuză nu încape, de aceea a și spus că are să te dea afară.

— Pe mine?

— Da, căci consideră ca o ofensă refuzul acesta.

— Mai întâi nu este refuz, cel mult o întârziere.

— Care va fi sancționată cu darea afară...

— Glumești, a spus așa?

— Foarte adevărat. Intreabă pe ceilalți colegi care erau de față, la club.

— Atunci refuz de a-i mai întoarce vizita.

— Nu este bine să înăsprești lucrurile.

— Declar categoric: refuz de a-i mai înapoia vizita din cauza impertinentei amenințări și voi îngriji ca s'o afle.

— Te povățuesc să nu o faci.

— Dimpotrivă, o voi face, pentru că și-a permis această insolență în fața colegilor și într'un local public.

Eu, dacă eram acolo cum erai voi, nu rămânea fără un răspuns drastic...

— Noi n'aveam rol, era de față Președintele.

— Și?

— Il știi: este blând și împăciuator...

— Și n'a reacționat: era doar în joc prestigiul magistraturii.

Ce, se dă afară magistrații, ca aprozii?

— «Numai să poți!» i-a răspuns ironic.

Și ne-am împrăștiat, căci se adunaseră mulți împrejurul nostru.

— Foarte bine.

Te rog, să comunici Prezidentului că astăzi nu pot intra în ședință.

— De ce?

— Plec la București.»

Și cu cel dintâi tren părăsi orașul.

V.

Titularul Ministerului de Justiție era un perfect gentleman.

Cu avere însemnată, cai la curse, castel în orașul în care își avea fieful politic, elegant, ținând recordul modei, cu distinsă educațiune și cultură superioară, cu o mare râvnă de a păstra și ridica prestigiul magistraturii, se bucura de o mare autoritate personală și politică în guvern, în partid, și în țară.

Cunoștea și aprecia pe Boldur, căci tot dânsul îl transferase dela Domnești la București.

Andrei se prezentă la Minister.

Era Marți dimineața: nu era zi de audiență.

Totuș fu primit.

Când intră, Ministrul lucra cu Secretarul general și Directorul personalului.

— Vă salut, domnule Ministru.»

Acesta se opri din lucru și zise:

— Dumneata la București, în zi de lucru?

Nu se judecă azi?

— Se judecă.

— Atunci, te-am chemat eu?

— Nu.

— Ai concediu?

— Nu.

— Ai permisie dela Președinte?

— Nu.

— Foarte bine. Voiu aviza.

Acum spune, ce te-aduce?»

Boldur, primit astfel, irupse:

— De când, domnule Ministru, magistrații pot fi dați afară ca aprozii?»

Ministrul părăsi fotoliul, se apropie și-l privi în față, apoi se reîntoarse, se așează la loc și calm răspunse:

— Nu te înțeleg, explică-te, domnule.»

Indignat, supleantul raportă tot ceea ce îi spusese colegul său.

Apoi conchise:

— De aceea m'am întrebat la început și mă întreb, domnule Ministru, decând magistrații au ajuns să fie dați afară ca aprozii?

Demnitatea mea de om și prestigiul meu de magistrat au fost adânc jignite, sărăcia mea nu se pleacă înaintea avuției Prefectului, iar

mândria mea de magistrat nu se intimidază de amenințările lui.

Am venit deci, să vă rog, a-mi da satisfacție.»

Ministrul, cu obrazul în palmă și cotul răzimat de biurou, privea pe acest tânăr, care nu roșea să-și destăinuiească sărăcia, dar care își apăra cu atâta înverșunare demnitatea de om și autoritatea morală a postului ce ocupa.

Rămase visător, privind mereu pe Andrei.

La o vreme, ca trezit din gânduri, se sculă și cu o voce seacă ce nu suferea replică, repetă a doua oară:

— Foarte bine, voi aviza.»

Audiența era terminată.

Boldur se înapoie la slujbă.

Peste zece zile, când Grefierul i-aduse leafa, îi înnumără 200 lei.

— Ce este asta?

— Salariul dumneavoastră pe jumătate lună, căci domnul Ministru, personal, v'a pedepsit cu reținerea lefii pe 15 zile, pentru că v'ați prezentat la Minister fără concediu, fără permisie dela Președinte și nici chemat în interesul serviciului.»

Supleantul tăcu.

Primul «voiu aviza» își zise în gând.

Să așteptăm și pe «al doilea!»

Președintele tribunalului obișnuia din când în când să-și ia colegii după o ședință încărcată și să se plimbe împrejurul foișorului de foc din mijlocul orașului.

Fusese o ședință împovărată în ziua aceea.

Judecata se sfârșise după șase ore și fiecare căuta să plece cât mai curând.

Dar, ca niciodată, magistrații se adunau iar când Membrul de ședință și cu Supleantul terminară ședința, spre marea lor mirare, găsiră în cabinetul Președintelui pe Procuror cu Substitutul lui, judele instructor cu cel Sindic și pe cei doi judecători de ocol cu Ajutoarele lor.

— Mobilizare generală, la plimbare» spuse Boldur, scoțându-și roba, dând'o aprodului și nebănuind nimic.

În corpore ieșiră din tribunal și se amestecară printre mulțimea dimprejurul foișorului. Dar la un timp, oprindu-se în loc:

— Hai, supleantule, să te fac o partidă de biliard» spuse Președintele apucându-l de braț.

— Eu la club, dar când a călcat vreodată piciorul meu acolo?

— Lasă-lasă, împreună cu noi se poate merge.

— Nu te mai împotrivi,» săriră cu gura ceilalți și mai cu voe, mai mult fără voe, ținut pieptiș, trecură strada și intrară în localul clubului.

Lume foarte multă.

Când se deschise ușa și intră Președintele ținând de braț pe Andrei, Prefectul se desprinsese imediat din grupul în care se afla și se apropie grăbit întru întâmpinarea Supleantului.

Acesta nu-l cunoștea și rămase mirat, văzându-l venind cu mâinile întinse.

Prezidentul spuse:

— Îți recomand pe domnul Prefect.

— Domnul Supleant al tribunalului.»

Boldur făcu un gest de refuz, dar Prefectul îi și prinse mâna, i-o strânse cu amândouă mâinile și cu glas tare, să fie auzit și văzut de toți:

— Imi pare bine, sunt onorat, domnule Supleant.»

Andrei înțelese atunci aranjarea lucrurilor de Președinte spre a nu umili prea mult pe Prefect care, după cum află mai târziu, sub sancțiunea înlocuirii, primise ordin să ceară scuze Supleantului, chiar în localul clubului unde proferase amenințarea.

VI.

Dar, ca în orice viață de om, în deosebi cu atare sensibilitate, Andrei fu și el zguduit de cea mai covârșitoare criză sufletească.

Fără să-și dea seama și fără o noțiune lămurită de ceeace i se întâmplă, un simțimând nou laolaltă cu o imagine i se furișă în inimă sfâșiind brutal pânda viselor la adăpostul cărora se zbăteau nădejtile primăverii vârstei lui.

Mică, cu ochii negri, mari, adânci, blânzi și nevinovați, chipul fetei pusese stăpânire pe inima lui.

Boldur mergea în toate Duminicile în Bu-

curești la o familie însemnată unde se adunau, după ora șease invitații la ceai. Acolo, în vastul salon, în vârtejul valsului și în mijlocul acelei mulțimi iubitoare de dans și de petreceri, Andrei fu robît.

Când și-a dat seama era prea târziu: atunci, ca și un înecat se părăsi fără nici o împotrivire pe sforul călător și neînvins al dragostei.

Abea scăpase de pornirea sălbatecă a politicianilor: Profesorul înlăturase cu braț viguros jertfirea lui.

Cine era să-l mai apere acum și să-l scape din pînjenîșul iubirei ce se țesea nemilostiv peste toată singurătatea lui?

Chipul fetei nu-l mai părăsea.

Frâul voinței interveni atunci: se izolă de lume și de colegi cât fi fu cu putință.

Rămase tovarăș doar cu taina tinereții lui.

Invins și copleșit de dragostea fetei, Andrei se simți pierdut: nimic nu mai trăia în el.

De aceea își ascunse taina cu temere, iar adeseori contrariat, ba adesea jignit de trivialitatea traiului, se retrase din ce în ce și se pierdu pe marea, nemărginită și binefăcătoreă apă a închipuirii și'n farmecul unei iubiri fără nici o speranță.

Iarna, rățăcea pe malul Dunării sub biciul viscolului, vara, în răcoarea și seninătatea nopților, visa la chipul adorat. Adeseori ursuz se închidea în odaea lui dela hotel, unde și măcina dorul studiind, sau își depăna gândurile vrăjmașe.

Duminica însă era nelipsit dela ceaiurile din București.

Cât sta acolo, viețuea ca în povești, iar când brațul coprindea mijlocul fetei, îi ținea mâna și-i apropia corpul mlădios în ritmul ademenitor al dansului, Andrei amețea în clipe de vrajă, ce-l însoțeau apoi prietenoase în toată singurătatea de acasă.

Și taina se înrădăcina temeinic: suferință a tinereții, în luminile căreia se resfrâng toate imaginile și involburează toate nădejdlile. Iar ceeace trebuia să se întâmple, nu se putu înălțura, căci așa sunt legile fatale ale soartei.

Intr'o Duminică, Andrei fu invitat la prânz.

Inima i se strânse de o teamă nefirească, dar se înfioră în aceiaș măsură și de speranță: frământul greului popas al dragostei lui ascunse în tainițele cele mai adânci ale inimei.

Când se văzu în mijlocul familiei, în acea atmosferă de intimitate neprielnică unui timid, taina i se desvălui cu atât mai ușor, cu cât sforțările ca s'o tăinuiască erau mai disperate.

Stângaci în mișcări, confuz în grai, tot timpul emoționat, distrat adeseori și tresărind când s'abătea asupra-i privirea fetei, biata lui inimă se înăbușea într'o lentă agonie: timiditate congenitală și fără leac.

Când însfârșit se mântui prânzul, Andrei nu mai păstră nici o iluzie: înțelese din atitudinea tuturor că visul i se năruise.

Linșteea atunci s'abātu asupra-i grea ca ur-

mare a oricărei surpări sufletești: liniștea renunțării și a resemnării.

Ceeace îl durea și nu era să uite niciodată, era nepăsarea părintelui fetei în fața tragediei lui sufletești.

Superb și inaccesibil în superioritatea lui intelectuală, indiferent ca un filozof pentru care zguduirile sufletului sunt simple vibrații ale materiei pururea în mișcare și prefacere, tatăl fetei a rămas închis oricărui simțimânt.

Când s'a complectat salonul cu invitații și dansul începu atât de dornic până aci, Andrei părăsi casa spre a nu mai reveni niciodată.

VII.

Ceru transferarea într'un oraș de munte și depărtat de Capitală.

Pe valul întâmplător al vremurilor merse de aci înainte cu o mare încredere purtând prețioasa liniște ce urmează viforului: ruină a inimii indicând urmele convulziunilor, dar totuș liniște — profunda și nesfârșita pace și odihnă a țințirimelor.

Ingropase un gând duios și un vis frumos: gândul alcătuirii unei căsnicii de reciprocă dragoste și înțelegere între soți devotați copiilor care urmau să fie purtatorii însușirilor precumpănitoare ale neamului și vis frumos al tinereții lui învinsă, alungată și nesocotită, visul primăverii vieții lui.

li rămăsese însă ceva: încrederea într'o nobilă chemare — misiunea de magistrat.

Puterea ce afla în această chemare, suprem omagiu adus justiției, da zbor aripelor lui sufletești și-i dezvăluia frumuseți care îl răsplăteau de amintirea dureroasei lui înfrângeri.

Cu această hotărîre se devotă îndatoririlor slujbei: singurul izvor dela care se putea adăpa înfriguratul lui suflet.

Astfel, cel dintâi venit la tribunal, pleca cel din urmă și numai dacă lucrările erau terminate. Adesea, în frenezia activității, pierdea noțiunea timpului și atunci, aprodul i-aducea aminte că mai avea nevoie și de hrana trupului.

În felul acesta trecu luna lunie, iar vacanța mare îi era la dispoziție: două luni de odihnă pe când avea nevoie de încordare, de muncă istovitoare — singura prietenă, unica strajă credincioasă, mângâietoarea și isbăvitoare muncă.

Rămase de bună voe toată vacanța și continuă activitatea împreună cu Membrul de ședință căzut la sorți.

În odaea văruiță și luminoasă în care locuia și la masa albă din mijloc înconjurat de rafturile cărților depe lângă pereți, se simțea suveran.

Această convingere îi trebuia: gusta voluptatea învingătorului după o necruțătoare luptă.

Prin ferestrele deschise în grădina florilor, adesea privirea îi rătăcea prinsă de o amintire,

ademenită de un chip: atunci închidea ochii să nu-l mai vadă și gonea zborul aducerilor aminte cu înverșunare și vrăjmășie — luptă amară a inimei robite, ce nu se lăsa a fi învinsă.

Trecu astfel și August, iar în Septembrie activitatea judecătorească își relua cursul normal.

În Octombrie însă un nou regim politic veni la cârma țării.

Transferat în Iunie, Andrei trecea în ochii localnicilor drept partizan al fostului regim, așa că privirile pofditorilor se abătura cu lăcomie asupra postului său.

Se vorbea prin oraș despre el:

«Un necunoscut, venit cine știe de prin ce meleaguri, pe când atâția fii de băștinași stau fără post.

«Un venetic, retras de lume, fără nici o legătură cu localnicii, înfipt și petrificat pe scaunul lui dela tribunal, neapropiat și fudul.

«Deci, să se ducă aiurea!...»

Și cum noul Ministru era din localitate, asalurile pentru îndepărtarea lui nu cunoscuseră odihnă și nici alegerea mijloacelor nu fu crutată.

Boldur era cel din urmă care să se preocupe de asemenea bârfeli: auzindu-le, surâdea melancolic, își vedea de îndatoririle slujbei și atât...

Peste câteva săptămâni însă, Procurorul general sosi în inspecțiunea tribunalului.

Inspecție minuțioasă și cu «tendinți», întrucât Președintele era în adevăr partizan al regimului trecut care îl și numise.

— Dumneata ești supleantul tribunalului?

— Eu.

— De când ești în magistratură?

— Au trecut doi ani, însă la acest tribunal sunt dela Iunie.

— Și ce muște prinzi pe-aici?»

Andrei, care nu luase în seamă tonul agresiv al întrebărilor, îl privi grav, apoi surâse:

— Acelea prevăzute de lege.

— Ai putea să mi-le arăți și mie?

— Bucuros.»

Și din cutia mesei, a cărei chee o avea, scoase un maldăr de dosare.

— Ce sunt astea?

— Dosarele cu descinderile locale ordonate de tribunal și efectuate de mine de când am venit.»

Procurorul general răsfoi câteva de formă. Altul însă îi era gândul.

— Registru ții?

— În regulă și la zi.

— Pot să-l văd?

— Este chiar acesta pe care-l țineți în mână.

— În ședință intri?

— În toate zilele, afară de cele în care sunt plecat la cercetările locale, sau...

— Sau te plimbi.»

Boldur privi în juru-i la toți colegii care îi

cunoșteau activitatea și care păstrau o atitudine nepăsătoare, mai ales Președintele.

— Mă plimb așa de puțin» surâse el trist, «încât am renunțat la vacanța mare, iar la tribunal viu cel dintâi și cel din urmă plec.»

Apoi sarcastic, privind colegii, adăose:

«Vedeți, afirmația mea este exactă: nu sunt desmințit.»

Procurorul general îl privea cu atențiune.

— Sentințe redactezi?

— Toate la care iau parte împreună cu divergențele ce se ivesc.

— Provoci și divergențe?

— Mai ales,» și privi instinctiv către Președinte.

Procurorul general îl observă și mai atent.

— Arată-mi câteva.

— Deși copii se trimit le Minister, eu țin totuș și un registru personal în care le trec pe toate.

— În ce scop?

— Pentru folosința studiilor ce public în revistele de drept.»

De astădată Procurorul general impresionat, îl privi cu multă băgare de seamă. Totuș nu dezarmă.

Deschise, la întâmplare registrul și se cufundă în cetit.

După câțva timp îl închise și, seulându-se, zise cu ciudă reținută:

— Știi, că ai condei?»

Andrei își adună dosarele și registrele, le vâri în sertar, salută și se retrase.

Când se sfârși inspecția, Supleantul spuse Procurorului general:

— Este vacant postul de procuror la acest tribunal. Nu ați fi dispus să mi-l încredințați?

— Da, ce spui?»

Boldur se încredință astfel cu ce sentimente pleca Șeful ierarhic.

Intră acasă.

Din apus venea o lumină roșietică și incendia geamurile: soarele murea într'o baltă de sânge.

Pe masă, o scrisoare: surăse fericit.

Sora cea mai mare îl ruga să-i cumpere din viitoarea leafă stofa rochii apropiatei logodne,

Rămase pe gânduri cu scrisoarea deschisă în mână.

«Voiu apuca primirea lefii!» suspină el gândind că era început de lună.

Se făcuse noapte. Rămase pe întuneric, vișător și trist, neștiut de nimeni, singur numai cu dorul mângâetor al Mamei și al surorilor.

VIII.

Abea trecuse o săptămână dela inspecția Procurorului general, când într'o Luni, grefierul tribunalului fu înlocuit: se pretindea că este «mâna dreaptă» a Președintelui.

Inspecțiunea începea să-și producă efectele.

Nu mult după aceasta sosi un plic mare, galben, oficial, pe numele Prezidentului, personal și confidențial: «avertismentul».

Ministrul îndeplinea formele.

Cui urma acum să-i vină rândul?

Andrei începu să se îngrijească.

Nu trecură multe zile și în grefă se răspândi vorba că Supleantul a fost înlocuit.

Adouazi, la restaurant, un tânăr avocat aduse chiar vestea că noul Supleant a și sosit.

Boldur plecă la București.

Dela gară se duse întins la Procurorul general.

— De geaba umbli și ai venit la mine!» îi strigă acesta, cum îl văzu.

«Ești tânăr, trebuie să ai caracter, să ai o convingere, să nu te poarte de nas Președintele...

— Mă iertați, domnule Procuror general, dar parcă la inspecție vorbeați altfel, ați constatat dimpotrivă, și, afară de faimoasele «muște» care au făcut deliciul subalternilor mei — desigur ca să înălțați autoritatea morală a magistraturii — mi-ați spus la sfârșit «știi că ai condei,» ceea ce sper că a fost spre lauda mea?...

Ceva mai mult,» spuse Andrei ironic dar cu o mare mâhnire, «mi-ați lăsat impresia că voi fi avansat....

— Dumneata?...

Aș vrea s'o văd și p'asta!..

Nu avansare domnule, ci înlocuirea dumitale am cerut.

— Pentrucă?

— Pentrucă dumneata n'ai nici o convingere, nu faci decât ceea ce zice Președintele.

— Din ce acte ați constatat aceasta și cum v'ați format convingerea ca să motivați îndepărtarea mea?

— Da? ai venit să-mi ceri socoteală?

— Departe de mine ideea aceasta», răspunse Andrei.

«Dar ați cetit divergențele mele și, erau cam multe, cu Președintele, în scurtul timp de când sunt la acest tribunal — de unde dar ascendențul lui asupra mea și prin ce mijloace a putut să devie atât de covârșitor încât să nu fac, cum spui, dumneata, de cât ceea ce zice dânsul?

— Bună seara, domnule!

— Bună seara, dar sper că domnul Ministru n'are să fie de părerea dumitale.

— Crezi?

— Sunt absolut convins.»

IX.

Andrei mergea încet pe stradă, indignat de învinuirea de a nu avea «nici o convingere» și mai cu osebire de acuzarea că «Președintele făcea din el ce voia.»

Orice, numai această umilință nu putea să îndure.

Cugeta apoi la Ministrul său, necunoscut pentru el, dar despre care un coleg glumeț povestea că «i-a înghețat scuiatul în gură, când a vorbit cu el.»

În cap îi roiau multe și felurite gânduri, unul însă era mai statornic și precis: cum se putea cere astfel îndepărtarea unui magistrat!

Se informă unde locuia Șeful Justiției, ora la care primea și se prezentă acasă.

Din antreul slab luminat, se vedea în fund o ușă cu geamuri, care se deschidea într-o încăpere cu un biliard la mijloc.

Răzimați de biliard, doi tineri vorbeau cu un domn înalt, slab, care se plimba cu paltonul pe umeri și pălăria în cap.

Acesta ceti carta de vizită ce-i prezentă aprodul și ridică din umeri cașicum ar fi înțeles că nu-l cunoaște.

Aprodul reveni și-i zise să vie adouazi la Minister.

— Spune, te rog, domnului Ministru, că nu pot, căci mâine trebuie să fiu la post.»

Aprodul reîntră și la insistența aceasta, Ministrul făcu un gest de impaciență, privi încăodată carta și atunci, aducându-și aminte, deschise larg ușa și agresiv:

— Ce poțestești?»

O voce cavernoasă înfioră Supleantul.

— Mă scuzați, domnule Ministru, că vă deranjez,» răspunse Boldur emoționat, «dar am să vă comunic ceva în interesul serviciului și, v'aș ruga, să-mi acordați câteva momente, dacă se poate, chiar acum.

— Vino mâine la minister.

— Mi-e cu neputință, mâine trebuie neapărat să fiu la post, căci în tot tribunalul nu suntem decât doi, eu și președintele cu care urmează să judec, iar procesele s'ar amâna dacă aş lipsi.»

La numele Președintelui, un nour trecu pe fața Ministrului, iar ochiul lui pătrunzător examinează mai atent pe Andrei.

Acesta demn, privea în ochii Ministrului, cu respect dar nu cu umilință.

Se vede că impresiunea fu favorabilă, căci omul cu figura de gheață zise:

— Vino atunci!»

Reintră și dispăru pe o ușă din stânga.

Andrei își scoase încet paltonul: era emoționat și voea să se liniștească.

Urmă aceeaș cale și, când deschise ușa, se găsi deodată în fața Ministrului, stând cu spina răzimată de sobă.

Așteptă.

Ministrul îl privea — Supleantul asemenea.

— Ce te-aduce?

— Desigur, domnule Ministru, că ați cetit raportul inspecției domnului Procuror general?»

Magistratul era imprudent: nu solicitase audiența cu atâta stăruință și nu-i fusese acordată ca să pună întrebări.

Ministrul îl privi cu verdele de gheață al ochilor care amețeau.

O clipă, cât o străfulgerare, dar în deajuns.

— Și?

— Și pentrucă nu sunt de mult în magistratură, pentru care am un cult și, pentrucă am auzit că sunteți drept, dați-mi voie să fac apel tocmai la acest sentiment și să vă rog a mă asculta.

— De câtă vreme ești magistrat?

— A trecut un an decând sunt în tribunal, mai nainte însă am fost judecător de ocol aproape doi ani.»

Ministrul tăcu, dar ochiul său polar, privea.

Boldur așteptă să fie întrebat și-l examina la rându-i, neputând străbate dincolo de înfățișarea-i placidă.

— Acum, de ce-ai venit?

— Am venit să protestez înaintea dumneavoastră de învinuirile de «lipsă de convingere» și de «ascendentul» pe care l-ar avea asupra-mi președintele tribunalului, încât «face din mine ce voește...»

— Cine ți-a spus astea?

— Am fost la parchet și însuș domnul Procuror general mi le-a spus și mi le-a repetat într'un graiu și pe un ton, pe care demnitatea mea de om și mai ales de magistrat nu le poate îndura» răspunse Andrei cu indignare.

Apoi continuă mâhnit:

«Înțeleg prea bine, sunt amovibil, prin urmare la dispoziția Ministerului; în orice moment sunteți suveran să dispuneți de postul meu, dar am avut profunda convingere, domnule Ministru, că atâta vreme cât un magistrat

de carieră își îndeplinește cinstit și conștiincios îndatoririle slujbei, este destoinic și nu face politică — trecutul meu este cheazășie și, vă rog, să cercetați — activitatea unui astfel de magistrat, într'un stat bine organizat, este prielnică justiției.

«N'am nici o convingere?»

Dar multele mele divergențe, mai ales cu Președintele, pe care le-a cetit la inspecție, domnul Procuror general, ce însemnează?

«N'am nici o personalitate, face din mine ce voește Președintele?»

Dar când a avut timp să se exercite atât de covârșitoare influența lui, încât să facă din mine orice, în câteva luni, de când sunt la acest tribunal?

— Da, ești de câteva luni acolo?

— Da, domnule Ministru, am fost transferat după cerere la începutul lui Iunie, iar în vacanța mare am renunțat la odihnă și am lucrat tot timpul cu membru de ședință căzut la sorți.

— Și zici că ai divergențe cu Președintele?

— Destul de multe, în scurtul timp de când suntem împreună.

— Și numai dela Iunie ești acolo?»

La insistența aceasta, Supleantul rămase mirat și privind drept în ochii Ministrului, se apropie și grav răspunse:

— Nu'mi permit să vă induc în eroare spre a-mi salva postul...

Vă rog să cercetați la Minister.»

Şeful suprem al justiţiei îl observa cu multă băgare de seamă.

Tăcu o bucată de vreme, apoi repetă întrebarea:

— Şi zici că ai multe divergenţe cu Preşedintele?

— Da» răspunse Boldur cu energie ridicând fruntea.

«Daţi-mi voe să vă aduc dosarele şi condica mea personală în care le-am trecut pe toate, căci am adnotat câteva şi le-am publicat.

Dealtmintreli le puteţi cerceta şi la Minister, unde se trimit în copie conform legii. În modul acesta veţi aprecia şi cunoştinţele mele de drept, felul cum le aplic şi destoinicia cu care le motivez.

— Ai comentat şi publicat din ele?

— Da, pe cele mai importante care prezentau şi soluţiuni dificile. Dacă îmi permiteţi vă pot trimite revistele de drept în care au apărut.

— Zici, că eşti transferat numai dela Iunie şi în acest timp ai avut multe divergenţe cu Preşedintele?

Andrei surprins crezu că îşi bate joc de el.

Răspunse cu toate astea trist dar cu o înaltă demnitate:

— Sunt sărac, domnule Ministru, este adevărat. Din leafa mea ajut pe Mama şi pe surorile mele nemăritate.»

Apoi privind cu hotărîre drept în ochii Ministrului rosti:

«Dar n'am venit aici să-mi apăr sărăcia spunând minciuni!»

Zarul era aruncat.

O scăpărare a ochilor verzi fulgeră și lumină o clipă figura Ministrului care îl privi pătrunzător.

Tăcere și liniște.

Tăcea Ministrul — Supleantul tăcea.

Nu mai aveau nimic să-și spună.

Tăcere și liniște.

Afară doar se auzeau roatele unei trăsurii duruind pe caldarâmul uliței.

Audiența însă se prelungea.

Ce se petrecu oare înlăuntrul acelei neclin-tiri și înghețări polare?

Ce gânduri frământau creierul și ce simțire agita inima acelui sfinx?

Magistratul aștepta cercând în zadar să pă-trundă o figură de marmoră și niște ochi fără viață. Simțea doar că în acele momente se ho-tăra soarta lui.

Și-aduse aminte de sora care în curând se logodea, apoi de învinuirile nedrepte ale Pro-curorului general.

Un suspin îi scăpă fără voce.

Ministrul făcu o mișcare.

Desprinse spinarea sprijinită de sobă și un glas cu totul deosebit de până atunci, îi spuse blând:

— Du-te, tinere, du-te de-ți vezi de treabă...

Ce ți s'o întâmpla, n'are să-ți pară rău.»

Sentința fusese pronunțată — cauza căști-gată.

Când se văzu în stradă, în frigul și atmos-

fera înviorătoare, Andrei parcă avea aripi: zbura, nu umbla.

Peste o lună, curioasă coincidență, în ajunul căsătoriei sorei sale, mare mișcare în magistratură: Membrul de ședință fu trecut Judecător de ocol, iar supleantul Boldur Andrei avansat în locul lui.

X.

Cu noul Supleant venit în locul său, tânăr abea ieșit din Universitate și deci fără experiență, Andrei se înprietenii numai de cât.

În acest mod îi deveni inițiator, prin îndoita legătură a prieteniei și a colegialității.

O cameră mobilată, liberă în modesta casă depe povârnișul dealului dintre grădini, unde locuia Boldur, fu închiriată de Supleant.

Și atunci, o strânsă camaraderie se cetlui între magistrați.

Din continuul contact, din viața petrecută la tribunal împletită cu îndelungate deliberări și consultări de texte, jurisprudențe și doctrine, născu și se statornici cea mai mare legătură sufletească și intelectuală.

Dar la o vreme, Supleantul primi o scrisoare:

— Sunt încunoștiințat, Andrei, că se vor ivi în curând, vacanțe în tribunalul din orașul meu. Aș fi încântat să mă înapoez acasă.»

Andrei tresări. Nu se gândise la asemenea împrejurare.

Era în toiul iernei.

Omăt, viscol, nopți lungi, singur, singurătate împrejură-i, singurătate în suflet, gol pretutindeni, goală inima-i, fără prieten, fără nimeni, numai cu singurătatea tovarăș.

Singur.

Nici o rază înviorătoare, nici un graiu prietenesc, nici o mișcare, nici o clintire: doar o desăvârșită încremenire într'o viață cu un țel unic — împlinirea datoriei de magistrat.

Atât.

Plecă fruntea, supus și resemnat.

— De ce taci, de ce te-ai întristat?» îl întreabă Supleantul alarmat.

Andrei îl privi și nu răspunse.

Putea cere unui fiu iubitor să nu dorească întoarcerea la căminul nașterii, la părinți, în casa și în orașul în care văzuse lumina zilei și unde își petrecuse anii frumoși ai copilăriei?

«Are dreptate!»... suspină el cașicum ar fi răspuns propriilor întrebări.

Merse la fereastră și rămase acolo tăcut privind fulgii de omăt căzând molcom din cerul ca leșia.

O mare deprimare sufletească ca o sfâșiere a inimei.

Supleantul îl privea îndurerat: suferea aceeași dezolare a părăsirii prietenului.

Deodată un gând îi scăpără.

Luă o hârtie, se așeză la masă și între altele scrise pripit:

Nu aș putea primi transferarea decât cu condițiunea ca, odată cu mine să fie permutat și Andrei Boldur, colegul și cel mai bun prieten ce am în tribunal.

Așeză scrisoarea în plic, îl lipi, scrise adresa și se îndreptă spre ușă:

— La revedere.

— La revedere» răspunse trăgănat și absent Andrei, continuând a privi pe fereastră.

Din acea zi, colegul căzu într'un mare neastâmpăr, iar înfrigurarea unei așteptări îi precumpănea firea.

Nerăbdarea sporea cu atât mai mult cu cât întârzia rezultatul scrisorii trimise.

Nemai putând răbda, într'o Sâmbătă, obținu cinci zile concediu și dispăru spre marea mirare a lui Andrei.

Expirându-i permisia, Ministerul i-o prelungi.

Boldur își reluase obișnuita nepăsare și, deprins cu toate ciudățeniile soartei, se cufundă cu totul în studiu și muncă; nu era însă lipsit de oarecare curiozitate.

Permisia expira Sâmbătă seara și Duminică Supleantul nu veni.

Dar Luni dimineață când Andrei deschise ca de obicei ziarul, în capul unei mari mișcări în magistratură ceti uimit:

«Andrei Boldur permutat împreună cu Supleantul în orașul acestuia.»

Ce putea face?

Amovibil, era la dispoziția Ministerului.

Demisia doar...

Gândurile și posibilitățile de opunere îl frământară.

Rămase acasă toată dimineața, dus pe gânduri.

Când mai târziu se trezi din urzeala lor, privi în juru-i cu obișnuita lui resemnare: pierdea iar odihna și liniștea ca și mulțumirea unei vieți retrase laolaltă cu un coleg devotat.

O telegramă dela Primpreședintele noului tribunal chemându-l urgent la post, sosi cea dintâi.

Urmă apoi încunoștințarea oficială a Ministerului invitându-l să plece îndată, iar pe înoptate sosi și telegrama Supleantului rugându-l să aducă și bagajul lui.

Adouazi iscăli hârtiile, își luă rămas bun dela colegi și încărcat și cu buclucurile prietenului, părăsi pentru totdeauna localitatea: oază de refacere și de meditare, de concentrare, de reînviere și de biruință asupra lui însuși.

Unde îl mîna destinul?

Spre ce zări i se îndreptau pașii, către ce traiu convențional al marelui oraș îl purta colegul fără măcar să-l fi întrebat?

Când trenul porni, Boldur privi îndărăt micul oraș de munte și dealul pe care rămânea căsuța unde își ascunsese durerea și își vindecase rănila dragostei.

Cât avea, mai târziu, să dorească acest locaş înconjurat de văi, de dealuri şi de grădini întinse până la munţii suri dela hotar, în zăriştea cărora nu era să-i mai călătorească privirea lui dornică şi visătoare.

XI.

În noul mare oraş îndatoriri oficiale pe care urma să le îndeplinească şi traiul monden scoaseră pe Andrei din ogaşa lui.

Dintr'o pornire intimă ocolea sau amâna ademenirile ca şi petrecerile, dar împins stăruitor de Supleant pe care nu îl putea evita, le făcea faţă cât mai puţin şi chiar atunci fără nici o trageră de inimă.

Vizitele în familii, ceaiurile şi mesele la care era invitat adesea împreună cu Supleantul-coleg, seratele, conferinţele, la care trebuia să asiste, îi deteră mult de lucru.

Intr'un târziu, stăruitor îndemnat de Supleant anunţă şi apoi n'avu încotro, ţinu la Ateneul din localitate în urma insistenţei adresate a Comitetului, conferinţa «Conceptul frumosului.»

Rostirea şi în deosebi dezvoltarea ei, preamărind «femea», impresionară şi-i atraseră simpatiile.

Supleantul era încântat, căci totul reuşise după îndemnul lui.

Intr'una din zile pe când se plimbau, după cum le era obiceiul, colegul îi zise:

— Sunt mai mult de șase luni decând ai venit și n'ai găsit un ceas liber să te prezinți Unchiului meu spre a-i mulțumi?...»

Andrei se opri din mers.

— Ai dreptate, nu m'am gândit. Trebuea de mult s'o fac, dar tu cunoști felul meu rezervat, chiar timid...

— Asta nu te împiedeca să te achiți de o îndatorire, căci în definitiv, el a intervenit să fii permutat aici.

— Desigur, trebuea de mult s'o fac...

— Vezi că s'a vorbit și în familie și mulți s'au mirat și nu și-au explicat accastă întârziere care nu era în favorul tău, cu toate că eu te-am apărat și am atribuit-o tot cum spuseși... rezervei tale.

Ba, Mătușa mea, care este o aprigă protocolistă, era chiar neplăcut impresionată și, să știi Andrei, este foarte orgolioasă și deci susceptibilă, are mare înrâurire asupra Unchiului.»

Andrei tăcu.

Cândul îi călători la căsuța depe deal pe clinul căruea stau grădinele cu flori, s'auzea cântecul pasărilor, se vedea nesfârșita întindere a vâlculelor și a dealurilor verzi.

Intrebă:

— Dar Ministrul ce zicea?

— Unchiul dimpotrivă te lauda.

Spunea că a fost favorabil informat despre tine și nu făcea caz de întârziere.

— Și Mătușa?

— Ei, vezi, acolo-i greul.

Era de acord asupra valorii tale, dar nu scuza o întârziere atât de prelungită, atribuită de mine rezervei și timidității tale în care totuși dânsa vedea mai mult o mândrie deplasată.

— Eu mândru, de ce?

— «Când cineva rostește la Ateneu o conferință și cu atât succes,» spunea Tanti «și când nu ocolește saloanele în care este invitat, nu poate invoca rezerva, iar timiditatea este un pretext spre a acoperi...

— Ce?

— O impoliteță.»

— Vai, a putut gândi astfel?

— Nu gândit, ci chiar exprimat.

Eu, pe cât mi-a fost cu putință, am protestat și m'am supărat chiar, dar în zadar.

Mătușa mea este una din acele ființe pornite.

Ai să ai de lucru până te vei reabilita, căci nu uită, dar mai ales nu iartă.

Păcat!

— Voiu încerca să împlânzesc lucrurile, de nu voiu reuși să le împac sau să le scuz....

— În ce mod, căci și eu m'am întrebat, dar n'am aflat mijlocul.

— Văd, într'adevăr, că sunt într'un impas...

Voiu vizita cât de curând pe Ministru.

— Și?

— Și astfel, voiu încerca să risipesc impresiunea defavorabilă.

— Și, ai terminat?

— Vezi bine.

— Dar cu Mătușa mea ce faci?

— Ce vrei să fac? Nimic...

— Ei vezi, tocmai aici te înșeli.

— Bine, omule, doar nu vrei să mă duc să-i cer scuze?

— Cine îți spune asta?

— Atunci, ce să fac?

— Nu-ți spusei că n'am găsit nici eu mijlocul?

— Grea împrejurare...

— Cine a croit-o?

Eu îți aranjasem o situațiune așa de multumitoare, desigur și cu concursul meritelor tale.

Mi-e tare ciudă, că întreagă munca mea s'a dus în vânt.»

Andrei se prezentă la București. Fu primit imediat ce se anunță.

Ministrul un bărbat distins, elegant, doctor și laureat în drept, cu mare avere; echipagiul și casa în care locuia erau dintre cele mai moderne și luxoase.

Il primi pe magistrat cu toată voioșia și simpatia și îndată se stabili o oarecare intimitate, grație veseliei și exuberanței lui.

— Am auzit despre dumneata multe lucruri frumoase și meritorii și dacă m'au încântat cele dintâi, apoi cele depe urmă m'au satisfăcut pe deplin, căci, nu este așa? eu te-am adus în orașul nostru și, nu voiam să mi-se reproșeze că n'am făcut o alegere fericită.

Dela cele dintâi manifestări ai cucerit toate sufragiile. Cum ai ajuns la acest strălucit rezultat? Știi că este interesant?

Și în conferința ce, mi-s'a spus, că ai ținut-o la Ateneul de acolo, ce-ai susținut, ce subiect ai dezvoltat?

Ai fost mulțumit de auditor? Te-a aplaudat?

— Conferința mea a fost «Conceptul frumosului» personificat în «femeie» pe care am slăvit-o, dar nu am știut că rostirea ei a impresionat atâta, încât să îmi atragă măgulitoarele dumneavoastră aprecieri.

— Nu. De loc. Eu exprim sentimentul tuturor.

Rudele mele au asistat și au rămas încântate.

Ai fost fin: cum nu era să-ți fie gustată conferința, dacă ai idealizat femeia.

Minunat titlu pentru o conferință: Conceptul frumosului adică femeia.

Ai crede un subiect estetic-filozofic, când colo, preaslăvirea femeii și de cine făcută? De un tânăr, membru al tribunalului, de curând venit și necunoscut conferențiar...»

Se sculă, se duse la oglindă, își îndreptă nodul cravatei și cărarea părului, apoi venind încet spre Andrei și observându-l cu toată atențiunea, își urmă șirul cugetării: «... cum era să nu obții toate sufragiile?»

Rămase în picioare continuând a-l examina. Apoi:

— Mă ierți,» spuse grăbit privind ceasornicul, «că trebuie să plec la Consiliul de Miniștri.

Nu este așa?» îi zise cu mare amabilitate «că ne vom mai vedea?

Mi-ai face mare plăcere să te gălesc la noi, la ceaiurile Soției mele»...

Il luă de braț prietenos și-l conduse până la ușa cabinetului, repetându-i stăruitor:

«Să nu uiți: în toate Joile dela șease după prânz, Doamna mea primește.

Ai să te amuzezi minunat.»

Și audiența se termină.

Pe sala Ministerului, Andrei întârzie câțva de vorbă cu un prieten, apoi se îndreaptă spre ieșire, când simți o ușoară apăsare pe umăr:

— Unde vrei să te depun?»

Și cupeul Ministrului tras de doi cai superbi, înaintă la peron.

— Mulțumesc, Excelență, dați-mi voe să rămân pe jos. Noi magistrații avem o viață așa de sedentară...»

Ministrul își ridică grațios jobenul cu un surâs îngăduitor, dar cu o oarecare nuanță de decepțiune, salută și se depărtă în trapul minunat al cailor.

XII.

Andrei povesti Supleantului amănuntele audienței.

Acesta rămase îngândurat.

— Zici, că te-a invitat la ceai?

— Da, la ceaiurile Doamnei.

— Și ai să te duci?

— Nu.

— Eram sigur.

— Bine, cum vrei să intru într'o lume necunoscută și într'o casă în care Doamna are o părere așa de puțin favorabilă despre mine?

— De aceea am zis și eu «eram sigur», nu pentru părerea Mătușii mele, ci pentrucă ar fi fost singurul mijloc și ocazie s'o schimbi în favorul tău, mai ales că era să găsești acolo pe «cineva» care arde de dorința ca să te ajute și tu, cu firea ta, te împotrivești.

— În locul tău m'aș prezenta la primul ceai ca să le dovedești că ții la prietenia lor.

Vei afla acolo atâtea subiecte de studiat, atâtea figuri de observat, încât ochiul tău, care înregistrează și reține toate amănuntele, va putea aduna un material psihologic prețios...

— Mergi și tu cu mine?

— Aceasta ar mai trebui să se convingă Tanti că te-am dus în contra voinței tale.

— Eu știu mai multe...

— Atunci renunț.»

Supleantul rămase pe gânduri. Boldur aștepta.

— Știi ce?

Te vei duce cu Cumnatul meu la care ei țin foarte mult, căci este un mare elector, alege în parlament, chiar în opoziție, pe Unchiul meu.

Înțelegi de câtă trecere se bucură. Chiar astăseară am să-l văd și să-i vorbesc.

— N'ar fi bine să obții o altă zi sau oră de cât a ceaiului?»

Supleantul îl privi ironic, apoi serios:

— Voiu încerca la opt dimineața...»

Și ieși râzând.

XIII.

O adiere îmbălsămată de liliac se strecura printre frunzele castanilor, străjerii șoselei Kisseleff.

Soarele din înalt lumina și încălzea, iar un senin îndepărtat sta voios asupra Bucureștilor.

Dincolo de rondul al doilea, sub umbra frunzărilor și în preajma unui masiv de liliac înflorit ședeau pe o bancă Andrei și Supleantul, colegul lui.

Era Duminică înspre amiază și pasărele cântau.

Nu trecuse multă vreme de când se odihneau, când deodată se văzu apropiindu-se un echipaj frumos în treapădul cailor mari.

Din cupeul, ce se oprise la o mică depărtare, descinse o Doamnă înaltă, cu mândră înfățișare în port și de o mare frumusețe.

Era urmată de o tovarășă cu păr de aur, subțire, delicată, cu modestă înfățișare, dar cu o adorabilă distincțiune și grație de floare legănându-se pe tulpină.

Când se apropiară, Supleantul șopti:

— Mătușa mea.»

Amândoi se ridicară și salutară profund.

Abea răspunse cu o ușoară înclinare din cap și gravă, superbă în frumusețea-i clasică, Mătușa trecu în foșnetul mătăsurilor alături de plăpânda fată, urmărite de echipaj și lăsând în urma lor o dără pătrunzătoare de ylang-ylang.

Andrei rămase impresionat.

— Ce zici, Andrei, frumoasă e Tanti!

— Cine este fata care o însoțește?

— Doina, vara mea, nepoata Mătușii mele.»

Andrei privi după fată.

Tot atunci copila întoarse capul și din mâna mică și îmmânușată făcu un semn grațios de chemare.

Supleantul se sculă repede.

— Nu mă însoțești?

— Nu.

— Nu dorești să te prezint?

— Nu, du-te tu, pe tine te-a chemat. Eu aștept aici pe bancă...»

Supleantul se depărtă grăbit.

Soarele poleca frunzele castanilor.

În seninătatea și liniștea amiezii s'auzea cântecul pasărilor, iar o adiere și un foșnet de frunze, ca într'o grădină fermecată, se împrăștia îmbălsămată de mireazma florilor de li-liac.

Câtă vreme trecu, Andrei nu își dăde socoteală: delicata viziune îl obseda.

Departe, apropiindu-se pe alee sub strașina castanilor, Doamnele și cu Supleantul reve-neau râzând.

Andrei se sculă și salută.

Mătușa trecu în acelaș foșnet de mătasă și val de parfum, fata însă îi răspunse cu o grație nevinovată ațintind stăruitor albastrul de cicoare în ochii lui.

Se opriră la o mică depărtare.

Un salut profund al colegului, o strângere de mână voinicească a verișoarei, apoi cupeul dispăru pe șosea în vale.

— Mătușa m'a certat că n'am mai vizitat-o. M'a invitat Joi la ceai și vara mi-a șoptit să te aduc și pe tine.

— Neînvitat?

— Ești invitatul verei mele.

— În casa altuia?

— Cum, dar locuesc împreună?

Verișoara este orfană și de mică a fost crescută de Mătușa mea.

Unchiul, în calitate de tutor, îi administrează averea rămasă dela părinți. O adoră, iar cât despre Tanti, Doina este singura ființă cu care se înțelege și se complace.

Are un caracter delicios și este cea mai bună prietenă a mea.

A asistat la conferința ce-ai ținut la Ateneu și te apreciază îndestul: mi-a și cerut textul, dar am uitat să ți-l cer.

În fiecare săptămână vine la noi, la prânz, iar seara se înapoiază.

— N-am văzut-o la voi,» răspunse Andrei gânditor.

— Ai putea să-mi spui de câte ori mi-ai călcat pragul și mai ales ai primit să iai masa la noi?

— Ai dreptate!...»

În capătul șoselei se opri ră.

— Vasăzică ne-am înțeles: Joi mergem.

— Nu.

— Nu?

— Nu.»

Supleantul îl privi pentru întâia oară cu toată luarea aminte, cașicum ar fi voit să-i scruteze sufletul, dar nu reuși. Atunci spus dezolat:

— Ciudat și neînțeles om ești!

Imi faci adesea impresiunea unui excentric sau a unei făpturi uscate de sucurile vieții și, de nu te-aș cunoaște, aș crede că odată și odată inima ți-a fost scormonită și bătută de toate furtunile...»

Boldur scoase un gemăt care înfioră colegul. Se despărțiră: prietenul nedumerit și în ciudat, Andrei purtat de otrava amintirilor.

Dar în depărtarea aleei, sub adumbrirea castanilor, un chip de fată, cu păr de lumină și ochii mari de lazur, se apropia de el într'o învăluire de raze, de vis și de mister.

Noaptea, cu viziunea aceasta cerească, Andrei adormi târziu pe când mîjdea de ziuă.

XIV.

Boldur locuia într'o odaie mobilată, la etajul unei case depe bulevardul gării.

Tocmai se liniștise zgomotul trăsurilor gonind la ora trenului.

Prin ferestrele deschise o adiere ușoară tremura faldurile perdelelor subțiri.

Supleantul intră și se trânti obosit pe canapea.

— Uf, am umblat mult, am însoțit la gară pe vara mea...

— Ți-am auzit cunoscutul nostru șuerat.

— ...este foarte contrariată și nu știe ce să facă.

A prânzit la noi ca de obicei și sub pretext că voește să umble pe jos, am plecat împreună. Trecând pe bulevard ți-am șuerat, oprindu-ne sub fereastră, poate ne însoțeau, dar n'ai avut politeța nici chiar să te arăți la fereastră...

— N'aș fi venit cu voi.

— Nu mă mai mir!

Seara, cu expresul, s'a înapoiat în Capitală.

— De ce era contrariată?» întrebă Andrei neliniștit.

Supleantul îl observa cu multă băgare de seamă.

— O prietenă i-a scris atrăgându-i luare-aminte asupra unei schițe publicată zilele trecute într'o mare revistă literară pe care i-a și trimis-o.

I-a plăcut foarte mult, prietenei, nu verișoarei, și a felicitat-o.

Andrei, roșu-stacojiu, întreabă:

— Pentru ce a felicitat-o?

— Pentru frumoasa impresiune ce a făcut autorului.

— Cine era autorul?» zise Andrei cu voce nesigură.

— Tu.

— Semnat numele meu?

— Uiți că îți cunosc pseudonimul?

— Bine, să zic ca tine și să presupun — vezi, nu afirm — să presupun deci că în «schița» publicată de mine este vorba de vara ta, dar din ce a putut deduce prietena că vara ta m'a inspirat?

— Ai descris, sugestiv și impresionant, este adevărat, întâlnirea noastră dela Șosea, iar prietena, care era pe o bancă în apropiere, a observat totul.

Este adevărat că eu n'am cetit-o încă, de aceea și verișoara mi-a dat revista și mi-a cerut părerea dacă reese din descriere că dânsa este aceea din schiță.»

Andrei surâdea și-l privea ironic.

— De ce surâzi?

— Pentru că nu era nimeni atunci la șosea și mai ales o prietenă atât de perspicace!

— Lasă glumele și ironia,» răspunse colegul sculându-se și măsurând odaea nervos.

— Atunci cetește și spune-ți părerea.

— Eu am venit să te întreb: despre vara mea ai scris?

— De ce-mi cauți ceartă și nu cetești?

— Pentru că vreau să-mi spui adevărul.

— Vreau, și cu tonul ăsta?

— Repet: «vreau» să-mi spui adevărul.»

Boldur îl privi grav. O lumină de oțel scăpără în adâncul ochilor și o paloare îi săpă trăsăturile feții. Dar frâul voinței interveni.

— N'am nimic de spus» răspunse liniștit.

«Cetește schița și până atunci dă-mi pace să termin sentința la care lucram când ai avut bunătatea să mă întrerupi.»

Și Andrei se cufundă în cetitul dosarului, cașicum nu era nimeni în odaie.

— Bine, dacă e așa, am s'o cetesc și mâine seară viu la tine.

— Imi vei face plăcere.»

Supleantul ieși trântind ușa.

Andrei nepăsător își continuă lucrul.

După ce mântui, scoase revista tăinuită printre cărțile de drept și reciti încet «Doina» cu toată luarea aminte.

Huetul stradei încetase.

Printre nourii albi luna plină se strecura tristă.

Frunzile castanilor orânduși dealungul bulevardului tremurau.

În depărtare s'auzeau trepidațiile unui tren.

Nu lătra nici un câine, nu zbură nici o pasăre. Curgea doar în încremenirea firei lumina lunii, iar în vasta armonie stelară parcă s'auzea cântecul astrilor în veșnica lor alergare.

Andrei, pierdut în viziunea depe șoseaua din București, rămase cu revista deschisă pe genunchi.

XV.

Seara următoare Supleantul intră ținând revista în mână.

Pe pagina primă era tipărită schița «Doina».

— Este adevărat, nu reese nimic,» spuse el conciliant, «decât numai pentru cei care au fost de față — și nu era nimeni afară de noi...

— Și de prietena depe bancă...

— Eu n'am văzut-o.

— Nici eu» răspunse ironic Andrei.

— Ce este de făcut?

— Ce să fie, nimic.

— Tu știi una și eu o mie.»

Andrei sta întins pe canapea, cu brațele căpătâi și ochii privind în tavan.

Supleantul măsura odaea cu pași mărunți, cum îi era umbletul, apoi se opri în fața lui, îl privi câțva în tăcere și văzându-l visând, exclamă:

— Poftim, eu nu știu cum să fac, ce hotărâre să iau și el visează cu ochii deschiși...

— Ce vrei să fac, asta este hrana mea, dacă o soartă dușmană mă urmărește.

Imi cunosc rostul, nici nu încerc să lupt, am convingerea că voiu cădea învins.

Deci lasă-mă cu visele mele.

— Este adevărat, o iubești...?

— Și fără nici o speranță, prietene.

— Atunci se schimbă lucrurile.

Sunt fericit că ți-a inspirat acest sentiment.

Îți făgăduiesc să fac totul ca să fie a ta.

— Nu încerca!

Ceva tainic îmi spune că nu va fi a mea.

— Firește, dacă vei visa, vei evita să te duci la ceai unde ai fost invitat și cum ai făcut la șosea, să refuzi de a mă însoți ca să-i fii prezentat...

Ce minunată împrejurare aveai să cunoști atunci și pe Mătușa mea!

— Am adâncă încredințare că orice aș încerca nu voi reuși.

— Nici chiar când am trecut cu vara mea și te-am șuerat, n'ai apărut la fereastră, să te chem să ne însoțești, spre a-i face cunoștința.

Ce părere vrei să aibă despre tine?

Și, pe lângă toate astea, se mai adaogă și publicarea schiței...

— Către alte meleaguri și'n alte clipe ale viitorului mă adastă «aceea» care va fi tovarășa vieții mele...

— Tu visează. Eu însă nu mă las.

Chiar în astă-seară voi vorbi Cumnatului meu.

— Ai să faci zgomot, au să-mi sară vrăjmașii în cap, intrigile și calomniile au să se urzească, iar la urma-urmei despărțirea noastră: cine știe unde voi fi aruncat.

— La revedere!»

Supleantul se duse drept la Cumnatul său.

Il găsi lucrând în biuro.

Convorbirea fu scurtă.

Plecă încântat și cu mare încredere în reușită.

Andrei resemnat, convins că se apropie desnodământul, rămase liniștit, stăpân pe voința lui și pe simțul lui de orientare, dar sigur despre zădărnicia încercărilor prietenului său.

Astfel trecu o săptămână.

Duminică seara colegul năvăli pe ușă în culmea bucuriei.

— Ești agreat.

Mâine, la ora unu, Tanti te așteaptă.

Cumnatul meu te va însoți.

Să-i mulțumești numai lui că ți-a pledat cauza cu înflăcărare.

— Dar de ce m'așteaptă Mătușa ta, Unchiul nu este în Capitală?

— Desigur că este.

Tanti însă nu te cunoaște. Vara mea asemenea.

Totdeauna ai refuzat să le vizitezi, sau să le fii prezentat, când s'a ivit ocazia.

— Aceasta este adevărat. Dar n'am refuzat...

Și mâine, ce am să fac acolo?

— Cum, ce ai să faci?

Cumnatul meu te va prezenta și restul urmează dela sine.

— Ceva îmi spune, colea la inimă, că n'au să se petreacă lucrurile atât de ușor, după cum le întrevezi tu cu ochii prieteniei. Ai să te convingi singur despre aceasta, dar va fi prea târziu.

Adu-ți aminte ce mi-ai spus însu-ți: Mătușa nu uită și mai ales nu iartă. Orgoliul nu este mărinimos.

Nu s'ar putea să vină la voi, Domnișoara, dacă voește să mă ia?

— Cum se poate să te gândești la așa ceva?

— Pentrucă altfel, te vestesc depe acum ca să-ți amintești: vara ta nu mă va lua pe mine.

— Doamne, dar ce sceptic ești.

Dimpotrivă, fii fericit. Ești agreat, înțelege odată, căci și Doina ține la tine și vrea să te ia.

— Se poate, dar Mătușa și Unchiul hotărăsc.

— Unchiul este pentru tine.

— Și Mătușa, contra.

— Ei bine, cu neîncrederea ta bolnăvicioasă, nu mai lupt. Plec, sunt încântat că am reușit să te fac fericit și îmi este destul.

Măine te duci împreună cu Cumnatul meu și totul se termină până în seară.»

Andrei rămase singur.

Nici bucurie, nici întristare, ci o stare sufletească haotică și un mare gol în inimă.

La căpătâiul patului într'o firidă improvizată icoana sfântului Spiridon după numele tatălui său.

Intoarse capul într'acolo cu privirea rugătoare.

Se culcă și adormi curând.

Se văzu, după un timp, într'un nour de fum, iar din tavanul în flăcări curgea păcură aprinsă.

O grindină s'abătu cu mare zgomot peste dânsul. Sări din pat și — se deșteptă.

Candela ardea la icoană și în bagdadiie zu-

grăvea chipuri de monștri și arabescuri: ultimele pâlpâiri ale flacării gata să se stingă.

Somnul se duse și o tristă presimțire îl abătu. Se cufundă în citirea dosarelor și zorile îl prinseră studiind.

XVI.

Dimineața Supleantul intră cu fața dezolată.

— Cumnatul a plecat astă noapte. I s'a aprins o sondă. Te roagă să-l ierți că nu te poate însoți.»

Boldur liniștit strânse în dulap hainele preparate.

— Atunci rămân și eu.

— Ce, glumești?

Cum se poate una ca aceasta când toți te așteaptă? Aceasta le-ar întrece pe toate...

— Bine, mă voi duce, dar ia aminte, acesta este sfârșitul...

Cumnatul poate l-ar fi împedecat.

— N'auzi, om sucit, că totul e terminat?

În mâna ta stă acum succesul.

Ai curaj! Fericirea se cucerește. Viața este luptă. Ce voești, fata să vie să-ți ceară mâna?

— Mă voi duce și singur!» suspină resemnat Andrei.

— Așa te vreau. Fii bărbat, ce Dumnezeu!»

Andrei sta pe marginea patului cu capul în jos. Supleantul îl privea nedumerit: atâta lipsă

de voință, la un om plin de energie și de hotărîre, îl neliniștea.

— Nu s'ar putea să mă însoțești tu?

— Poftim. Alta acum.

Știi că nu se poate să plec, am provocat divergența și intră Primul să o rezolve.

Să lipsesc tocmai eu?

— Așa e, ai dreptate.

— Uf, mult îmi trebuie să te fac fericit.»

Prietenul plecă.

Andrei rămase cu ochii după el.

Un sentiment de oboseală îl cuprinse: avea senzația sfârșitului chiar înaintea începutului.

Fatalitatea în orânduirea ei despotică se manifestase cu aprinderea sondei: visul lui de cu noapte.

«Să nu mă duc» murmură el «tot acelaș «sfârșit» va fi și dacă mă voi duce.»

Cumpăna soartei se iveau din nou în calea lui: dureroasă, amară, fatală.

Simțea degetul neîndurat al destinului apăsându-i fruntea.

«Cel puțin să nu vie dela mine!» zise hotărându-se.

Se prepară atunci de plecare.

Dar în lungul obrazului o lacrimă alunecă în tăcere, iar candela se stinse sfârâind.

Simțea înfrângerea cașicum era aevea.

Și cu toate acestea mergea înainte după cum merge frunza pe unda unei gârle: fără știre, fără frâu.

Când s'a trezit, cufărul era gata: împins de

intuițiunea lui credincioasă se pregătise pentru părăsirea localității.

Surâse trist, când își dădu seama.

«Mai am o formalitate de îndeplinit!...»

Și la ora unu-precis suna hotărât la mărșul peron al casei Ministrului din București.

XVII.

Un lacheu veni grăbit și-l introduse într'o cameră vastă din stânga hallului, apoi discret închise ușa.

Norocită întâmplare: bătaile inimei se potoliră.

Andrei privi în juru-i: bogăție, fast, artă totul fericit îmbinat și cu desăvârșit gust orânduit.

O mare încăpere exagonală, cu tavanul înalt, cu arcade de stejar sculptat și cu pereții acoperiți numai de picturi străine.

În mijloc un biurou mare încrustat cu bronz. Fotolii, scaune, covoare, divan acoperit cu stofă scumpă — totul iluminat de vitrouri de mult preț sub draperii grele.

Iar ceeace atrăgea privirile, erau picturile așezate cu multă iscusință, fiecare în locurile cele mai prielnice, spre a face să reiasă valoarea lor artistică.

Dar în fund, drept în față, câteva trepte sueau într'altă încăpere contrastând cu opulența celei dintâi și ceeace izbi plăcut privirea,

fu un tablou de mari dimensiuni de Grigorescu: carul cu boi mergând agale pe drumul prăfuit.

Din locul unde sta Andrei, tabloul luminos în clar-obscurul vitrourilor producea iluziunea prelungerii încăperii în depărtări de zare, iar dealungul plaiurilor vesele și pe drum de țară, departe și plin de colb, se apropia carul tras de boi în liniștea și lumina zilei.

Imboldul sufletesc învinsese voința: nu se putu stăpâni. Urcă treptele, se apropie, privi pânza și apoi interiorul.

Păreții căptușiți cu mătase cenușie, un lustru de cristal de Murano, plafondul de lemn ars cu flacăra: mătase pe fotolii, pe comode, pufuri, draperii, pretutindeni numai mătase.

Câteva peisage japoneze și animale și plante exotice.

Singur Grigorescu pe întreg păretele din fund încadrat și de lemnul de santal al bibliotecii, parcă protesta timid în acest interior în care numai pânza lui amintea zăriștea ce se topea departe în seninul țării românești și carul cu boi, tovarășii drumeți ai țăranilor noștri.

Un piano, Kaps, de mahon învăluit cu pânză de mătase țesută cu flori de argint, sta deschis în ungherul din fața unui biurou cochet de lemn de trandafir, iar deasupra pianului o singură pictură de o rară asemănare prinsă într-o ramă bogată de aur: Mătușa.

Singură în tot luxul, în tot aurul, în toată a-

vușia risipită și prin colțuri, singură în toată aureola dominantei sale frumuseți.

Din vitrouri cădea o lumină irizată, cu o filtrare potrivită de culori — doar în depărtare, ca un sunet profund de orgă, se auzea vuetul bulevardului.

Era o tăcere solemnă și impresionantă ca într-o catedrală.

Pe biuroul din încăperea Ministrului, un vas mare de cristal de rocă plin cu micșunele naturale, contrastând prin modestia lor cu bogăția înconjurătoare și îmbălsămând aerul, atrase privirile lui Andrei.

Și atunci, i se încheagă și se desprinsc ca din vis, copila cu păr de aur și ochi albaștri depe șoseaua din București: sfioasă și delicată invocare a întâlnirii depe aleea adumbrită de castani când s'au văzut întâia oară. O speranță nebună îi risipi otrava îndoelii. Inima porni bătăile, iar în juru-i se împrăștiă o atmosferă de bucurie.

Ușa se deschise brusc și lacheul rămase înțepenit.

«Mătușa».

Sui treptele încet, neplăcut impresionată că Andrei pătrunsese până în biuroul ei, trecu, se așază pe fotoliul cu spătar înalt și rămase astfel cu capul răzimat și cu mâinile întinse deasupra brațelor scaunului.

O madonă.

Părul galben cu reflexe cenușii îi împodobește fruntea ca un fum. Nasul drept, antic, ovalul

obrajilor desăvârșit, gura mică cu buze subțiri se agita când și când într'un spasm involuntar, pielea fină și fragidă dar lipsită de sângele generos, iar fața aproape în întregime mâncată de ochii mari, neobișnuit de mari, acoperiți de pleoapele pe jumătate aplecate cu genele lungi, dese și răsfărânte printre care se strecura o privire ascuțită cu scăpărări de oțel.

Andrei rămăsese în picioare, cu stânga căzută în jos și cu dreapta sprijinită de marginea pianului, resemnat și decis să îndure orice, căci violetele depe biuroul celălalt vegheau asupra-i.

Se priviră: doar ochii Madonei viețuiau. Într'înșii se acumulase toată vitalitatea și întreagă puterea de pătrundere. Lumina lor sfâșia adâncindu-se înlăuntrul făpturii ca și-al sufletului.

Nu vorbea, dar privea și privirea era tăioasă.

La o vreme, mâna dreaptă i se ridică încet întinsă spre Andrei cu degetele subțiri și prelungi, iar un glas ironic s'auzi:

— Este o deosebită distincțiune ce ne-ați acordat, domnule judecător, venind să ne vedeți.»

Privirea se prelingea printre genele căzute ca o perdea pe când colțul gurii se agita într'un spasm involuntar descoperind o dantură ca perlele cele mai fine.

Andrei înaintă fără grabă, se aplecă asupra

mânei întinse și o sărută, apoi se retrase în colțul lui de lângă pian.

Madona îl privea neîncetat: tăcerea lui voită se prelungea, figura îi rămânea calmă cu tot freamătul lăuntric — modest, dar cu o învălire de melancolie în ochii visători.

— Am auzit multe aprecieri măgulitoare despre dumneata, domnule, și Soțul meu te prețuește mult.

Mi-a vorbit chiar cu entuziasm.»

Fără a răspunde, Andrei se înclină cu deferență.

El cerceta acum din ce în ce mai atentă, chiar cu oarecare surprindere față de tăcerea lui stăruitoare.

Cu un surâs fin în care mila se împletea cu ironia, zise:

— Să fie adevărat ce-am auzit că ești așa de timid?»

Și perlele unui râs argintiu răsunară.

Atunci se auzi glasul lui Andrei, mângâios și trist:

— Timiditatea, Doamnă, este o floare rară ce crește ca și recunoștința numai pe culmile gândirii ca și ale simțirii.»

Madona rămase nepăsătoare și tăcută.

Boldur continuă însă spre a-și explica și scuza intrarea în biuroul ei:

«Am fost fără voea mea atras de pânza pictorului român, de ingenioasa idee de a o fi aninat tocmai acolo pentruca dela prima ve-

dere, să ademenească perspectiva încântătoare ce se desfășoară în fața ochilor.

Când valetul m'a introdus în celălalt biurou, am rămas profund impresionat văzând de acolo tabloul pictorului țării mele printre celelalte pânze străine. Atunci s'au ivit aievea meleagurile românești cu seninul deasupra lor pătat ici-colea de câte un stol alb de nouri, cu clinurile verzi ale dealurilor, cu drum de țară prăfuit și înecat de soare și cu boii, mergând domol, trăgând carul, tovarășul lor și al săteanului culcat în el. Astfel, sub vraja inimii am înfrânt rezerva și m'am apropiat ca să privesc pânza ce grăia sufletului meu tocmai în clipa în care ați intrat.

O mare indiscreție, este adevărat.»

Rămase în aceeași încremenire privindul mereu.

Tăcerea se întinse iar ca o apă, pe când ochii așa de frumoși dar pe atât de înghețați, examinau necruțători.

Târziu întrebă:

— Scriți, domnule, vă ocupați și cu literatura?»

Andrei simți junghiul, dar ridică semeț fruntea: «schița» publicată trebuia, și apărută, și îndreptățită.

— Literatura este pentru mine, Doamnă, o îndeletnicire salvatoare și un liman de odihnă, căci mă răsplătește de povara ocupației de judecător și mai ales — de cruzimea omenescă!

Cu multă părere de rău și adesea zugrumat de-rigorile legii, pe care trebuie s'o aplic întrucât nu mi-e îngăduit s'o înfrâng, pedepsesc, dar cu inima frântă. Și atunci sub presiunea pedepsei aplicate, îmi găsesc refugiul în cetitul și scrisul ce-mi ușurează inima, îmi sunt tovarăși buni, iar literatura mă scapă, căci transcriu tot ceea ce am văzut și observat, tot ceea ce simt, tot ceea ce și închipuiesc, — nu v'o ascund — de care nu mă pot despărți, îmi dorește arzător. Iar de-i vis ori nu, de-i realitate sau produs al imaginațiunii, totul devine pentru mine o dulce și reconfortantă mângâiere — dar numai pentru mine, căci nu des-tăinuesc nimănui taina pe care o adăpostesc și o închid cu toate zăvoarele inimii.

Astfel, trăind cu lumea mea sufletească și în mirajul ei ademenitor, vă explicați, Doamnă, și, aveți și justificarea rezervei și mai ales — a timidității mele.

Un mare defect, în adevăr, care îmi atrage multe inimizții și judecăți despre mine greșite, care mă nedreptățesc și foarte adeseori mă fac să sufer, dar totuși, un mare defect, dacă voiți.»

Urmă o și mai îndelungată tăcere.

Era o tristă și tainică elegie a unui suflet simplu și curat, dar care, se pare, că nu impresionează îndestul Madona, căci la urmă, după ce-l privi cu aceiaș nepăsare, întrebă:

— Ați publicat ceva?»

De astă dată atacul era direct și neîndurat.

Boldur tăcu câteva momente respirând adânc, cașicum ar fi avut nevoie să adune puteri nouă, în realitate să-și potolească bătăile precipitate ale inimii, apoi se hotărî cu bărbăție, aruncând zarul și jucându-și norocul pe acest ultim răspuns.

— Intr'o dimineată» începu povestea dragostei lui «eram aici, în București, împreună cu amicul și nedespărțitul meu coleg, nepotul dumneavoastră și ne odihneam după un umblet îndelungat stînd pe o bancă la Șosea, dincolo de rondul al doilea, sub adăpostirea unui cuibar de liliac înflorit.

Profitam de frumusețea vremii, de liniștea spațiilor și aspiram mireasma florilor, povestind și amintindu-ne voioși despre multe întâmplări petrecute în orașelul unde ne-am cunoscut și în care apoi ne-a legat atât de strîns prietenia.

Era atât de mîndră natura și așa de mulțumită inima noastră înfrigurată de o dulce camaraderie, încât atunci am înțeles sentimentul prieteniei și am prețuit legătura sufletească ce ne unea.

Intr'o viață ca a mea, Doamnă, de meditațiune, reflexiune și studiu, înclinată mai mult spre contemplațiune și iubind singurătatea ca reflex al unui suflet închinat binelui, frumosului și adevărului, prietenia sinceră ce păstrez nepotului dumneavoastră, mă răsplătește de toate învingerile și chiar durerile din viață...»

Tăcu puțin, apoi reluă melancolic:

«La un timp, în depărtare, pe aleea plouată de razele soarelui, venea spre noi o copilă cu păr de aur, adumbrită de strașina frunzelor de castani. Era mică de statură și delicată, iar împrejurii-i răspândeau bucurie și voce bună ca o rază de soare.

A trecut prin fața noastră, i-am privit ochii, am deslușit bunătatea inimii sub zâmbetul înflorit și am avut revelațiunea unui suflet tovarăș cu al meu. A fost o viziune, dar o păstrez cu zmerenie și adorațiune și mă închin ei ca la o icoană.

De atunci, păstrez, Doamnă, în suflet un chip și în gândul meu curat, o mare nădejde...»

Destăinuirea fu așa de simplă și emoționantă încât însuflești pe însăși Madona cuprinsă de înduioșare. O clipă însă, apoi ca un întins senin năvălit deodată de nouri, ochii luminoși și buni, se întunecară.

Mâna grăbită apăsă pe biuroșul butonul soneriei.

— Spune Domnișoarei să poștească.»

Se ridică încet ca o Madonă desprinzându-se din cadru, înclină ușor capul trecând pe dinaintea lui Andrei aplecat curtenitor și dispăru pe ușa ascunsă de după draperia din spatele pianului.

XVIII.

Rămas singur Andrei scoborî treptele în biuroul exagonal. Violetele din vasul de cristal îmbălsămau discret aerul.

O atmosferă de penumbră domina interiorul și așternea asupra tablourilor și obiectelor o învăluire de mister.

Cu un sentiment de pietate se apropie și luă un buchetel, când tot atunci ușa se deschise și Doina intră.

Andrei rămase cu florile în mână privind-o cu o uimire de fericire, apoi încet apropie de buze buchetul parfumat.

Cașicum ar fi plutit, fata veni lângă dânsul și cu glas adorabil de copil mâniat îi zise:

— Nu, nu trebuie să ți le dau.

Schița dumitale, Domnule, mi-a făcut mult sânge rău și m'a supărat pentru întâia dată cu Tanti, căci nu-ți ascund, dânsa a cetit-o întâia oară și a găcit «cui» era închinată.

— Iartă-mă...» răspunse Andrei aplecându-se să îngenuche cu ochii în adorațiune, prinzând totuși cu o dulce siluire mâna mică.

— Nu, nu voesc să-ți dau nici florile, nici mâna.

Să stai lângă mine, aici, în picioare, să fii pedepsit, căci dumneata nu știi ce vâlvă a fost în casa aceasta din pricina scrierii ce-ai publicat...

— Și cu toate acestea, numai «schiței» dătoresc fericirea că mă aflu lângă dumneata, îți

aud glasul și primesc cu recunoștință și resemnare pedeapsa ce-mi dai...

— O meriți!» îi spuse cu prefăcută răutate «căci ai refuzat să vii să te prezinți Tanti — la șosea când am chemat pe vărul meu — la ceai, aici la noi, — adu-ți aminte — deși Unchiul te-a invitat și chiar eu te-am poftit.

— Dacă mi-ai cunoaște firea și sărmana mea inimă...»

Apoi întristată îl învinui:

— Și pe mine cât m'ai făcut să plâng, să sufer, nopți întregi să nu închid ochii...

— Iartă-mă!

Cum să expiez păcatul ce-am făcut?»

Și vocea lui înecată de mâhnire și totuși mângâioasă și ademenitoare, tremura de emoțiune.

Fata îl privi înduioșată.

Supărarea căzu și figura i se lumineă.

Privindu-l cochetă, spuse:

— Stând în picioare ca un școlar nărăvaș și eu refuzându-ți florile și mâna.

— Crezi că am stat altfel decând am venit?...»

Apoi, ca la un liman de scăpare, adăogă:

„Numai lângă dumneata mă mai pot adăposti și dacă aș fi plecat fără să te văd și să te rog să mă ierți, aș fi rămas trist și neconsolat toată viața.

— Sărmanul meu prieten!» spuse Doina emoționată.

Apoi, se apropie hotărâtă, îl privi cu blândă ocrotire și exclamă:

«Ah, magistrații aceștia neînțeleși, ce bu-rueni otrăvite sunt ei câteodată!..»

Cu un gest de abandonare întinse mâna ce încă o ținuse plină de micșunelele lui Andrei și i-o lipi de buze.

Ah, câtă nevinovată grație în această miș-care adorabilă!

Andrei se înneacă.

Scoase un ținut scurt înăbușit, prinse cu amândouă mâinile florile și mâna și rămase astfel aplecat asupra lor sărutându-le într-o totală fericire.

Niciodată clipele vieții lui grăbite ca undele unei gârle n'au fost mai pline de noroc ca acum.

Nu avea el să mai resimtă ca în acel moment neuitat fericirea de a fi iubit și de a iubi din toate puterile și izvoarele nesecate ale sufletului.

Împrejur plutea o atmosferă binefăcătoare și-i învăluia o adiere îmbălsămată de micșunelele din vas.

În acea tăcere religioasă și interior artistic, două inimi simple își făgăduiau credință sfântă și tovărășie neclintită în viitor.

Cât va fi durat extazul, o secundă, un ceas, o veșnicie, cine ar putea măsura norocul dintr-o clipă și eternitatea unui avânt de iubire!

Doina sub înrăurirea dragostei se apropiase de Andrei și supusă, învinsă, privindu-l cu o

nemărginită încredere înclină capul și îl culcă în fericire pe inima lui.

Rămaseră astfel ascultând armonioasa bătae a inimilor lor robite de aleanul dragostii.

— Te iubesc, Doina.

— Mi-ești drag, Andrei.

XIX.

Idila nu avu urmare.

Mutat pe neașteptate într'alt oraș, Boldur se instalează într'o pensiune, singura unde mai locuiau și alți magistrați neînsurați.

Și un trai cu alți colegi, la un tribunal mai mic și mai puțin încărcat se desfășură monoton în uniformitatea lui zilnică, dar în liniște și nepăsare, singurul remediu cu care se puteau vindeca încet rănilor inimii și chinuitoarea durere a dragostei.

Rezerva, prelungita lui tăcere și mai ales tristețea ochilor în care parcă se tălăzuiau umbre de dor, impresionau și atrăgeau în aceiași măsură ca o enigmă.

Fu obiect de studiu al tovarășilor dela pensiune și al colegilor dela tribunal.

Tăcerea lui stăruitoare fu tălmăcită ca o inferioritate, până când lucrările judecătorești dovediră contrariul, iar mulți îl ispitiră fără să poată pătrunde taina.

Astfel curse de aci înainte sforul vieții. Toțuș melancolia și îngândurarea care dădeau

rezervii sale un interes atrăgător, stârniră toate curiozitățile și justificară toate presupunerile.

În fundul grădinii la o masă de brad, Andrei studia totdeauna și lucra sentințele tribunaului la adăpostul unui nuc bătrân în care fluera mierla.

Voluptatea singurătății, mircasma florilor din straturi, sfada vrăbiilor din salcâmi și mai ales liniștea și seninul spațiilor alinau și cicatrizau rănila sufletului.

Totul se putea explica și îngădui, purtarea Doinei însă rămânea o taină. Cum să-și lămuirească, ceea ce cu toată jalea simțea că nu se putea în fața realității?

În iubirea lui pierdută îi păstra cu toate acestea un sentiment pios: recunoștință pentru clipa aceea de fericire când îi dăruise impresiunea că este iubit.

Cu această mângâiere în spulberul visului, Andrei îmmormântă amintirea, așeză peste ea lespedeau uitării și pe calea fără întoarcere, presără florile triste ale renunțării.

P A R T E A I I I

I.

— Se poate, maică, să fii nemulțumit?

Procuror!

Ce slujbă mai frumoasă poate fi?»

Și Bătrâna, mângâindu-și feciorul necăjit, adaose:

«Mi-aduc aminte din copilărie...

Când se vestea în sat venirea Procurorului, un freamăt ca de vijelie s'abătea la vatra fiecăruia și mulți erau neliniștiți din cei cu sufletul necurat.

Taica nu călca vreodată pragul Primăriei, atunci însă își lua toiagul și poftea Procurorul să se adăpostească în casa noastră și să ospăteze la masa din belșug.

Cinstea astfel autoritatea magistratului.

Iar fiul meu este supărat că a fost numit... Procuror!

— Dumneata, Maică, nu cunoști ce pacoste este aceasta, când s'abate pe capul unui magistrat de carieră.

Adu-ți aminte ce-am îndurat atunci când eram Substitut de Procuror.

— Oricum, azi ești mare, acum ești... Procuror!»

Și cuvântul acesta magic umplea gura Bătrânei, pronunțându-l cu venerație și respect.

Andrei plecă să ia postul în primire.

Reședința județului era un mic târg moldovenesc, aproape un sat.

Uu hotel în mijlocul orașului, în prejma tribunalului, îi deveni locuință; jos, la parter, era restaurantul.

Parchetul ocupa aripa dreaptă a clădirii tribunalului în care, separată, era instalată și Prefectura Județului.

Ferestrele cabinetului Procurorului aproape de pământ, se deschideau într'o grădină de unde răzbeau mirezmele florilor și cântecul pasărilor.

Tăcere binefăcătoare și liniștea dimineții stăpânea cuprinsul.

«Viață patriarhală!» murmură încântat Andrei. Curând însă își dă seama că parchetul era foarte încărcat, iar sesiunile Curții cu jurați se prelungeau regulat.

După o săptămână plecă în marginea extremă a județului pentru instruirea unui omor.

Când se înapoie tovarășii de ospăț și colegii îi comunicară veste supărătoare: scăderea lefurilor pe curând. Zilele trecură iară, când, după o lună, vestea se împlini.

Boldur era în restaurant împreună cu colegii magistrați și ceilalți comeseni obișnuiți: Directorul prefecturii județului și câțiva profesori

ai gimnaziului. Sosiră și gazetele: pe pagina întâi erau tipărite și cotele reducerii salariilor.

Fiecare își calculă scăderea: Șeful parchetului primea de acum încolo 330 lei în loc de 450 lunar.

Andrei sta pe gânduri: toți așteptau părerea și hotărârea lui.

— Birtul acesta este prea scump» spuse grav și se sculă dela masă.

— Unde vrei să mâncăm?

— La hanul din față.

— Deavalma cu birjarii, țăranii și cărăușii?

— Nu rămânem tot noi? fiecare cu slujba și personalitatea lui?

Voiu îngriji eu însă ca să avem odae separată, iar abonamentul după punga fiecăruia.

— Și calitatea mâncării?

— În voea Domnului.

— Și a hangiului.

— Altă putere n'avem.

Chiar de mâine trec într'o odăiță efină la mahala și mă instalez cu mâncarea la «hanul roșul.»

Tăcere și plictiseală.

Apoi un glas bătrânesc și domol s'auzi:

— Eu mă duc după Procuror.»

Era «patriarhul» cum îi ziceau Directorului prefecturii județului.

— Și eu!» adăogă supleantul tribunalului supranumit «moș Costache».

— Și eu!» zise Substitutul de Procuror, Ghiță.

Ceilalți se priviră:

— Și noi!» exclamară toți în cor.

În corpore, în frunte cu patriarhul, trecură strada, străbătură ograda hanului plină de care cu boii dejugați și căruțe cu cai și în fund, lângă grajdul vitelor, intrară unul după altul într'o odăiță scundă, proaspăt văruiță, dar plină de egrasie, cu tavanul scorojit, să-l atingi cu creștetul capului și cu o masă la mijloc.

Un pui de țigan slinos, cu un ștergar murdar pe braț, făcea pe chelnerul hlizindu-se la fiecare și trecând otreapa când pe un braț, când pe celălalt.

Scaune de pae împrejurul mesei, farfurii ordinare, tacâmuri de cositor, pâine din belșug în mai multe coșulețe, garafe cu apă la fiecare, două solnițe mari de pământ cu câte un ardei roșu înfipt în sare și, voea bună și cheful tuturor.

Se instalară cu patriarhul în capul mesei.

În luna următoare schimbarea chelnerului: puiul de țigan iniția pe cel nou.

— Iese ceva?» întrebă acesta pe cel dintâi.

Țiganul puse unghia între dinți și trosni:

— Mț! nici o lescae.

Dar se râde, mă!...»

Astfel se aplică faimoasa «curbă a lui Haret».

II.

Intr'o dimineață din luna Iulie, un vânt ușor agita frunzele pomilor din grădini.

La răsărit, soarele involburat pândea pe după o perdea de nouri care însă se împrăștiu peste întreaga fire, întreținând umbra și stârnind miresmele florilor.

Prin ferestrele deschise, aproape de pământ, aerul îmbălsămat de răsadurile din straturile umezi intra valuri răcoroase în cabinetul Procurorului, pe când în cireșul din preajma ferestrilor, un cinteț zglobiu își scărmana zornic fulgii îngânând cântec ascuțit.

Era trecut de ceasul opt și, aplecat pe un dosar voluminos, Boldur venise disdedimineață ca, în liniște, să studieze «cercetările» judeului instructor.

Sta rău cu Prefectul județului a cărui administrație da de lucru parchetului și chiar atunci dosarul venit dela Instrucție conținea faptele unui Subprefect și ale mai multor Primari.

Noul Ministru, căruia Andrei se prezentase, îl asigurase de toată sollicitudinea, astfel că ancheta mergea neîndurată.

Desigur că și Prefectul, la rându-i, căuta prin toate mijloacele să paralizeze acțiunea parchetului, spre a-și salva subalternii; faptele însă erau prea vădite, probele îndestulătoare și ceeace înfuriase pe protectorul delinvenții.

lor: Boldur rămânea surd la toate intervențiunile.

Nu trecuse mult decând sosise și cu tot ordinul formal să nu fie turburat, ușa se deschise brusc și un funcționar dela Prefectură veni drept la Procuror, îndepărtând gardistul cu violență și, semeț, trânti o petiție pe însăș dosarul deschis, iar cu gest imperios și lipsit de deferență, zise:

— Domnul Prefect ți-a trimis petiția asta și...»

Dar n'apucă vorba s'o termine și Procurorul i-o reteză:

— Dumneata ești funcționar public, intri în cabinetul meu bruscând gardistul, nici bună ziua nu dai, trântești petiția peste actele ce studiez, îmi vorbești cu tonul acesta și...

— ...și domnul Prefect îți dă ordin să arestezi imediat pe delicvent.

— Ieși afară!» răzni Boldur.

Gestul arătând ușa fu așa de imperativ, glasul expresiv, iar mâna gardistului în ceafa funcționarului urmă scurt, încât acesta ieși deandăratele.

Ceeace urmărise și Prefectul.

Nu trecu mult și pe culoarul tribunalului ce ducea la parchet se auziră greoi și sacadați ca niște saboți pașii Prefectului înalt, gras și masiv ca un taur.

Deschise ușa dela Secretar lovind-o cu piciorul, tot cu piciorul plesni ușa dela cabinetul Procurorului cu atâta violență că geamurile fe-

restrelor zdrăngănire, apoi brutal, congestionat, arătând imperios petiția ce rămăsese pe biurou, porunci amenințător:

— Să-mi înregistrezi imediat petiția.»

Procurorul calm zise:

— Domnule Secretar, ia și înregistrează petiția.

— Și să-mi dai numărul de înregistrare» tipă Prefectul.

Cu acelaș calm, Boldur repetă:

— Și să dai, domnului Prefect, numărul de înregistrare.»

Liniștea și indiferența Procurorului exasperă pe șeful administrației.

— Și să arestezi imediat pe făptuitor.»

Andrei, cu aceiaș liniște nedesmințită, se ridică a-lene, cu o mișcare înceată închise dosarul pe care sta sprijinit cotul Prefectului, iar, cum acesta îi sta în cale, îl ocoli și trecu în mijlocul odăii:

— Domnule Prefect, sunt dator să vă înregistrez petiția și să vă dau numărul înregistrării. Atât.

Ceeace însă am să fac eu cu petiția, aceasta mă privește pe mine.

— Să nu fii obraznic!» tipă Prefectul.

Andrei opri scurt din repeziciunea ei reflexă palma ce voise să lovească: voința frână din zbor sancțiunea legitimă a indignării și demnității ultragiate.

— Asta e prea mult.

Scrie, domnule Secretar» ordonă el abia stă-

pânindu-și mânia și trecu în celălalt biurou sprijinindu-se cu spinarea de ușă ca să nu poată ieși Prefectul.

Dar acesta, pornit, nu-și măsura cuvintele insultătoare, iar Procurorul le consemna, rând pe rând, în procesul verbal ce dicta.

— Am să te dau afară în douăzeci și patru de ore» vocifera Prefectul.

— Scrie și asta, domnule Secretar, ca să facă plăcere Ministrului.

— De când ai venit aicea, nici un Subprefect sau Primar n'a rămas neanchetat. Până mâine seară te voi da afară...

— Adaogă și p'astea, domnule Secretar, că vor face și mai multă plăcere Ministrului.»

Incheie apoi constatarea dispunând trimiterea la Instrucție a delicventului cu concluziuni pentru depunerea lui.

Când Prefectul auzi aceasta, își pierdu cumpătul și se îndreptă spre fereastra deschisă, ca să sară în grădină.

Procurorul surâdea gândind:

«Unde fuge pe-acolo, să se facă și de râs!» De asta îi fu rușine și Prefectului.

Atunci, reveni în biouroul Secretarului, puse mâna pe clanță, fără să atingă pe Procuror, și cum era puternic, cu toată opunerea acestuia deschise ușa, ieși pe culuar, insultând și amenințând.

Actele dresate, Boldur le înaintă atunci direct tribunalului, cu rechizitor de dare în judecată pentru ultraj.

În oraș, vestea aceasta stârni senzație.

Taberele se împărțiră: unii contra Procurorului, alții pentru, iar Opoziția porni prin presă o campanie violentă contra Prefectului abuziv cerând înlocuirea lui.

În câteva zile Procurorul fu cunoscut în toată țara și multe ziare îl felicitară, luându-i apărarea și lăudându-i demnitatea și independența.

Dar nu trecu mult și Secretarul îi raportă că Procurorul general ceruse dosarul. Atunci nu mai așteptă și cu cel dintâi tren plecă la București.

Când ajunse în gară la Ploești, în alt tren Ministrul trecea spre Sinaia, unde se afla Curtea regală.

Cu următorul tren plecă și el într'acolo.

Adouazi se prezentă la vila unde locuia Ministrul.

Acesta era marele Profesor de Logică și Filosofie dela Universitatea din București, un însemnat bărbat de stat, strălucit orator și om de litere, tocmai acela la care Procurorul urmase cursurile pe când era judecător la Domnești.

— Nu va fi cu puțință să-l vedeți, domnule Procuror,» îi spuse aprodul.

«Chiar acum se duce la Palat cu hârtiile.

— Nu face nimic, are să-mi spună când să vii.

— Eu vă introduc în biurou și, când o intra

să ia actele, are să dea cu ochii de dumnea-voastră.

— Mulțumesc.»

Boldur intră într-o odă în mijlocul căreia era un biou de stejar acoperit cu hârtii și dosare, iar laoparte o canapea și patru scaune.

Se așază pe cel din fața bioului.

În hotelul ieftin în care nu dormise aproape toată noaptea din cauza stării sufletești și mai ales a ploșnițelor, cugetase cu mâhnire la soarta lui de magistrat demn, din care cauză îndura atâtea suferințe și peregrinări.

Se gândea acum la acest Ministru venit în capul Justiției de câteva săptămâni, căruia se prezentase ca Șef al Parchetului, care îl recunoscuse din facultate cu plăcere ca orice Profesor pe elevul lui și-l asigurase că, la cea dintâi mișcare, îl va transfera la București unde avea familia.

Era un mare punct de întrebare acum dacă, după acest conflict, Ministrul avea să-l mai întâmpine cu aceiaș bunăvoință.

Intemciat însă pe dreptatea cauzei sale, Boldur așteptă liniștit, cu cotul rezemat pe biou, coprins de o mare oboseală.

Știa în acelaș timp că trebuia să se înfățișeze cu demnitate, fără aroganță, fără temere și mai ales stăpân pe chestiunile de drept care erau să facă obiectul discuției.

Mai știa că Ministrul era autoritar, că nu se putea discuta ușor cu el și — tocmai de vorbă și discuțiune avea nevoie să-și apere cauza.

- Ce putea spera deci și cum ar fi putut avea sorți de izbândă numai cu dreptatea lui, magistrat sărac și fără sprijin.

Gânduri grele ca de plumb îl troeniră.

Ațipi.

Oboseala unei nopți de veghe și deprimarea sufletească îi închisese ochii arși de neodihnă.

Dar deodată draperia din fața biuroului prinsă de belciuge, se înlătură cu zgomot și Ministrul apăru.

Rămase cu mâna pe perdea, nemișcat, privind pe Boldur de sus până jos, cașicum atunci l'ar fi văzut întâia oară.

— Vă salut, domnule Ministru.»

Acesta însă nu-i răspunse, ci continuă să-l cerceteze, străbătându-i sufletul cu privirea aceea adâncă și răscolitoare, îndeobște cunoscută.

Văzându-i ochii uscați de insomnie și zbulcium, fața suptă și galbenă și, cu toate aceste semne de privațiune și frământ, păstrând totuși o înfățișare care impunea, Ministrul se hotărî.

Lăsă draperia și depuse servieta pe biurou.

Procurorul în picioare îl privea și-l cerceta la rându-i, urmărindu-i mișcările.

— Luați loc, domnule Procuror!»

Acesta se așeză.

Se priviră câțva: Boldur susținu privirea scrutătoare și vibrândă.

Doi luptători hotărâți.

Cu glas profund și muștrător, scandând fie-

care cuvânt când era nemulțumit, solemn, cu o intonație severă. Ministrul întrebă:

— Cum se poate, domnule Procuror, într'un stat bine organizat, dumneca să dai în judecată pe un Prefect?»

La această apostrofare neașteptată, Boldur rămase uimit.

Întreg cultul și toată admirațiunea pentru strălucitul profesor la care învățase se surpară.

Fu o năruire sufletească nemiloasă. Apoi, lipsa de logică, tocmai la cel mai feroce logician, îl cutremură, iar în urmă ipocrizia admonestării îl și revoltă.

Să cerți un Șef de parchet și să invoci «stat bine organizat» atunci când în realitate urmărești salvarea delinquentului, ipocrizia aceasta nu o iertă. Desigur, nu se aștepta să fie felicitat, nici chiar aprobat.

Dar mustrat, atunci când demnitatea lui de om fusese maltratată și prestigiul lui de magistrat călcat în picioare, aceasta îl dureau ca o rană.

Capul cel mai logic și admirabil potențat, sufletul înfrigurat de cele mai înalte și nobile avânturi, simțire vibrând, agitată de cele mai frumoase, generoase și umanitare idealuri — să se scoboare cu voință, din necesitate politică, la acest mijloc inferior de cugetare și argumentare spre a intimida pe deoparte și a salva pe dealtă parte: Boldur rămase neconsolat, dar și revoltat.

Și-atunci, hotărît pe luptă cu orice risc, răspunse:

— În adevăr, domnule Ministru, cum se poate ca într'un stat bine organizat, un Prefect al județului să vie la Parchet și să ultragieze pe Procuror, făcându-l obraznic în fața subalternilor și amenințându-l că în 24 de ore are să-l dea afară, cum s'ar da un aprod?»

La această neașteptată ripostă și parafrază rostită cu mâhnire dar și cu demnitate, Ministrul fu strunit și trezit: strunit, ca frâul pe un cal nărvaș ce nu se aștepta să i-se descopere șiretenia și trezit la realitatea faptelor, care cereau sancțiunea, nu salvarea vinovatului.

Cu tonul ironic, așa cum obișnuia să-și admonesteze studenții, indiciu sigur de respingerea la examen, întrebuiță aceiaș formulă ca la facultate:

— Haide, domnule, dumneata umbli cu sofisme.»

Era cea mai mare desconsiderare pe care o adresa, drept era, nu magistratului, ci elevului.

Procurorul observă și plictiseala, și tonul disprețuitor cu care o însoțise și fu jignit.

Își aduse aminte atunci despre cultul ce Ministrul păstra misiunii lui de profesor. La cursuri, în orele de seminar și mai ales în orele mai intime, la ceaiurile la care fusese invitat acasă, acest superb Dascăl destăinuise studenților convingerea sa despre înalta îndrumare ce le da, respectul superior ce-l avea pentru profesiunea lui pe care o așeza deasupra ori-

cărei îndeletniciri într'un Stat și nu ezita de a-și atribui formarea caracterelor, a minții și a sufletului atâtor generații și serii de studenți trecuți pe la cursurile lui dela Universitate.

Toți aceștia, toate capetele logice, armonios dezvoltate și sentimentele lor nobile, erau munca lui, rezultatul, fructul osârdiei lui, ca și Procurorul, fostul lui discipol.

«Aici, în această menire, în sacro-sancta lui profesiune îl voi atinge,» se gândi Boldur.

Atunci, cu graiul tot mâhnit dar resemnat ca omul lovit de o infirmitate de care nu era el responsabil, cu acciaș ironie ca și a Ministrului, răspunse:

— Aveți dreptate, domnule Ministru, este un defect al spiritului meu, înrâurit de foștii mei profesori.»

Sări în picioare: crezu că este lovit.

Cu mâna întinsă ca un arc ce scapă, cu un gest de o superbie olimpică, cu ochii aruncând scântei și fața congestionată, Ministrul în picioare, arătă ușa Procurorului.

Acesta însă liniștit, dar abea stăpânindu-și indignarea, se încheie încet la haină și comod se așază pe scaun.

Ministrul în picioare cu mâna întinsă poruncitor spre ușă — Procurorul calm stând pe scaun: scena nu era lipsită de humor.

Șeful justiției însă o provocase și-i culegea roadele. În casa și în timpul unei audiențe acordate în interesul serviciului, nu-i era îngăduit să se dedea la asemenea acte de violență,

iar Procurorul, prin atitudinea ce luase, îi reamintea toate acestea și-l făcea atent că este magistrat.

Om superior, Ministrul înțelese imediat situațiunea falsă în care se vârise și căzu, mai mult decât se așează, pe scaun.

Apoi, privind ascutit pe Procuror, abătu sfiorul conversației și cu ton totuș muștrător, de profesor, nu de ministru, zise:

— Așa, domnule Boldur, vasăzică eu profesor, dumneata elevul meu, ai avut nenorocul să-ți falsific spiritul cu sofisme?»

Procurorul tăcu.

Profesorul, chiar în casa lui, putea să-l admonesteze — Procurorul, șef de parchet, nu permitea Ministrului, oricine ar fi fost, să-l dea afară: prestigiul, demnitatea, autoritatea magistratului, trebuiau apărate mai înainte de orice și în contra tuturor.

«Vasăzică, eu la cursuri, m'am servit de sofisme pentru formarea convingerilor?»

Procurorul păstră tăcerea.

Pusă chestiunea pe acest teren, elevul nu putea face altceva decât să tacă și să asculte.

Luat de apa misiunii lui de luminător și de menirea de a înavuți cunoștințele studenților, de a forma caracterele și de a întări convingerile, marele Dascăl ținu elevului, în aproape jumătate de ceas, cea mai frumoasă prelegere despre „sofisme“.

Boldur fu încântat că pe deoparte conflictul deviasse astfel, iar pe de altă parte regretă

că nu fusese în măsură să stenografieze, una din cele mai savante și înălțătoare lecțiuni: verbul într'aripat, elanul cald și convingător, fraza literară de o frumuseță clasică a «oratorului de zile mari» cum era numit Ministrul în parlament, îl transportară în lumea abstracțiunilor, iar admirațiunea ce-i pălise o clipă, reveni în toată neînvinsa și profunda ei albie și precumpănire.

După ce mântui, Șeful tuturor parchetelor îl privi adânc și-i scrută lăuntru sufletesc, apoi cu o altă intonație, de îngăduire și de mărinimie, zise:

— Ei bine, domnule Procuror...

— Domnule Ministru?

— Ei bine, două săbii într'o teacă, două pietre tari nu mai puteți sta acolo.

— Tocmai de aceea am venit și eu, domnule Ministru, ca să vă rog a mă permuta.

— Foarte bine.

Am luat act de voința dumneavoastră și voi aviza.»

Ministrul se ridică: audiența era terminată.

— Vă salut, domnule Ministru.

— Bună ziua, domnule.»

Dar nu se sfârșise.

Boldur, mai mult prin instinct, își dădea seama de pericolul ce-l aștepta acel sibilic «voiu aviza» ca și panta periculoasă pe care alunecase, cerând el însuși permutarea.

Și-atunci, văzându-se la suverana apreciere a Ministrului care-l putea muta oriunde și în

orice calitate, de oarece luase act de «voința» ce exprimase, făcu câțiva pași spre ușă, puse mâna pe clanță și — deodată reveni.

— Mă iertați, domnule Ministru.

— Ce mai este?» zise acesta distrat, aranjându-și hârtiile în servietă.

— Domnule Ministru» spuse Andrei cu o voce caldă de respect și de iubire de elev, «ne-ați învățat în facultate să fim demni, să considerăm demnitatea ca avutul sufletesc cel mai prețios, iar când în viața socială vom îndeplini vre-o profesiune, să luptăm din toate puterile și cu orice jertfe, nu numai să-i păstrăm prestigiul, dar mai cu osebire să-i ridicăm la cel mai înalt grad autoritatea morală.

Aceasta am făcut în cazul Prefectului.

De aceea cu mâhnire vă spun că, dacă mă transferați oriunde, afară de București, îmi dau demisiunea.»

Și de astă dată se retrase.

Șeful justiției privi dus pe gânduri pe acest magistrat așa de bine prins în învelișul unei credinți și al unor sentimente înălțătoare.

III.

Adouazi când Andrei intră la parchet o telegramă oficială și personală îl aștepta pe biurou:

Conform cererii verbale ce ne-ați făcut, vi-se acordă patruzeci de zile concediu.

Ministru

Concediu din oficiu.

Își regulă hârtiile, iscăli totul, își încarcă geamantanul și lada cu cărți și cu cel dintâi tren părăsi orașul.

Rămase în București la dispoziția Ministerului aproape o lună în căsuța dela mahala a familiei, până când într-o dimineață Aprodul îl pofti la Minister.

Era prieten bun cu Directorul personalului.

— Ce este, de ce m'ați chemat?

— Nu eu, Ministrul.

Pleacă fără întârziere la Sinaia și, cum sosești, prezintă-te lui, căci te așteaptă.

— De ce surâzi?

— Nu știu nimic.

Am primit ordin să te expediez cu primul tren.

— N'am lescae

Cu ce să plătesc trenul, iar diseară hotelul și întreținerea?

— Bilete pentru tren îți dau — merindea ia-o și tu în traistă.

— Bine. Îți mulțumesc.

Dar hotelul cu ce-l plătesc la noapte?

— Cere-i și tu Ministrului, căci el te-a pus pe drumuri.

Eu, ceeace pot face mai bine, este să-ți dau din punga mea cât vrei.

— Ferească-mă Dumnezeu, nu primesc nimic.

Atâta ar trebui să afle Ministrul că m'am împrumutat și am datorii chiar la Directorul

personalului din Minister, că mi-am găsit norocul...

Doar știi goana ce-a pornit contra magistratilor care au datorii sau joacă în cărți.»

Directorul râse amuzat și-i liberă biletul de tren dus și întors Sinaia.

Pe înserate ajunse acolo.

Valea Prahovei era luminată de luna plină, iar în parc cânta muzica militară.

Sui cărarea spre Mănăstire și într'un pâlce de brazi se odihni pe o bancă.

Curând neguri ușoare întunecară zarea spre Comarnic, iar pe după cetini, văpaea rece a lunii argintea văile și poleea crestele pleșuve ale Bucegilor.

Era răcoare și bine.

Aerul sănătos, șuetul brazilor și o tăcere de mister îi potoliră frământarea.

Rămase astfel, singur și nevăzut, pe banca tăinuită, cugetând cu durere la soarta lui de magistrat pribeag, luptând pentru o leafă de mizerie: 330 lei pe lună.

Desfăcu pachetul cu mâncare dat de acasă «merindea în traistă» și se ospătă liniștit din ceeace surorile îi încropiseră: gândul și dragostea lor îi stăteau strajă.

Bău din cana legată cu lanț apa rece izvorând din zidul Mănăstirii pentru drumeți, se înapoie la bancă, așeză un braț căpătâi, ochii urmărind câțva zborul unei pasări, și, legănat de freamătul codrului, adormi adânc somnul tinereții.

La Castelul Regal orologiul bătea miezul nopții.

Când se deșteptă, soarele răsărise de mult și-l încălzea prietenos. Un vânticel adiea prin lumea cetinilor, iar la Mănăstire bătea toaca.

În seninătatea și liniștea dimineții, merse la izvor și se spală, mănă apoi restul merindeilor, intră după aceea în biserică, se închină și îngenunchie, rugându-se ca în copilărie, apoi scoborî cărarea spre vila Ministrului, drumet în voea soartei.

Vuetul de aramă al clopotului celui mare dela Mănăstire umplu valea și-l întovărăși pe calea destinului

Când ridică poteca, Ministrul tocmai o scobora, ținând de braț și sprijinindu-și Soția.

Procurorul se opri descoperit.

Ministrul bucuros îi strânse mâna.

— Domnul procuror, Andrei Boldur.

— A, faimosul domn Procuror!» surâse Doamna, întinzându-i mâna pe care Andrei o sărută.

Ministrul se opri.

Soția făcu încă câțiva pași dar atentă la conversație.

Era în curent cu tot ce se petrecuse și-i era teamă de ceva neprevăzut care ar fi putut îndispune Soțul.

— Te-am transferat.

Mâine să fii la post, căci n'ai procurori.

Cum vei ajunge, să-mi telegrafiezi că ai luat serviciul în primire.

— Unde m'ați permutat, domnule Mini-stru?»

Doamna, care auzise întrebarea și glasul grav cu care se formulase, ridică imediat capul și privi Soțul.

Acesta însă amuzat, râse cu plăcere de îngrijorarea Soției și răspunse, binevoitor și misterios:

— Undeva, într'un oraș, unde știu eu că-ți place.»

Apoi, devenind grav, cu acea mobilitate a figurei pe care, când voia, se oglindea launtrul sufletesc, cu glasul profund ce poruncea și nu îngăduia replică adăogă:

— Du-te la Directorul general, spune-i să-ți dea bilet și parale de drum, căci am aflat că nu ai și ai refuzat să te împrumute...»

Apoi, privindu-l de sus până jos, adăogă:

«Unde ai dormit astă noapte?»

Luat astfel și întrebat pe neașteptate, răspunse roșind:

— La Mânăstire.»

Doamna întoarse capul repede și-l privi cu atențiune, pe când Ministrul îi lua seama de aproape.

Pantofii vechi, pardesiul și hainele sărace și boțite de lemnul băncii pe care dormise noaptea, ochii scufundați în orbite, fața suptă și îngălbenită — totul fu înțeles.

Un aer de înnăscută demnitate dăinuea însă în această înfățișare pauperă, iar pe fruntea netedă și înaltă, încadrată de părul negru lu-

citor și în ochii melancolici palpita și trăea involburată flacăra unei credinți neperitoare.

Ministrul fu înduioșat.

Răzîmă părintește mîna de umărul Procurorului avînd aerul că se sprijină:

— Dela mine te poți împrumuta» și-i întinse o hîrtie de o mie de lei.

Magistratul se făcu stacojiu și, speriat de suma ce i-se oferea, făcu un gest de refuz.

Dar Doamna, apropiindu-se repede, luă hîrtia:

— Pe mine, nu este așa, n'ai să mă refuzi?»

Cu o grație infinită și cu un glas blînd, chiar rugător, cu privirea duioasă, îi întinse hîrtia.

Se desprindea din toată înfățișarea ei și iradia atîta bunătate, că Andrei se plecă repede și-i sărută mîna: mîngâios suflet de mamă sfîntă și neprețuită.

Ministrul, emoționat și el, îl privea cu multă simpatie.

— Imi vei plăti datoria când te vei înlesni» adăogă Doamna cu un surâs duios.

Iși luă apoi Soțul de braț și se depărtară pe alee, în jos, fericită că lucrurile se terminaseră cu bine în favorul magistratului.

Procurorul, cu pălăria în mână îi privi pînă ce nu se mai văzură.

Se uită la hîrtia strecurată în mână de cea mai virtuoasă Soție, își puse pălăria, scoborî la rîndu-i scara ce ducea la gară și se sui: drept în vagonul restaurant.

Imprejurul lui era soare, pasărilor ciripeau,

lumea era veselă, codrul în freamăt cânta, iar izvoarele ascultau.

Neuitate clipe ale unei vieți de magistrat!

Pe seară, când se prezentă la Minister, Directorul personalului îi remise decretul, bilet de drum la noul oraș și cheltueli de deplasare o mie de lei.

Era înaintat Primprocuror.

IV.

Dimineața Boldur scoborî din tren în gara orașului unde fusese avansat.

Merse drept la poștă, expedie mandat poștal de o mie lei Doamnei și telegrafie Ministrului: luarea în primire a postului.

La ora nouă intră pe ușa parchetului.

Secretarul abea sosise: fostul Primprocuror bătrân, venea târziu la serviciu, iar gardistul, cu un muc de țigară lipit de buză, îl întrebă:

— Pe cine cauți dumneata?»

Andrei încercă să intre în cabinetul său: ușa rezistă.

— Domnul Secretar unde lucrează?»

Gardistul îi lua seama privindu-l bănuitor și trăgând avan din chiostec.

— Moș Nechifor orânduiește în căntilerie hârtiile de azi, dar în van s'adună ele că n'are cine le lucra: Primul la pensiune, un domn procuror dus în anchetă, celălalt «transfirat».

Așteptăm și noi că n'avem ce face.

— Du-mă la domnul Secretar.

— Poftește după mine, dar o să fie greu să stai de vorbă cu uncheșul: își bea tutunul acum, își soarbe zengiria și se face foc și pară, când îl turbură cineva așa de dimineață...

Da, dumneata să încerci, că se pare că nu ești dup'aici.»

Și gardistul se ridică greoi depe scaunul de lemn, merse înainte pe culoarul întunecos, deschise o ușă și zise sfios:

— Vezi, dom'le Nechifor, ce vrea dumnealui.

— Dumneata ești Secretarul parchetului?»
Bătrînul îl privi prin lunetele groase.

Apoi sorbi cu poftă din filegean, trase un fum din țigareta de soc, îl cercetă pe sub ochelari și nu răspunse continuând a înregistra tacticos.

Boldur se așează pe scaun și adăstă răbdător. Secretarul înregistra mereu, trăgea din soc, sorbea cu voluptate din cafea ținând buzele și închizând ochii, lua seama străinului, pe deasupra ochelarilor și îi privea straele ponosite și lenjeria nu tocmai curată, încălțăminte veche, figura trasă și nedormită.

În urmă, după două-trei fumuri și sorbituri, se întrerupse din scris, așează tocul pe călimară și interogatorul începu:

— Desigur că dumneata, când ai intrat la parchet, ai dat cu ochii de Marcu-gardistul?»

Se răzîmă fudul de spătarul scaunului și privi pe sub ochelari.

Boldur calm răspunse:

— Da, domnule Secretar.

— Și l-ai întrebat de domnul Secretar al parchetului?...

— Am voit mai întâi, să intru în cabinetul Primului...

— Nu mă întrerupe!

...și că văzând ușa încuiată la domnul Prim-procuror — cum era să fie dacă n'avem Șef — atunci ai întrebat de domnul Secretar și Marcu te-a adus la mine.

— Da.

— Apoi dacă da, de ce mă mai întrebași dacă eu sunt Secretarul parchetului?

Una la mână!

— Domnule, eu sunt...

— Nu mă întrerupe!

Apoi intri la autoritate, nu dai bunăziua Șefului, te poștești singur pe scaun și întrebi: dumneata ești...»

Poate «dumneavoastră sînteți» voiai să zici?

Două la mână!

Apoi fără...

— Domnule eu sunt Primul...

— Nu mă întrerupe!

«...apoi fără să te întreb, fără să-ți dau cuvântul, mă întrerupi mereu cu «eu sunt» și cu «eu sunt primul».

Trei la mână!»

Andrei nerăbdător, roșu la față, se sculă, s'aproppie, de masă și zise hotărît:

Eu am venit să-mi iau postul în primire, dar ușa e încuiată și nu pot intra. Te rog chiamă gardistul și dă-i cheia să-mi deschidă.

— Și ce cheie vei fi vrând dumneata?» spuse Secretarul sorbind din filegean și privind ironic.

— Eu sunt noul Primprocuror» răspunse cu modestie Andrei, de parcă i-ar fi fost teamă să-și decline calitatea.

Secretarul îl privi amuzat și începu să râdă zgomotos.

Boldur îngălbeni.

Un pumn zdravăn pe birou: hârtiile zburară, ceașca se răsturnă, țigareta se rostogoli pe podele, iar râsul se slei pe buzele bătrânului șăgalnic.

— Destul!» țipă Boldur.

«Gluma a durat prea mult.»

Secretarul speriat, sări depe scaun cu ochii holbați.

— Trăiți, domnule Prim!...»

Andrei se frână scurt, calmul îi reveni imediat. Senin, ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic, zise:

— Poftim, înregistrează înainte, nu te deranja, cunosc drumul, fii bun și dă-mi cheia ca să pot intra la mine.

— Vedeți că este o împedicare...

— Care?

— Acu se face curățenie.

— Nu, domnule.

Curățenia să se facă din ajun.

— Vedeți că domnul Prim nu venea dimineața.

— Eu voi fi aici totdeauna la vremea asta.

— Și în zilele de sedință?

— Mai ales atunci.

Acum trimite-mi hârtiile nerezolvate.

— Poftiți, domnule Prim...»

Secretarul voi să-l conducă.

— Nu.

Dumneata să rămâi să-ți vezi de lucru.»

Luă cheia, ieși, descuie ușa cabinetului său și se cufundă în cetire.

Totul reintră în tăcere.

Lucrările întârziate, procesele verbale și dosarele în suferință urmară calea procedurii.

După prânz depuse jurământul, iar a doua zi plecă cu vaporul la Parchetul general, să se prezinte Șefului ierarhic.

V.

Printre alți magistrați din localitate era și un poet, bun prieten cu Andrei, judecător cunoscut prin epigramele și madrigalele sale delicioase.

Era în strânsă amicitie cu un tânăr bogătaş de naționalitate bulgară, bine introdus în cercul select ca și judecătoresc.

Primul procuror, conform unui ordin secret, urmărea aprig toate mișcările bulgarilor din oraș.

Era pe timpul conflictului țării cu Bulgaria, mergând însă spre aplanare.

Ministrul de Externe care-l provocase, ple-

case în concediu, cel de Justiție luase interimatul.

De bună seamă represaliile contra supușilor bulgari și afiliaților lor, considerați periculoși statului, erau legitime.

Deaproape supravegheați și urmăriți de parchet, erau atât în oraș cât și la gară, dar mai ales la debarcaderul Dunării, obiectul preocupărilor constante ale lui Boldur.

Doi agenți tineri ai Siguranței însoțeau totdeauna pe Andrei care nu cunoștea locuitorii.

La un miez de noapte, judecătorul-poet sosi cu trenul însoțit de prietenul bulgar.

Agenții raportară lui Andrei că în tren, înainte de sosire, poetul schimbase geamantanele și unele lucruri cu ale bulgarului.

Ordin scurt: un agent să ridice geamantanele celui din urmă și să le ducă la parchet — celălalt să observe, «deafară» însă, cele ce se petrece în casa celui dintâi.

Agenții dispărură.

Andrei luă calea ce ducea la domiciliul magistratului dar cu o mare strângere de inimă.

Mergea încet și mâhnit, iar o întrebare tristă îi revenea mereu:

«Ce voi găsi?»

Ajunse.

Se opri la poartă: parcă nu-i venea să intre, deși era deschisă.

Dar agentul îl readuse la datorie.

Raportă scurt:

«A intrat în bae cu un geamantan; cellalt e lăsat nedeschis în sală.

«Ușa este neîncuiată.»

Boldur intrând auzi dușul sfârâind.

Merse drept la bae și deschise brusc ușa: magistratul rămase încremenit.

O străfulgerare: înțelese.

Atunci opri scurt ploaia, desfăcu geamantanul, luă halatul nou de bae singurul lucru ce conținea, se învăluie și apoi se agăță de șnurul soneriei:

— Adu-mi din sală geamantanul celălalt.»

La mișcarea ce făcu Andrei ca să însoțească servitorul, adăogă grăbit:

— Să nu-l deschizi. Cheia este în haină. Să-mi aduci și vestmintele cu care am sosit.»

Primul procuror se reaseză.

Cei doi prieteni-magistrați se priviră triști: unul cu o mare resemnare, ca în fața unei fatalități — celălalt sub povara imperativului categoric al misiunii sale.

Geamantanul cu strae fu adus.

— Poți să te duci la culcare.»

Servitorul se retrase.

Poetul scoase cheia din haină și o întinse Primului.

Acesta cu un gest îl opri.

Poetul surise.

Febril, tremurându-i degetele, deschise geamantanul și scutură unul după altul fiecare obiect și veștmânt.

Fără un cuvânt apoi, merse imediat la ușă, o

deschise și făcu loc Primului procuror să iasă spre a continua perchiziția și în odăi.

Boldur îl opri.

Se priviră din nou, gravi dar de o întristare de moarte — moartea unei vechi și scumpe prietenii — apoi se auzi un glas profund:

— În locul meu?

— Aș fi făcut la fel.

VI.

Peste câteva săptămâni sosi un denunț la parchet: femeia unui învățător dela o școală bulgărească făcea naveta între un țărm al Dunării și celălalt al Bulgariei purtând corespondență secretă.

În noaptea aceea Andrei așteptă la debarcader însoțit de cei doi agenți.

— Uite-o, domnule Prim!»

La un ordin fu oprită cu copiii înainte de a sui puntea vaporului.

Cufărul fu dus în biuroul agentului vamal.

Perchiziția urmă imediat — femeia se tânguiea, copiii speriați plângeau.

Pe fundul cufărului, sub o tingire de aramă răsturnată cu fața în jos, se găsiră mai multe caete de școală pentru teme și extemporale.

— Ce sunt acestea?

— Caetele copiilor, nu mi-le luați!» țipă femeia disperată pe când copiii urlau ca înjunghiați.

— Luați-le!» ordonă Andrei.

Fiind scrise în limbă străină, translatorul oficial al Parchetului trebui să le traducă.

Ingenios mijloc de corespondență:

Fiecare temă dintr'un caet, conținea în textul ei cuvinte răzlețe, fără nici o legătură cu frazele sau propozițiile între care erau intercalate. Apoi, unele cuvinte purtau un număr care corespundea cu numărul paginii caetului ce urma.

Caetele erau în număr de zece.

Cu mare greutate s'a putut afla cheea.

Faceți tot posibilul ca Bogdanov să fie achitat.

Contrar răpiți-l.

Ridicați dela Bancă sumele necesare.

Comitetul.

Apoi răspunsul pe care-l ducea femeea:

Condamnarea sigură.

Răpirea foarte grea.

Trimiteți instrucțiuni.

Stoian Bogdanov omorâse cu toporul pe un compatriot, cetățean român, acuzat de trădare și urma în curând să fie judecat de Curtea cu jurați.

Boldur, având dosarul translatorului, telegrafie Ministrului:

Respectuos comunic:

Sosesc imediat în interesul serviciului pentru relatări și instrucțiuni conform circulării No.

Sosind la Minister fu trimis la Ministru acasă.

Când intră, Primul Ministru sta în capul

biuroului, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice în partea dreaptă, iar cel de Justiție în picioare cu o hârtie în mână.

— Ce v'aduce, domnule Primprocuror?»

Boldur prezentă dosarele cu toate caetele.

În câteva cuvinte explică mecanismul cheei întrebuințate, raportă apoi starea procesului, sorocul judecății și așteptă instrucțiuni.

— Era nevoie să-mi raportați mic personal?

— Da, în cazuri grave, conform circulării No...

Ministrul Justiției își privi colegii: se înțeleseseră.

— Te vei servi de toate actele acestea *numai* în acuza dela Curtea cu jurați!

«Nimic mai mult».

Ordin scurt și categoric: ordona Șeful tuturor parchetelor.

Andrei avu un moment de răzvrătire: pentru atâta muncise el zile și nopți, pentruca să se oprească ancheta la începutul ei?

Fu înțeles de ochiul pătrunzător al Ministrului.

Atunci, cum Primul Ministru se ridicase purtând monoculul în arcada dreaptă și după obicei începu să se plimbe tăcut, cu capul în jos, cu mâinile subsuori și degetele sub jiletcă cu reverurile hainei date înlături, iar Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, nemișcat pe scaun își mângâia mustața lungă și neagră, Mi-

nistrul de Justiție ridică depe biurou telegrama primită:

— Dumneavoastră ați expediat telegrama?

— Da, domnule Ministru.

— Dumneata ai concepat-o?

— Da.

— Vasăzică: sosesc imediat ai zis?

— Da.

— Apoi, domnule Primprocuror, când ai telegrafiat ai și sosit.

Cuvântul «imediat» conține noțiunea spontanității, însemnează că în clipa în care ai telegrafiat ai și sosit: imediat = imediat — nu mai târziu, nu peste o oră, peste două, peste douăzeci și patru de ore cum ai sosit dumneata.

Exact?

— Da, domnule Ministru.

— Cum trebuia să zici?»

Andrei privi împrejur: Primul Ministru îngândurat se opri din mers și absent până acum, sardonice privea scena — Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice amuzat își răsucea mustața cătând ironic la magistrat, iar Ministrul de Justiție, cu ochii în ochii lui Bol-dur, aștepta.

Primprocurorul pricepu: urmărirea bulgarilor devenise inoportună și Ministrul indispus, încerca astfel, lăturalnic, să se facă înțeles că trebuia să înceteze imediat orice urmărire.

Atunci, cu privire înțelegătoare, care arăta că se va supune ordinului indirect ce i se da,

fără însă a-și ascunde necazul, Boldur răspunse:

— «Indată» trebuea să zic.

— Vezi, așa.»

Audiența era terminată.

Ministrul n'avu însă deplină încredere și peste câteva zile Procurorul General veni la Parchet, cercetă mersul lucrărilor, inspectă serviciul și cu mâna proprie scrise «ordinul de încetarea *imediat* a tuturor urmăririlor și clasarea tuturor actelor dresate contra bulgarilor.»

Ordinul era acum dat și «în scris» nu numai verbal și mai ales sibilic ca al Ministrului.

VII.

Era pe vremea aceea dedemult, târziu după inserare: steaua ciobanului săltase de cu vreme asupra hotarului lumii.

Pe o smicea în tufarul din grădina Frăsinei rostea privighetoarea viersul ei duios, iar în ograda lui Toma Drumea dintre sălcii, hămăia la lună cățeaua...

Pe drum, de vale, scârțâia osia carelor pornite la târg cu bucate, iar negrele aripi ale fântânei se opinteau din vreme în vreme spre fața lunii.

Departe, cine știe pe unde, doinea un fluer — dorul se îngâna cu aleșanul, iar socul tălmăcea înțelesul.

La vatra aprinsă întârzia vădana lui Dru-mea și în albie scâncea pruncul: cine știe către ce lunci și codri, spre care dealuri și pârae și 'n ce țarini și brazde călătorea gândul neistovit al nevestei pe urma soțului pribeag.

Omul pierise, dus pe cărări necunoscute în lungă rătăcire și-i lăsase pe brațe plodul greșalei.

Femea nu purta grija brațelor, căci erau vânjoase și deprinse cu munca, nici pe a feciorului din copae, că doar atâta povară rămasese la casa părăsitei.

Altul era temeiul: cum să se mântue de dragostea boerului care o încinsese ca un hrâu de foc și ca un «cheptar de jar...»

Adâncă brazdă îi săgetase între sprâncene, iar ochii aprinși, înfipti în vâlvătaia vetrei, cercetau amarnic pâcla viitorului.

Alături, în odaea cu plocaturi, sfârâea în firidă candela Prea-Curatei, un greer țârâia sub crivat, iar în lemnul grinzilor rodea cariul.

Liniștea și tăcerea odihneau pretutindeni ca revărsarea unui înnece.

Frăsina întoarse capul și prin ușa deschisă căta spre icoană.

Privirea ascuțită i se îndreptă în urmă către albie și dârză, în cruntă șoptire, zise:

«Să fii aprig ca fiara și nemilos cum îi «lupul!

«Să nu ți-se știe gândul, firea să nu se mlădie, dorul să nu-l cunoști, dragoste să nu

«porți, iar inima împietrită să nu bată nicio-
«dată — acum și în totdeauna!

«Auzi-mă, Maică-sfântă a durerilor!»

Și făcu semnul crucii asupra albiei.

Dar la crâncena urare, lăstarul adormit, surâdea îngerește și'n părul de aur, juca o rază pornită dela candela Precistei.

Bălaiul lujer al păcatului stârnise viforul în casa lui Drumea.

Bărbatul bănuise muerea și ridicase înfri-coșat securea:

— Cum, fa?

Tu ca pana corbului — eu ca fundul ceaului și ăsta ca spuma laptelui și ca mătasea porumbului?

De ce-ai tras, fa, cu ochiul la feciorul plăvan al boerului?»

Nu lovise însă: capul vinovatei se culcase domol pe al fructului greșalei.

— Ucide-ne pe amândoi, Tomo.»

Omul, cu sufletul otrăvit, zvârlise securea și își luase lumea în cap.

Iar dragostea și păcatul hălăduiră de istov în casa părăsitei.

Trecuseră aprinsele luni de vară și vremea se lăsa către toamnă.

Cădeau frunzile codrilor și pe albastrul nepătat vâsleau cocoarele către meleagurile de iernare.

Sta vădăna în fața vetrei, degetele deprinse torceau fuiorul, ochiul mare și pățimaș urmărea flacăra deslușind parcă în străfulgerările ei lumina și rostul altor zile, iar către feciorul adormit căta când și când cu milă, dar și cu răscoală.

«Ce blestem te-a adus pe lume?...»

Inima suratei bătu cu aprindere; o mâhnire și o mare scârbă o țineau trează, deși începea straja a patra și luna după deal s'arăta târziu acum.

O neagră presimțire îi spinteca pieptul.

De trei ori, înverșunată, bătu cățeaua în fundul grădinii, apoi scurt încetă.

Mijea de ziuă, parcă.

Frăsina deschise ușa tindei și privi în noapte.

Nimeni.

Luna doar străjuea întinderile adormite.

Se întoarce la vatră și la furcă.

Iar în piept i-ardea, nestinsă și neogoită, dragostea vinovată, și dulce, și amară.

Tresări.

Lung fior ca un spulber de viscol îi cutreeră trupul; pas ușor pe prispă; ușa se crăpă; două brațe dornice o cuprinseseră; gură lacomă s'abătu asupra-i; îndoită sălbatec de mijloc sub apriga îmbrățișare, se plecă cum se mlădie creanga, iar gurile se mâncară, sălbatece și nesăturate.

Dar îndată, viața li-se stinse într'o încleștare de moarte.

Astfel, cu țestele despicate, săteanca de gă-tul boerului, fură găsiți într'ameaza următoare de Șeful parchetului sosit în anchetă.

Focul vetrei era stins; pruncul adormit plângând suspina în somn; candela abea mai sfârâea în firidă; ușa tindei dată de părete, iar în ogradă: un sat încremenit.

Cercetarea ținu dela prânz până în deseară, apoi se desfășură la cabinetul de instrucție luni de zile, fără reușită: făptuitorul rămase nedescoperit.

Afacerea însfârșit se clasă.

Băiatul ajunsese de izbeliște, iar mai târziu casa arse într'o noapte până în temelii.

Trecură anii mulțime, când un Unchieș, în-covoiat de ierni, rudă cu muerea, își dură pe locul vraște o coceabă cu un ochiu de fe-reastră.

Câine ciobănesc, flocoș și murdar, uscat de foame, păzea ograda neîmprejmuată și bătrânețea uitată pe pământ.

Viața își toarse mai departe firul și lumea satului se primeni cu rânduri-rânduri de lăstare și cu valuri, unul după altul, de năcazuri și dureri, de bucurii și întristări — mai multe cele din urmă decât cele dintâi.

Invrăjbiri se iscară și dușmăanii plutiră ca o ceață peste așezări.

Cumetrii se împletiră și altele purceseră să se despletească, an cu an supărările se perindară fără cislă, traiul curse înainte ca vântul și ca ploaia peste opcini, cu mare cinste și zme-

renie slujea preotul în altar, iar pe jgheabul dăruit dela Dumnezeu, soarta fiecăruia se orânduia, mai bine sau mai rău, după norocul, munca și priceperea gospodarilor.

Hăcuire și omor ca acestea însă, nu se mai află în curgerea anilor până ce vremea așternu și ea uitarea, după cum se uită tot ce-a fost odată, tot ce-i trecător, câtui lumea-lume și omul pe pământ.

VIII.

Trecuse mai bine de treizeci de ani și într-o dimineață de vară, un bărbat în vârstă, înalt și spătos, cu fața rasă peste tot, se prezentă Secretarului parchetului

Ceru dosarul asasinatului, așteptă nemișcat și se cufundă în cetitul lui.

Era masiv și vânjos, ochiul ager și adânc cu scăpărări de oțel, falca de jos ieșită și bărbia așisderea — semn de hotărîre și voință.

Câtă vreme ceti dosarul, din scoartă până în scoartă, nu grăi.

Un suspin doar, repede înghițit, s'auzi când mântui.

Purcesese apoi să privească visător pe fereastră.

Dunărea de vale, la o bătae de pușcă, curgea lină, măreață și turbure.

Rămase astfel, cu văzul călător pe sforul cu sute de ochiuri al apei și un întreg norod de

gânduri și de amintiri i se desluși în zăriștea trecutului.

Intr'un târziu se scutură, parcă și-ar fi scuturat depe umeri o grea povară.

— Domnul Primprocuror este aici?

— Da, în cabinetul dumnealui.

— Doresc să-i vorbesc.

— Pe cine să anunț?

— Thomson din Filadelfia.»

Secretarul parchetului, moș Nechifor, se grăbi să intre la Șeful său.

Rămase câtva, apoi deschizând ușa:

— Poftiți,» spuse el făcând loc cu mare curtenie americanului.

Și ușa se închise.

Trecuse de mult amiaza și nici o mișcare, nici un semn de viață nu venea din cabinetul lăaturalnic.

Secretarul aștepta nedumerit.

Când însfârșit ușa se deschise, străinul se ivi blând și resemnat.

Primulprocuror dictă Secretarului un scurt rechizitor introductiv, alătură actele dresate semnate și de Thomson și împreună trecură în cabinetul Judelui instructor.

Se lăsa noaptea, când acesta mântui interogatorului.

— Puteți să vă retrageți.

Sunteți liber până mâine dimineață.

Imi dați cuvântul de onoare că la ora nouă vă voi găsi aici?

— Aveți cuvântul meu,» răspunse Thomson, grav și zmerit,

Se retrase.

—Grozavă energie: toată ziua, de dimineață până acum n'a băut, n'a mâncat — o forță vie și neîndurată.

— Ce spui?

— Se explică deci reușita lui în viață.

— Și ce minunată!...»

Iar Andrei privi cu jale îmbrăcămintea lui mai mult decât modestă și ghetele scâlciate ale Judecătorului de instrucție, tovarăș întru sărăcie.

— Ce facem?

— Ce vrei să facem: prescrisă.

— De aceea l-ai pus în libertate?

— Puteam face altfel?

— Dai atunci ordonanță de neurmărire?

— Negreșit.

Îți restitui dosarele pentru rechizitor definitiv.

Pune pe Nechifor să adeverească în scris că nu s'au făcut acte de întreruperea prescripțiunei.»

Și magistrații se despărțiră.

Adouazi, Procurorul General, încunoștințat telefonic, dispuse ca dosarele împreună cu făptuitorul să-i fie prezentate.

Boldur plecă pe Dunăre în șalupa ce-l aștepta la debarcader pe Thomson.

Dela ora două până către seară, Americanul abea termină povestirea: înaltul magistrat asculta uimit.

Era de necrezut ceea ce auzea.

— Sunteți liber.

Avem însă nevoie de prezența dumneavoastră încă puține zile.

— Sunt la dispoziția dumneavoastră în orice moment.

Iachtul meu este ancorat la mare, șalupa însă o am pe Dunăre: este un mic vaporăș cu tot ce-mi trebuie.

Voiu locui la Hotel Français, lângă parchet, totdeauna la îndemâna domnului Primprocuror.»

Adresându-se acestuia:

«Voiți să vă reconduc?

— Nu, mulțumesc. Mă înapoez cu trenul.»
Americanul se retrase.

— Admirabil Român!» exclamă Procurorul General.

«Ai observat?

Ce va fi însemnând capul de cerb cu crucea de pietre scumpe între coarne atârnat de lanțul ceasornicului?

— Și eu m'am întrebat: vre un talisman.

— Să încerci să afli. Totul este neobișnuit și de necrezut la acest om.

— Și câtă simplitate.

— Ați cercetat bine? Nu s'au făcut acte de întreruperea prescripțiunii?

— După cum știți, sunt transferat de curând, dar voiu căuta însu-mi registrele și lucrările, cu toate că Nechifor și-aduce bine aminte că nu s'au făcut.

— Până cercetezi, voi raporta cazul și domnului Ministru: este foarte interesant.

Amânați darea rechizitoriului și ordonanței definitive.

— Vă salut.

— La revedere.

Nu uita capul de cerb.»

IX.

În fiecare zi, Thomson se prezenta la parchet, vorbea câțva cu Secretarul cu care se împrietenise, poftea bună ziua Șefului și, după ce umplea tabacherea uncheșului Nechifor, se retrăgea.

Intr'una din zile Andrei îl întrebă:

— La ce vă servește capul de cerb cu crucea între coarne dela lanțul ceasornicului?»

Thomson răspunse cu modestie:

— Este un semn distinctiv al membrilor unui club din New-York.

— Și crucea dintre coarne?

— Raritate și simbol: raritatea cerbilor cu crucea între coarne, iar crucea, simbolul credinței.

— Ceeace însemnează?

— Ceeace însemnează că toți membrii clubului sunt «creștini» și foarte «rare» persoanele care să poată îndeplini condițiunile prescrise de statute spre a fi primite în club.

— Și care sunt condițiunile?»

Americanul surâse.

«Nu cumva sunt indiscret?

— Nici de cum: sunt puține.

De pildă: membrii clubului trebuie să fie foarte bogați ...

— Cât de bogați?

— Miliardari.»

Boldur rămase uimit.

«Altă condițiune,» continuă Thomson, «să fie de o mare probitate și de o înaltă moralitate îndeobște cunoscută.

Chiar un Președinte de republică a fost respins și încă de două ori.

La început, ca simplu cetățean, apoi ca Președinte a crezut că se va impune, dar a fost respins și în această calitate.

— Ce i-se imputa?

— Era muieratec.

— Altă condițiune?» întrebă Andrei.

— Să fi întrebuințat și să continue a întrebuința averea căpătată prin muncă, nu prin moștenire, în parte și pentru scopuri umanitare și de binefacere.

Eu am luat și iau încă după recomandăția preotului, învățătorului și a unor bătrâni de ispravă cunoscuți de mine, câți-va copii isteți, silitori și de nădejde din satul meu și îi bag la muncă în marile mele întreprinderi de încălțăminte, după ce mai întâi le dau cultura necesară și-i pregătesc sufletește, conform prevederilor statutelor clubului.

La început mi-a fost greu — nu-și trimetea

țăranul copilul peste nouă țări și nouă mări. În urmă s'au deprins și acum abea așteaptă răvașul și sorocul.

— Am de gând ca pe doi să mi-i fac gineri.

Fetele, ce mi-a dăruit Dumnezeu, nădăjduesc să le mărit tot după flăcăi din satul meu.

— Câți copii aveți?

— Doisprezece: opt fete și patru băeți.

Toți își au locul lor în întreprinderile mele; și băeți și fete au fost orânduiți încă din școală — am școalele mele — la felul de muncă cel mai prielnic însușirilor fiecăruia.

La început munceau în comun cu ceilalți lucrători și lucrătoare și plătiți cu acelaș salariu.

Cu timpul însă s'au diferențiat nu prin altceva, ci prin osârdie, pricepere și devotament, însușiri recunoscute de toți tovarășii lor.

În acest mod, simțul de dreptate, care precumpănește în atelierele mele și marele respect pentru muncă și destoinicie, n'au fost înfrânte, nici chiar ocolite de copiii mei.

Pe această temelie a cinstei și a capacității m'am despărțit și eu odinioară de Patronul care-mi devenise socru și am durat în alt oraș o întreprindere la fel cu a lui, întreprindere care mi-a reușit cu atât mai mult cu cât personalul fabricii era încadrat de mine, soție și copiii mei.

Numai cinstea, moralitatea și munca dau roade peste ocean.

Pe aceste baze ale vieții m'am răzimat și prin paza lor și-a dreptății am reușit.

Nu vă mirați dar că am venit la ispașă.

În viața și directivele ce le-am urmat până acum, fiecare faptă trebuie expiată.»

Urmă o îndelungă tăcere.

Andrei simțea o mare simpatie pentru acest predicator moral.

Telefonul sună.

Thomson discret trecu în biouroul Secretarului.

Boldur ascultă multă vreme.

Când sfârși convorbirea, deschise ușa și Americanul reîntră.

— Sunteți deplin liber.

Mâine se va da rechizitor și ordonanță definitivă, apoi voi prezenta dosarul Parchetului general.

— S'ar putea să mă prezint și eu împreună cu dumneavoastră?

— Nu văd nici un inconvenient. Numai că voi încunoștința pe domnul Procuror General.

— Permiteți să ofer o amintire domnului Nechifor care-mi copiază tot dosarul și a muncit pentru mine în afară de slujbă?»

Primul procuror nu răspunse și chemă la telefon Parchetul general.

Americanul se retrase confuz.

Totuș, puse în mîna bătrînului un cek și se depărtă grăbit după ce-și primi copia întregului dosar.

Cekul reprezenta o avere.

X.

A doua zi, șalupa se puse în mișcare.

În mai puțin de un ceas ancoră la debarcaderul orașului vecin.

Thomson se prezentă Procurorului general, rămase câtva, apoi merse la Dunăre și se închise în cabina sa depe șalupă.

Mai târziu ieși în oraș, închiric o trăsură și se îndreptă spre satul nașterii lui.

Trase la casa preotului: întârzie mult la spovedanie.

Când se retrase, încredință preotului un cek pentru biserică, școală și săraci și un altul pentru sfinția-sa și familie, intră în biserică și ingenunchie, rămase astfel multă vreme, apoi cu fața scaldată în lacrimi, sărută mâna preotului și suindu-se grăbit în trăsură, cașicum s'ar fi zmulș din acele locuri, se pierdu într'un nour de praf pe șoseaua națională — pe când în urmă, la biserica din sat, din străvechea clopotniță suna chimvalul pentru ertarea păcatelor lui Toma Drumea.

Mijea de ziuă în dimineața următoare când «Ciocârlia» frumosul yacht american ridică ancora pe marea liniștită.

La puntea de comandă sta Thomson alături de Comandant.

Ochiul său de vultur străbătea zarea și se îndrepta dornic către o căsuță dintre sălcii într'un sat în care odată și odată, de mult, își în-

temeiase și el o gospodărie atât de curând năruită de păcatul boeresc.

Când se făcu ziuă, predete bara Căpitanului și intră în cabina sa.

La căpătâi o carte deschisă și o filă îngălbinită.

Reciti aceleași versuri de Predescu cetite de atâtea ori cu durere:

*Satul meu e-un colț sub soare,
Lângă-o apă curgătoare,
Intr'o țară — cum nu sânt
Mai frumoase pe pământ.*

*Șapte dealuri, cinci pâraie,
Șase văi și opt zăvoaie,
Luncă'n vale, codru'n deal —
Iată satul meu natal!*

*Cântece de ciocârlie
Basmă din copilărie
Granguri, cîntezi, cuci, mierloi —
Am să mor de dor de voi.*

Curioasă fantezie a destinului.

Meandrele lui neînțelese de priceperea omenească purtaseră pe Toma Drumea pe valurile altui trai decât acela din care purceseră părinții din bătrâni și moșii din strămoși și pe alte meleaguri decât acele ale nașterii lui, ca să îndreptățească poate o voință: voința Celui-prea-sfânt.

XI.

Soarele ploua noianul razelor asupra mării verzi de smaragd lichid.

Leneșă, zbatându-se în ploaia de aur, apa liniștită, dar totuș întinzând molatece brațe de val, se topea pe întinsul fără țarm și fără hotar al zărilor Septentrionului.

În marea sală a Cazinoului, goală la ora aceea de dimineață, Andrei intră sfios atras de o voce lină și duioasă.

Senină; de o transparență și limpezime de cristal, atmosfera era ușoară și o adiere răcoasă venind dela larg îi dilata plămânii plăcut, iar văzul mulțumit i se pierdea pe nemărginitul șes al valurilor.

Să nu turbure cântecul, Andrei se așează pe un fotoliu în umbra draperiilor grele căzute în falduri și ascultă cu o tainică presimțire.

Era un imn fericit modulat străbătut în surdină de o nespusă întristare.

Învăluită în lumina ce iradia din apa mării și răzbea prin ferestrele deschise, fata de dina-intea pianului, mică, subțire, dornică, își cânta aleanul după cum cântă singură pasărea în codru.

Un glas ușor ca o fulgure, întrerupt adesea de scăpărări de întristare și regret, cânta acum o baladă duioasă ca un zâmbet de floare, cerșind iertare și bătând fără nădejde la porțile unei inimi împietrite.

Era invocarea unui trecut de frumoase a-

mintiri ce, în clipa de altădată nu se mai stingeau într'un suflet rănit, gonind în van după liniște și uitare.

Lumina iradiantă a mării înflorea în părul de aur și în ochii adânci ca adâncul apei albastre.

Dar din zărilor depărtate ale vremurilor parcă se risipi încet o adiere îmbălsămată de micșunele, ce ajunse până la Andrei.

Fu o tresărire a profundeii lui sensibilități, o retrăire a clipelor dintr'o zi neuitată.

Muzica învăluitoare ca o aromă, vocea străfulgerată de amintiri adăogau emoțiunii.

Un suflet nostalgic cânta acolo în singurătatea Cazinoului alergând după un liman de vindecare ce nu-l putea afla.

De aceea și nota de durere revenea în țesătura melodiei ca un suspin neîntrerupt ce nu-și mai afla odihna: implorare zădarnică amintind crepusculul jalnic al unor momente de fericire, pierdute în negura vremurilor și în nesfârșita depărtare a timpului.

Demult încetase cântecul, fata se ridicase dela pian, se apropia de fereastră — și Andrei nu o vedea, ci continua să trăiască la rându-i în mireasma violetelor și în mirajul înșelător al neuitatei clipe.

Când ajunse la fereastră și când îl desluși în umbră, când ceti pe figura lui aleanul și în ochi nostalgia, fata murmură ca în vis:

— Andrei!

— Doina».

Atâta se auzi, dar totul fu întipărit de o nemărginită bucurie scurt înăbușită de durere.

Totuș se așează lângă el cu aceiaș grație copilăroasă de altădată.

— Ce mai faci?» îl întrebă prietenoasă pierdută în ochii lui.

— Bine,» răspunse el trist, cu un glas întipărit de resemnare.

Tăcură amândoi, privindu-se mereu.

«Am suferit mult...» continuă el cu un suspin înecat ca un sughiț.

«Se apropie patru ani de atunci — patru ani de zile și de nopți de durere, de agonie, cum n'a mai îndurat nimeni.»

Atâta suferință tremura în glasul lui și așa dezolare în ochii umezi ai fetei, că abea se stăpâneau să nu izbucnească în plâns.

— Și eu am suferit și fără să mai am vre o speranță.»

Ochii mari, visători, umezi, albaștri, căutau rugători și dornici într'ai lui: noian de gânduri și de simțiri.

— De ce zici fără speranță?

Ar fi fost destul un cuvânt, un gest măcar, și aș fi alergat nebun de bucurie.

Dumneata însă, Doina, ai tăcut!

Și cât am alergat să te găsesc, o clipă să-ți mai văd fața înainte de a mă stinge în noaptea uitării.

Și nu mi-a fost cu putință.

Patru ani de dor, de dor chinuitor ca o agonie.

Am cetluit atunci cu blestem sufletul și cu lăcate am închis porțile inimii și sper,» spuse el feroce, «că deapururi vor rămâne zăvorâte.

Căci pe nedrept am fost jertfit.

Suferința mea, moartea mea chiar, ar fi avut o lămurire. Cum să-mi lămuresc nedreptatea cu care am fost lovit și care mi-a sfâșiat inima?

Către dumneata însă, Doina,» spuse el privind-o cu nesfârșită mâhnire, «totdeauna voi întoarce gândul, cu amărăciune este adevărat, dar și cu un sentiment de pietate:

cu amărăciune pentru că majoră fiind, erai stăpână pe mâna și inima dumitale pe care le puteai încredința onoarei și loialității mele;

cu un sentiment de negrăită pietate, pentru clipele de fericire ce mi-ai dat, când ai culcat capul pe inima mea și mi-ai apăsât pe buze florile și mâna dumitale...»

Fata plângea încet fericirea pierdută.

— Mi s'a spus că ai cerut cu stăruință transferarea cât mai departe...

— Dar atunci, nu te-ai întrebat care ar fi fost logica unei astfel de purtări din parte-mi?

Te puteai informa, puteai să-mi scrii, să te convingi ast-fel.

— N'am scris niciodată nimănui decât mai-cii mele.

— Au reușit să te facă să mă uiți!...» încheie aprig Boldur.

La această învinuire, Doina ridică ochii în lacrimi și-l privi îndurerată:

— Vezi destul de bine, dacă au reușit!»

Doar inimile fremătau tovarășe: tinerețea însă nu le mai surâdea ca odinioară — excesul lui de suferință îi secase, după patru ani, toate izvoarele dragostei.

O dureroasă realitate:

el, cu inima închisă oricărei simțiri, refractară oricărei emoțiuni, ca un pustiu torid, zăvorâtă cu toate lăcatele unci voinți neînduplecate;

ea, tristă floare, zmulă din rădăcină și disperată de ceeace pierduse.

Cu intuițiunea clară a unei superioare sensibilități, Doina înțelese că nu mai era nimic de sperat, că suferința pustiise ca un simun inima ce o iubise, iar acum, ca o pădure de vreascuri și de uscături, se refuza oricărui simțimânt și rămânea surdă la orice chemare.

Cu această constatare, care-i zdrobea inima, se sculă abătută, abea ținându-și cumpăna:

— Adio, Andrei.

— Adio, Doina.»

XII.

Singur, senin, liniștit și neînduplecat, Andrei părăsi îndată marea și se înapoie acasă.

Rămase de acum înainte ca un stoic înfășurat în atmosfera unei convingeri ca în faldurile robei, convingere pe care n'a clătinat-o nici o ademenire și n'a alterat-o nici o siluire: convingerea în misiunea lui de magistrat.

Tragedia unui destin.

Trebuca însă a cerceta, a răscoli și a supune unui studiu amănunțit și la o severă critică natura sa spartiată, precum și complexul ca și substratul lui moral, singurele care ar fi înlesnit comprehensiunea caracterului și mentalității lui.

Apărător al norodului prin însăși origina nașterii lui ca și prin structura lui psihică, laolaltă cu înaltul simțământ de legalitate și de dreptate ce-l călăuzeau, Boldur nu era magistratul care să se plece sau să solicite favori, și aceasta numai pentruca să-și păstreze neumbrit sentimentul demnității și credința într-o justiție neprihănită de nici o patimă și de nici o socoteală.

De aceea și traiul lui era rezervat, iar atitudinea glacială și distantă îl ajuta cu atât mai mult cu cât nimeni nu putea răzbate și vedea dincolo de adâncul de ghiață al ochilor nepătrunși.

Misiunea lui se desfășura într-o atmosferă de exclusivă dreptate care îi împrumuta autoritatea morală și respectul cu care în deobște era întâmpinat: imperioasă însușire a magistratului de carieră lipsit de protecție și sărac.

Astfel se explica de ce și voința și frâul ei se exercitau prielnic îmbinate pentru îndeplinirea unui țel, cu toate decepțiunile și chiar durerile ce îndura: țelul împlinirii datoriei. Cu acest postulat luminător în cale, Boldur

merse încrezător și sigur pe drumul lui deschis în zare — fericit dacă uneori simțea și el imboldurile tainice ale inimii sau avânturile unei tinereți închinată numai datoriei.

XIII.

Iarnă grea.

Zile și nopți încheiate de viscol, apoi gercumplit se așternea săptămâni în șir și împietrea firea.

Boldur, singur la parchet și Duminică fiind, venise ca de obicei dimineața ca să vadă corespondența sosită.

O scrisoare cu mărci străine îi atrase privirea: plicul purta ștampila Filadelfia, deci era trimisă din America.

Intoarse plicul, îl examinează pe toate fețele, își ceti din nou adresa și se hotărî: deschise scrisoarea.

Domnule Primprocuror,

Am cugetat mult la dumneavoastră după ce am plecat din România, căci m'am informat în timpul cât am stat despre tot ce vă privește.

Vă cunosc acum foarte bine situațiunea materială și rostul familiei nevoeaze.

Trăiți numai din salariul postului ce ocupați, iar ca magistrat însu-mi v'am apreciat.

Dacă această scrisoare vă găsește, vă rog, să binevoiți a-mi răspunde, căci ceeace doresc a vă «propune» nu pot încredința hazardului.

Cu deosebită plăcere

Thomson.

Andrei rămase cu scrisoarea în mână.

Gândul călători după acel «Toma Drumea», ucigașul soției și ibovnicului ei.

Curioasă întâmplare și ciudată scrisoare.

Și-aduse apoi aminte de capul de cerb cu crucea de nestemate între coarne și de prescripțiunile statutelor clubului ale căror simbol erau.

Atunci totul se explică: «propunerea» nu se putea abate dela cele coprinse în orânduețele clubului din New-York.

Venise amiaza, când se trezi: strânse scrisoarea și părăsi îndată parchetul.

Dar acasă o telegramă oficială sta pe masă:

Prezentați-vă la Minister în interesul serviciului mâine la orele șase după amiază negreșit.

Ministru

Rămase în picioare cu telegrama în mână.

Fel și chipuri de presupuneri și nici una rezistând unui examen mai serios.

Singurul cuvânt «negreșit» era alarmant: Ministrul nu admitea amânarea.

Acesta era de curând venit în capul justiției. Negreșit parchetele erau să fie cercetate cu toată atențiunea.

Deja nouri groși se abătuseră negri și Bol-dur se resimțea de semnele prevestitoare ale furtunei, căci nicăiri mai bine ca la parchet nu se cunoaște pulsul evenimentelor.

Privea afară viscolul troenind omăturile și gândul trist i se ducea la căsuța din mahalaua

din București în care surorile, împrejurul Mamei, lucrau fără preget, căci viața devenise mai grea decând se dusesse la casa bărbatului sora cea mai mare: se sleiseră toate economiile și rezervele, pe lângă o sumă împrumutată cu mare camătă.

Ce crud se ivea acest «negreșit» după o constatare atât de mizeră a situațiunei materiale și prin contrast, ce odihnitoare și plină de speranțe devenea acea «propunere» din scrisoarea lui Thomson.

Boldur se prezentă la Minister și exact la orele șase fu introdus în cabinetul Ministrului.

Întâmplare, soartă, oricum s'ar numi, făcu să fie de față și un Profesor universitar.

Cum îl văzu, Ministrul îi spuse:

— Domnule Boldur, îmi trebuie postul dumatăle.

— De ce, domnule Ministru?

— Pentrucă îmi trebuie» răspunse acesta mirat.

— Desigur, sunt amovibil, dar în același timp sunt magistrat de carieră.

— Am cunoștință, dar necesitățile locale îmi impun.

— Aveți vre o reclamație? Activitatea mea a lăsat de dorit?

— Dimpotrivă, altfel te dam afară fără să te mai chem.

— Atunci, motivul?

— Cum, motivul?

— Da, cum să motivez demisiunea?

— Cum vei voi, chiar fără motivare: pur și simplu.

— În cazul acesta, prefer să mă înlocuiți: pur și simplu.

— După voea dumitale.

— Nu, după bunul plac al dumneavoastră.»
Boldur se îndreptă spre ușă.

Profesorul însă i se așeză în cale și strângându-i mâna, îi spuse încurajator:

— La revedere, domnule Primprocuror.»

Andrei îl privi trist, apoi cu capul în jos, ieși din cabinet, se duse într'un biou rou lăturalnic, ceru o coală de hârtie, își scrisese demisiunea fără nici o motivare, o înregistră și părăsi Ministerul cu ochii în lacrimi.

Se retrase la mahala, în căsuța săracă dela marginea Capitalei, unde-i locuia familia.

Acolo petrecu iarna, iar în primăvară, în preajma Paștelui, așezându-și cărțile în rafturi, o scrisoare căzu — scrisoarea uitată a lui Thomsom.

O reciti și rămase în voea gândurilor.

— Ce cetești?» îl întrebă Mama așezându-se lângă dânsul

— O scrisoare veche pe care o uitasem într'o carte.»

Ii povesti tragedia lui Toma Drumea.

Bătrâna rămase profund impresionată.

Modesta advocatură pe care o exercita Andrei abea întâmpina nevoile casei.

— Și ești hotărât să te duci, Maică, dacă te va chema?

— Ce-ași putea face mai bine?

Nu vezi dumneata ce grea e viața?»

Un nour învălui fașa bătrânei.

— N'ai să mă mai găsești dacă vreodată te vei mai înapoia...

Este așa departe acolo și inima mea e atât de slabă.

— Imi răpești toată încredere în mine.

— Nu doresc asta, dar sunt bătrână și amar de ostenită decând te-ai înlocuit hainul.

Mult m'aș bucura de nu te-ai depărta până nu mi-ai închide ochii.

— Vai, Maică, de ce vorbești așa?

Desigur, îmi va propune o situațiune strălucită.

Au să vină, ele, zilele mele cele bune, nu-mi slăbi credința în Cel-de-sus.

— Am încredere în bunătatea lui Dumnezeu, cunosc treburile și chemările acestei lumi și nu mă tem că zilele de față se vor statornici, dar mă simt foarte slăbită dela un cârd de vreme și îți spun numai ție, să n'audă cumva fetele, dela un timp mi-se arată și mă cheamă tată-to.»

Andrei sărută cu evlavie și lipi apoi de obraz mâna sfântă care-l binecuvânta.

Sfârșitul vieții s'apropia și frumuseța acestei devoțiuni în sufletul bătrânei îl înduplecă să-i asculte porunca.

Rămase deci sub ocrotirea și paza ei, căci nimic nu topește energia și abate hotărârile cele mai neînvînse ca un dor de mamă.

Nu răspunse nici de astădată scrisoarei lui Thomson.

P A R T E A V I

I.

Frumoasa locuință în care sta Coloneleul comandant al regimentului de cavalerie, fratele Aghiotantului Regelui, era luminată ca ziua: se logodea fiica din prima căsătorie a Soției sale.

Boldur era prieten dedemult al familiei Coloneleului.

Sosise cu trenul de după prânz și acum, noaptea, se îndrepta grăbit spre cartierul în care locuia prietenul său.

În bună dispoziție sufletească, primind invitația la logodnă, profitase de această împrejurare ca să-și acorde un răgaz de petrecere.

Invitații soseau înainte de orele zece când urma să fie logodna.

Vastele și luxoasele încăperi erau pline, hallul rămăsese mai puțin ocupat.

Lumea se adunase mai mult în somptuosul salon în care avea să se officieze ceremonia.

Când intră, Andrei se lovi de o domnișoară care grăbită trecea din hall în salon.

— Pardon, domnișoară! »

Se opri — Andrei asemenea.

Se priviră: o clipă.

Dar în deajuns.

Fata cu obrazii aprinși se depărtă — Andrei rămase cu ochii după dânsa.

Preocupat, coprins de neastâmpăr, mai târziu reveni în hall, unde rămase gânditor pe un fotoliu în umbră — pe când fata ca atrasă de o putere tainică își făcea de lucru trecând mereu pe dinaintea visătorului.

La o vreme, împins ca de o putere nestăpănită, îi ieși în cale și-i zise cu toate că nu-i fusese prezentat:

— Dumitale, domnișoară, cum văd îți place mai mult în umbra hallului decât în salonul luminat»

O roșeață vie îi acoperi fața.

Privindu-l cu ochii mari și nevinovați:

— Ți pare rău că trec pe aici?

— Ferească-mă Dumnezeu!» răspunse uimit.

Atunci prietenoasă îi luă brațul și-l conduse în altă odă mai mică.

— Umbra îmi place când o văd plutind pe o frunte mare și îngândurată» zise fata privind-l în față cu plăcere.

— Dar lumina soarelui?

— Imi place și văpaia lui, căci e viață și voc bună, dar îmi împrăștie visele.

— Și la ce visezi dumneata?

— «La ce visează fetele!...» suspină copila dusă pe gânduri.

Tăcură câtva.

— Dumneata ești de aici, din oraș?» întrerupse Andrei tăcerea.

— Nu. Am venit la sora mea măritată cu un locotenent din cavalerie în garnizoana aiasta, dar sunt moldoveancă și bună prietenă cu logodnica.

— Se explică atunci de ce cunoști toate cotloanele,» spuse el ironic privind împrejur,

Fata se îmbujoră și-i căută în ochi înțelesul ironiei.

— Pe mata nu te-am mai văzut niciodată în casa Colonelului.

Din ce oraș ești?

— Din București.

— A, ești muntean?

— Așa ne ziceți dumneavoastră, moldovenii.

— Eu nu, mamaia da,» protestă dânsa serioasă.

— Și dumneata de ce nu zici ca mama?

— Imi place să nu așez stăvilă între fii aceluiași neam, destul a fost el, Milcovul...»

Se sculă repede și-l părăsi intrând în salon să asiste la ceremonia logodnei care începuse.

Andrei rămase impresionat.

Era mijlocie, mlădioasă ca o tulpină de floare, cu fața albă și fragidă, cu ochii mari, sfioși, buni și luminoși, în care undele de sănătate sufletească se împreunau cu acele ale unui optimism robust, totdeauna încrezător, necum îndoelnic.

«Seamănă firii Maicii mele!» murmură An-

drei privind-o neîncetat și urmărindu-i mlădierea trupului subțire și figura mereu răzătoare.

Din salon, fata strecura la rându-i o privire sfioasă spre Andrei însoțită de un surâs adorabil, iar până să prindă de veste îl întâmpină cu un pahar de șampanie:

— Nu este așa că n'ai să mă refuzi?

L-am luat înadins pentru mata.»

Rugătoare, cu ochii adânciți într'ai lui, îi întinse paharul.

— După dumneata» îi șopti el.

— Se cuvine?

— Se cuvine, dacă dorești să rămânem prieteni.

— Pentru aiasta trebuie să bem din acelaș pahar?

— Dacă bem din acelaș pahar, nu ne mai despărțim gândurile,» zise el rugător.

— Și dacă nu beu?

— Deapururi nu ne vom mai vedea...»

Serioasă, privindu-l mereu și, ca și cum s'ar fi inițiat, sorbi din pahar cu un sentiment de pietate.

Apoi gravă, ca oficiind un rit, îi apropie cupa de buze:

— Să fie așa după cum dorești!»

Andrei parcă s'ar fi împărtășit, bău șampania până la fund — în urmă îi sărută mâna care tremura.

Rămăseseră singuri în odaie.

Stăpânită de un sentiment ne mai încercat, privea acum cu teamă, dar și cu o dulce înfio-

rare pe acest necunoscut a cărui înfățișare o izbise de cum îl văzuse intrând pe ușă și înaintea căruia se oprise ca strunită în frâu.

În acelaș timp îi făcea plăcerea să se apropie de dânsul, să-i vorbească, să-i audă graiul profund cu rezonanța lui mângâioasă și mai ales să se oglindească în ochii în care fremătau valuri de melancolie și de visare.

Uitase mâna într'ale lui și, printr'o mare afinitate, inima-i simțea bătăile inimei lui.

— Primăvara mea a trecut de mult...» suspină el privind-o trist.

— A mea abia începe» râse cu nevinovăție.

— Și cu toate astea mi-se pare că ne-am cunoscut foarte de mult.

— Da, de pe timpul Faraonilor!» glumi dânsa.

Văzându-l însă serios, adăogă repede:

«Așa mi-s'a părut și mie, când te-am văzut.»

Apoi cuprinsă de osebită îngrijorare, se apropie de dânsul și-i spuse cu ochii într'ai lui așteptând cu teamă răspunsul:

— Acum, ce ne facem?»

Andrei privi înduioșat această floare ce viețuise până atunci slobodă ca o pasăre, voioasă ca o dimineață, sănătoasă și voinică, zburând și jucându-se în lumină.

— Stăpânul-a-toate, care bine le orânduiește, va avea grijă și de noi.

— Da, așa este!» răspunse fata convinsă.

În urmă adăogă cu credință:

«Mă voi ruga și pentru mata.»

Îndată însă începu să râdă copilărește:

«Dar nu știu cum te cheamă?

— Andrei Boldur.

«Boldur!...» repetă dânsa murmurând.

— Și pe dumneata?

— Duduea Hortense-Victoria.»

Râse iar cu nevinovăție și-i zise cu drag:

«Eu n'am auzit întâia oară numele matală.

Îl știu de mult, l-am învățat din cărți, l-am citit și în cronicari.

— Și ce carte ai învățat dumneata și la care școli ai umblat?

— Întâi la Iași, la școala normală, apoi la București, la facultatea de litere și filosofie unde am obținut licența magna cum laude, am trecut apoi examenul de capacitate și acum ocup o catedră.»

Andrei rămase uimit: o privea și nu-i venea să creadă.

— Dar câți ani ai dumneata?

— Gâci? Nu se întreabă fetele ce vârstă au!

— Atunci nu voi afla niciodată căci te voi împovăra.

— Sunt majoră!

— Da? Bine, nu mai am nimic de zis.»

Privindu-l încrezătoare, îl întrebă:

— Mata știi să păstrezi o taină?

— De, așa cred.

— Eu îți spun, dar să n'o destăinuești....

— Nimănui.

— Tataia m'a povățuit să spun tuturor că

sunt majoră, să nu-mi arăt vârsta adevărată căci îmi pierd postul.

Da, matale, îți spun: n'am împlinit încă douăzecișunu de ani.»

O privea cu admirație.

— Și ești profesoare? Te ascultă elevele?

— Cum să nu?

A, să vezi ce-am pățit la prima lecție.

Intru în clasă și m'așez pe catedră: zgomot.

Bat în lemn să se facă tăcere: zgomot.

Sun clopoțelul: zgomot.

Severă, mă ridic în picioare și ciocănesc puternic cu liniuța: zgomot.

— «Cine ești mata?» mă întreabă o fetiță ca un îngerăș.

— Sunt profesoarea voastră» spun eu cu glas gros și cât mai încruntată.

A pus mâna peste gură și a pufnit iar clasa întreagă se topea de râs.

Apoi, zgomot, dans, cântece, râset...

Am eșit, am luat trenul și drept acasă la părinți.

— Eu mă duc la mănăstire» le-am declarat plângând.

— De ce, cum se poate asta, ce s'a întâmplat?

— Nu m'ascultă fetele, nu mă cred că sunt profesoarea lor.

— Se poate? N'ai luat vârguța să le tragi la palmă?

— Nu!

«Și nu'mi puteam opri lacrimile.

Tataia râdea — Mamaia râdea — frații și surorile râdeau.

Iar eu plângeam neconsolată.

A treiazi când am intrat în clasă, țineam vârguța în mână.

— «Iar ai venit mata?» întrebă una mică cât un degetar

Mi-a fost milă, m'am făcut că nu aud.

Dar din fund se auzi un glas cântând.

M'am sculat, am luat mânuța celeice cântase și i-am tras două vârguțe.

A început să plângă și îndată s'a făcut liniște și ordine.»

Andrei râdea cu mare plăcere și o ținea de mână ca pe un copil.

Râdea și fata de hazul lui.

O dulce intimitate și voe bună se stabilise între dâșii.

— Imi dai voe să dansez? Nu te superi că te părăsesc?»

Valsul începuse și în hall se grămădeau dansatorii.

Din ușă, răzimat de cadru, Andrei simțea mulțumire, când Duduea îl privea trecând pe dinaintea lui în ritmul dansului.

«Ce se petrece cu mine...?» gândi el mirat.

Încercă o mare plăcere când auzi:

— Mata nu dansezi?

— Nu. Am dansat și eu odată...

— Nici cu mine?

— Te rog, Dudue, dansează și veselește-te mata, eu... de mult am renunțat!

— Nu mai dansează și s'așează mâniată pe canapea.

— De ce?

— Am simțit că te-ai întristat...»

Andrei o privi — Duduea îl privi.

Și pentru întâia oară, le flutură pe buze un cuvânt ce nu îndrăsnea să se audă.

Sora și Cumnatul veniră s'o ia.

Cunoscură pe Andrei și-l învitară adouazi la ceai.

Li conduse până acasă și apoi reîntră și el la hotel.

Era preocupat și neliniștit.

Căuta să se scoboare în forul său intim, să cerceteze, să analizeze și ca de obicei, să supue la aspră judecată ceea ce simțea și ceea ce urma să facă.

Adormi despre ziuă.

Se deșteaptă târziu cu capul greu.

Ieși, se sui într-o trăsură și rătăci pe colinele și printre viile din marginea orașului.

Aerul curat îl învioră.

Dejună la restaurantul hotelului, scrise câteva rânduri de scuză, își făcu bagajul de plecare hotărât să trimită scrisoarea în loc să se ducă la ceai.

Dar la ora șase suna voios la ușa casei Locotenentului.

Totul se petrecuse ca în stare de hipnoză, o putere nevăzută și neînvinsă îl conducea și-l mâna,

— Ce bine îmi pare că ai venit! îl întâmpină Duduea.

«Să ierți oleacă pe Sora și Cumnatul meu.

Sunt plecați, dar vor reveni îndată.»

Il luă de mână, îl așează lângă dânsa, îi privi ochii, apoi șireată, amenințându-l cu degetul:

— N'ai fost cuminte. N'ai dormit astă noapte.

— De unde cunoști?

— Din ochi, nu mai sunt cei de ieri.

— Ce au?

— Gânduri grele și protivnice mie.

— S'ar putea una ca asta?

— Cum să nu.

Mata, să știi, că eu cunosc tot felul de gânduri, numai după ochi.

— Da?

Și-ai mei cum erau ieri și cum sunt azi?

— Eri erau buni, când și când voioși, dar totdeauna pluteau îngândurați, parcă visau...

— Și astăzi?

— Astăzi,» spuse Duduea cu teamă «sunt răzvrățiți, înciudați și nu-mi sunt prieteni.

Ce ți-am făcut eu?

— Doamne, dar cum se poate, Dudue, să crezi una ca asta?

— Nu cred, dar simțul meu intim îmi spune totdeauna»

Andrei o privi foarte mirat.

«Să-ți mai destăinuesc ceva» și își acoperi fața cu mâinile.

— Ce anume?»

Duduea tăcea.

Boldur voi să-i îndepărteze mâinele.

— Îți spun, dar să privești în altă parte.

— Poftim» și întoarse fața către fereastră.

Duduea se apropia și-i șopti la ureche:

«Te-am visat astă noapte!»

Andrei simți aburul respirației și-i văzu pieptul săltând.

Era sedus.

O privea și nu-și credea ochilor.

Un copil, care însă îi răpise curând liniștea și stăpânirea de sine.

Frâul voinței slăbise: amânase plecarea.

Iar acum, acum asculta ciripitul acestei păsărele naive care, în zăstimpul unei clipe, îl fermecase.

— Cum m'ai visat?»

Duduea îl privi cu însuflețire și bucuroasă răspunse, privindu-l drept, în ochi:

— Acuma sunt ochii mei de ieri.

Până acu fură ursuzi și reci cum erau și astănoapte, în vis, când voiai să pleci.

Eu mă rugam și mata te pregătiai înciudat de plecare, iar ochii care mă priveau aveau într'înșii supărare și vălvătăi.»

Andrei îi ținea mâna și neștiind ce face i-o săruta mereu.

Duduea îl privea cu îngăduire și-i zâmbea.

— Va trebui totuși să plec, domnișoară...

— Să nu'mi mai zici așa, să-mi zici Dudue. Imi place cum pronunți...

De ce să pleci, ca să mă mâhnești?

Eu nu vreau să te văd trist niciodată.

— Nu sunt trist» protestă el.

— Da, ești trist, sunt sigură acum că te cunosc mai bine.

Tristețea matală nu este voită, vine dinlăuntrul organic, dar nu se vede decât în anumite împrejurări când greul cumpătului te frământă.

Nu ești trufaș, cum s'ar crede, ci mai mult mâhnit — o mâhnire ce este revărsată în toată făptura dar mai ales în ochi; ai și multe clipe de îndârjire, de revoltă sufletească, dar se înneacă totul în fondul de bunătate, de care nu te poți lipsi fiind din naștere.

Stai oleacă să-ți dovedesc:

Dă-mi mâna; nu, pe cea stângă.

Așa.

Acum să privim.»

Ii caută în podul palmei, atentă, cu o concentrare a atenției care-i săpase două șanțuri între sprâncenele codate, apoi, după câțva timp, înalță privirea și cu o mare satisfacțiune rosti:

— Nu, nu m'am înșelat, privește și constată. Liniile aiestea în formă de M. care-s așa de pronunțate și ale căror picioare se prelungesc încât trec de podul palmei, însemnează «viață lungă».

Primul picior de jos în sus arată «linia vieții», cel de sus în jos însemnează «linia inteligenței» și al treilea, mărginaș, «linia inimii»

iar pentrucă toate liniile sunt adânci, dovedește că inteligența este vie și inima bună și milostivă.»

Apoi mirată, se opri la ceeace vedea în palmă și zise:

«Linia aiasta care cade pe al doilea picior a lui M este o indicație prețioasă dar nu vreau să ți-o spui...

— De ce?

— Nu vreau.

— Dar dacă te voi ruga...

— Nici atunci.

— Pentruce, Dudue, te rog...

— Nu vreau să crezi cine știe ce.

— Nu voi crede altceva decât ceeace îmi vei spune.

— Bine, îți spun atunci.

Linia aiasta, să știi dela mine» spuse serioasă și observând-o mereu ca să nu se înșele «însemnează că tot binele îți va veni dela soția matală.»

Andrei râse zgomotos.

Duduea se întristă și lepădă palma.

— De ce te-ai întristat?

— Pentrucă nu ai crezut cum mi-ai făgăduit».

O văzu cu capul aplecat și cu degetele subțiri și trandafirii îndoind în cute mici marginea șorțulețului de dantelă ce purta dinainte.

Era mâniată.

— Să mergem mai departe cu constatarea.

— Nu.

— De ce?

— Dacă nu crezi.

— Voiu crede, îți jur!

— Să nu juri,» spuse repede, «căci vei păcă-tui grozav dacă nu crezi și voiu fi nu numai tristă, dar foarte nenorocită, căci eu cred cu tărie în Dumnezeu.

— Și eu cred, Dudue, din toate puterile inimi.»

Ridică spre el o privire atât de recunoscătoare și fericită care iradia pe figura sa ca o lumină, încât subjugat, Andrei îi cuprinse mijlocul și atrăgând-o încet, îi culcă capul bălai pe braț, se plecă, îi sărută ochii care se zbăteau, apoi gura mică cu buzele subțiri.

Se auzi ușa dela intrare.

Duduea se zmulse din brațele lui și alergă înaintea Cumnatului și Surorei.

— Să mă ierți, domnule Boldur,» spuse Locotenentul, apropiindu-se cu mâna întinsă.

«Un coleg a fost mutat din garnizoană și a trebuit să-l petrecem la gară.

Trenul însă a sosit cu întârziere.

Un accident groaznic pe linie.

Garnitura plecată astăzi de dimineață, cum a ajuns pe podul de peste Siret, s'a prăbușit în râu cu pod cu tot.

O mare catastrofă, nu știu dacă a scăpat vre un călător.

— Să poștiți la cină căci ora ceaiului a trecut» invită Duduea luând brațul lui Andrei.

Acesta era gânditor: tocmai trenul cu care voise să plece dimineața.

Își aduse aminte de prezicerea Duduei: «linia care cade pe cel de al doilea picior al lui M. însemnează că tot binele îți va veni prin Soție.»

Era o presimțire sau o dragă și înviorătoare realitate?

În tot cazul un fapt cert: renunțarea la acel tren era din cauza Duduei.

O privi: un copil!

Soția lui?

Surâse la acest gând ademenitor.

Târziu, către miezul nopții, Andrei se retrase. Ajuns acasă cercetă mersul trenurilor și în adevăr se convinse că aceea fusese garnitura cu care trebuia să plece dimineața.

Duduea, îngerul lui păzitor?

Da.

Nevastă însă cu atâta nepotrivire de vârste?

Niciodată!

Un gând însă îl cutremură:

«Sărutul acela apăsător, stăruitor și vrăjitor, a cărui dulceață o gustase și a cărui fragezime ca a unui miez de fruct îl amețise, sărut în care inima fetei se robise și sufletul i se dăruise — sărutul acela de fecioară castă ce nu cunoștea minciuna și credea în Cel-de-sus, nu angajase cinstea și loialitatea lui?»

Își înălță văzul deasupra vremurilor, își aduse aminte de zilele lui necăjite, de fățarnicia unora, de mândria altora și o singură credință

il răcorise ca niște stropi de ploae și o râvnă fierbinte îl susținuse și-l vindecase: credința în Dumnezeu și râvna de-a sluji adevărului.

Intr'o inimă neprihănită înflorise un sentiment și încrezătoare, copila i-l destăinuise în tr'un sărut, iar el ca un iscusit meșter, cu adâncime în grai, cu voroavă ce îmbată, amestise un suflet și legănase de speranțe o viață în primăvară.

Își înfrânase tinerețea, slujise morala și urmase preceptelor justiției și tocmai atunci, când o inimă i-se desfăcea ca un mugur, el să-i vestejească, frumusețea, frăgezimea și nevinovăția?

«Am pecetluit prin acest sărut jurământul și mi-am dat cuvântul care nu mai are revenire și nu trebuie să mai zăbovească.»

Așa gândi Boldur.

Și ca să pună capăt cumpenii, își răspunse hotărât:

«La urma-urmelor mi-e dragă.»

Se culcă și adormi cu acest gând liniștitor.

Se deșteptă adouazi odihnit și mulțumit cum niciodată nu se simțise.

O dimineată cu soare, liniștită și voioasă.

Ca umbrele se risipiseră gândurile protivnice și dușmane și-i rămăsese visul și dorul lui statornic: «o inimă neprihănită și un suflet iubitor la adăpostul cărora să încline fruntea lui îngândurată și adumbrită de nouri.»

Plecă în trăsură și goni prin împrejurimile orașului până la vremea prânzului.

Iar după amiază la ceasurile șase precis suna la casa iubită.

Ordonanța îi deschise.

Ca un obișnuit merse drept la odaia din ajun.

Pe canapea aștepta Duduea.

Se așeză lângă fată, îi aplecă capul pe braț, îi cuprinse mijlocul și apăsă buzele pe gura dulce.

Fata se cuibări în brațele lui și rămase astfel cu ochii închiși într'o desăvârșită părăsire de sine.

II.

— Plec chiar acum.

Doresc foarte mult să mă prezint familiei dumitale, așa că am putea hotărî ziua când să sosesc.

— Și eu trebuie să plec, căci mi-a expirat concediul dela catedră.

— Atunci?

— Când vei voi și vei socoti de trebuință, vino...

— De ce ești tristă?

— Pot fi altfel?

— Eu sunt vesel și fericit.

— Eu sunt tristă.»

Și începu să plângă.

Andrei îi sorbi lacrimile și o liniști.

Era un biet suflet ce se robise și închinase

toată tinerețea și nevinovăția unui vis și unei nădejdi — fericit acele culegea roua depe buzele imaculate.

Andrei își luă rămas bun dela ceilalți, strânse mâna rece ca ghiața a Duduei, se sui în trăsură și se mistui pe strada gării.

Peste zece zile îi sosi o scrisoare.

O deschise nerăbdător și ceti cu nesațiu:

Sunt atâtea zile de când ai plecat și gândul meu te întovărășește.

Revăd în orele de dor căsuța în care locuiește Maica și te văd aievea în grădina cu flori și sub nucul unde scrii, unde Surorile lucrează ca albinele împrejurul Mamei care împletește la ciorap și te privește prin ochelarii prinși cu ață pe după urechi.

Din cele ce mi-ai povestit, acestea mi-au rămas mai mult în minte și-mi place să le revăd cu ochii închipuirii.

Dar îmi mai aduc aminte că mi-ești drag, că mi-e dor și că te aștept.

Dudnea.

Andrei rămase înduioșat.

Grăbi plecarea dar cele strict necesare îl mai reținură.

A cincea zi însă sosi altă scrisoare.

Cu aceiaș mărunță dar ceteată scriere, Dudnea îi zicea:

Andrei

Mă faci să plâng.

De ce nu vii?

Odinioară erai atât de bun, iar eu eram fericită: acum tânjesc într'un ungher.

În inimă simt ca un ghimpe ce mă doare

fără hodină, iar amintirile sunt unica-mi mângâiere.

Când te vei întoarce la mine, are să-ți pară rău de ochii plânși și de fața mea îngălbenită.

În ceasurile de odinioară mă cuibăream în căldura brațelor și îți ascultam bătăile inimii.

Acum e frig și în auz șueră vântul, iar în jalea singurătății înfloarește descurajarea.

Nu înțelege încă iubitul meu prigonitor?

Duduea.

Scrisorile îl cutremurau și-l aruncau într'o mare frământare și turburare.

Dar peste o săptămână sosi a treia misivă și mai alarmanță.

Andrei rămase consternat:

Andrei iubit.

Sunt învinsă, dorul mă răpune.

Vino îndată — puterile mă părăsesc.

Fac apel la amintirea Mamei pe care o adori și pe care eu o sfîntesc.

Duduea.

Boldur petrecu noaptea în tren, iar adouazi când ajunsese în gara orașului Duduei, un țipăt de o nespusă fericire și două brațe i se înfășurară după gât.

Porniră pe jos ținându-se de mână.

— De unde ai știut că viu?

— N'am știut, am visat.

Când ți-am expediat a treia scrisoare, eram la marginea răbdării.

Prea mult doare iubirea și a mea este cea dintâi și cea de pe urmă.

Cu această dragoste venită ca un uragan,

stăruitoare ca o boală molipsitoare și adâncă cum e o prăpastie, mi-este dat mic să închid ochii.

Dacă nu veneai, muream!...»

Îl strânse și mai mult de brațul de care se ținea agățată.

«Mi-ești drag!» și închise ochii.

Andrei simți că se clatină.

Îi prinse mijlocul și o purtă în grădina publică, din preajma gării, unde o așeză pe o bancă.

Fericirea însă nu omoară.

Curând deschise ochii și-l privi cu teamă și cu supunere.

— Să nu mă mai lași singură

— Niciodată

— Să nu mă mai părăsești.

— Nu.

— Acum, să mergem, mi-a trecut: prea a fost tare bucuria...

— Să nu mai pleci.

— Nu.

— Sau să mă iai și să mă duci cu mata.

— Da.

— Ce fericită am să fiu!

Să vezi cum am să mă schimb și cum are să-mi revie sănătatea de atunci decând te-am cunoscut.

Ce să fac, nu este vina mea, dacă te iubesc și-mi vei fi drag până la moarte.

— Acum ne despărțim o clipă.

— Cum, nu mergi la noi?

— Nu voi întârzia mai mult decât un sfert de oră până îmi primesc la hotel bagajul și schimb costumul depe drum.

— Nu, nu vreau să te las.

— Dar bine, nu este cuviincios să mă prezint astfel.

Gândește că eu nu cunosc părinții dumitale. Ce-au să zică, frații, surorile și cumnații?

— Nu, nu vreau să te mai pierd.

— Ți jur că în câteva momente mântui tot și de îndată sosesc la părinți.

— Imi juri?

Bine, atunci te las. Încă un ceas de dor...

— Ți jur, Duduea mea, că într'un sfert de ceas mă înapoez.»

Il privi cu temere dar și cu încredere.

El opri o trăsură și dispăru la o cotitură, spre hotel. Duduea reîntră acasă.

Ogradă mare și în poartă doi brazi.

O fântână cu ghizduri de piatră, cu găleată prinsă de lanț și roată în loc de cumpănă, case mari de răzeși, cu multe încăperi, cu cerdac la dependințe și grădină cu flori la uliță, cu argați și slujitoare, în fundul curții un pâlce de brazi de care atârna hamacul: loc de visare și de repaos al Duduei.

Era cea mai mică dintre patru surori.

Merse la hamac și se așeză posomorâtă.

În casă era zvoană, și nerăbdare, și alergătură, și forfotă: sosea oaspete.

Prânzul era gata: bătrânii sfătuiau, tinerii

trepidau, iar Duduea era neastâmpărată și în-ciudată

Un duruit de roate, porțile ogrăzii se deschiseră, trăsura se opri în fața hamacului și soarele resipi negura din ochii copilei.

Andrei sări din trăsură.

Un salt și Duduea îi cuprinse brațul, străbătură ograda, iar ușile casei se deschiseră primitoare, date de părete, ca într'o așezare răzășească îmbelșugată și binecuvântată.

— Andrei Boldur.

— Mamaia.

— Tataia.»

Andrei sărută mâinile bătrânilor.

Duduea, la masă, își conducea servitorii numai cu privirea.

Boldur era întrebat și răspundea cu voce bună.

Necunoscut fiind, fiecare dorea să afle câte ceva din trecutul lui, iar unor informații mai intime răspundea cu o fină ironie.

Duduea era așa de fericită, că nu înțelegea nimic din cele ce se vorbeau.

Gândul îi călătorea în regiuni azurate.

Părinții încântați, ceilalți membrii ai familiei asemenea. Doar nepotrivirea vârstelor așternea un vâl de melancolie pe fețele bătrânilor: fericirea Duduei însă îi linișteau.

— Am răzbit în viață prin credință și adevăr,» răspunse Andrei, când fu întrebat de trecut.

Credința nu m'a părăsit niciodată chiar în

clipele de cumpănă cele mai grele, iar când am fost învins am adăstat cu încredere zilele bune, care nu întârziiau să revină cum revine pasărea călătoare la cuibul părăsit.

Adevărul întemeiat pe drept având razim și îndreptar credința, acestea au dominat întreagă activitatea mea.

Disciplina religioasă și cultul adevărului mi-au slujit și m'au răsplătit.

În cugetul meu nu există hotar între religie și drept.

Amândouă se îmmlădesc, se completează și se desăvârșesc.

Nici o clipă n'am abjurat credința și în totdeauna am slujit adevărului.

M'am ridicat sprijinit pe două concepte ca pe niște coloane de granit: al credinței, pe care am moștenit-o dela preotul care a fost tatăl meu și am supt-o la sânul maicii mele și al dreptății, pe care m'am strădănit să o descopăr și să o aplic cu osârdie.

Eram Primprocuror și în această calitate ajunseseam luptând numai pentru o credință care înnobilează și un adevăr care oțelește: credința într-o dreptate veșnic stăpânind și adevărul, fără de care nu poate fi dreptate.

O împrejurare a fost de natură să demonstreze acestea: cunoștința unui american și forțata mea demisionare din magistratură.

Americanul era un țaran român venit să expieze de bună voe un asasinat făptuit în tinerețe.

La demisionarea mea din magistratură se

afla, întâmplător, în cabinetul Ministrului un strălucit Profesor universitar.

Țăranul fugit în America este, după treizeci și mai bine de ani, miliardar.

Am adâncă convingere că mai târziu, va surveni ceva folositor pentru mine din coincidența demisionării mele cu prezența Profesorului universitar în cabinetul Ministrului.

Americanul așteaptă încă răspunsul la «o propunere» ce mi-a anunțat, fără a o fi fost formulat.

Coincidența prezenței Profesorului universitar, sunt sigur că se va dovedi folositoare, dar nu i-a sosit încă sorocul.

— Cum se face că țăranul a devenit american și încă miliardar?»

Atunci Boldur în atenția încordată și în cea mai mare curiozitate ațâțată, poveste tragedia lui Toma Drumea.

Masa se prelungise.

Andrei voi să se retragă la hotel.

— La hotel?» exclamă tatăl surprins.

«La noi, în Moldova, păstrăm odae de găzduire.

Este un obicei, o datină dacă voești, la care nu vom renunța ușor.

Ospitalitatea moldovenească și tradiția ci nu se vor desminți astfel.»

Duduea îi luă brațul și-l conduse în odaea oaspeților unde găsi toate lucrurile aduse dela hotel.

— Te-am zălogit!» râse Duduea.

Dar un sărut îi închise gura.

III.

Sfârșitul lui «ferecă și desferecă» se apropiase. Era într'a douazecișidoua zi din luna lui Faur.

Ca nici într'o iarnă omăturile de pe ogoare se topiseră și după o ploae zdravănă, țarinele se desgoliseră și fumegau, vântul încropit adiea dinspre apus și usca ponoarele.

Toată ziua Duminicii aceleia fusese cald, iar soarele scăpătase într'un lac de sânge; ciorile se învârteau în cârduri risipite, iar despre îngheturile nordului, începuse, către seară, să bată un vânt rece: semn că avea să se strice vremea.

Totuș noaptea se lăsase cu cerul senin și plin de stele.

Sfântul lăcaș al Episcopiei Romanului strălucea în interior ca o vatră de jărat.

Raze albi, verzi, albastre, galbene. roșii, după culorile filtrate de vitraliile scumpe ale fereștrilor se revărsau îmbelșugate în noapte, iar ușile bisericii deschise, îngăduiau să se vadă de afară într'o străfulgerare, policandrul ca un snop de flacăra, împreună cu aurul altarului și al icoanelor.

Lumea ocupa până la refuz întreg interiorul.

Covor roșu pornea de jos din curte ca o trâmbă de sânge, suea prin mijloc treptele scării monumentale de marmoră albă, intra în Catedrală și întocmea dealungul, până în altar, o pârtie însângerată străjuită pe dreapta

de magistrați, iar pe stânga de copile de aceeași vârstă ca a Miresei, colege de școală, domnișoare de onoare.

Snopi de lumină străbăteau prin ușile deschise în noaptea înstelată, deslușind curtea păzită de șiruri de tei desfrunziți prelungindu-se în vale până în stradă.

Se stinse murmurul din biserică, iar privirile tuturor se îndreptară către ușă.

Patru domnișoare în costume la fel și de o simplitate atrăgătoare sueau încet scările. Nici o bijuterie decât ochii strălucitori și luminoși, nici o altă podoabă, afară de aceea a tinereții și frumuseții lor impresionante.

S'auziră șoapte:

— Surorile mirelui!...»

Stol voios, rămaseră lângă ușă, privind curioase în jur și râzând ca florile primăverii.

Cea mai mare în vârstă, avea ochii verzi, fața îmbujorată, părul ca mătasea porumbului, voinică și exuberantă, dar cu o privire duioasă ca de mamă părea că întinde asupra celorlalte surori aripi ocrotitoare.

Alături, soră mai mărunță, mai slabă, cu ochii castanii, ovalul obrajilor rotund, pielea mată, părul de culoarea ochilor, blândă, potolită, adăpostindu-se parcă sub adumbrirea celei mari.

Cea de a treia înaltă, corp subțire și mlădios, de o frumusețe clasică și impunătoare, nas drept, antic, ochii castanii foarte mari și vișători sub o frunte netedă și gânditoare, năvăliți

de o liniște măreață, trăind mai mult în sine, nepăsătoare, străină parcă de tot ce o înconjură, rece și depărtată ca o stea.

Cea mai mică diferită și neasemuită suro-rilor.

Înaltă potrivit, subțire, mlădioasă ca o creangă de alun, părul negru ca smoala cu lumini albăstrie, ovalul feții subțindu-se ușor spre bărbie, pielița de o paloare pronunțată, fruntea netedă și înnourată, iar ochii negri ca păcura, luminoși sub arcadele frunții, se ridicau la coada lor, în sus, ca ochii japonezelor.

Figura era tăiată în curmeziș de sprâncenele subțiri de abanos, iar deoparte și de alta o încadrau bandourile părului lucitor, netezit pe tâmpile acoperind și urechile.

O mare asemănare cu fratele, afară de tăietura exotică a ochilor.

Nu trecu mult și s'auzi corul lin și armonios.

Din cupeul tras de cai albi scoborî Mireasa în lumina vie a șirurilor de becuri aprinse în fața intrării.

Sui treptele albe înfășurată într'un noian de raze și se opri în pragul ușilor. Fu o aparițiune care zmulse un murmur de plăcere: viziune de raze trandafirii și urzeală de argint.

Albața de omăt a rochiei se confunda cu roșeața de flori de cireș a obrazilor adumbriți de verdele-albastru al ochilor mari și blânzi strălucind de bucurie — totul luminat de scânteerea betelci strângând fruntea ca un șerpai

pierdut în părul de mătase moale ca un caer de spumă aurie.

Stând astfel în cadrul ușii, plouată de lumină, albă și roză, zâmbitoare și senină, cu nimbul fericirii înflorindu-i fața translucidă, cu ochii mari și nevinovați în care viețuia un cuget de jertfire — Duduea Hortanse-Victoria apăru tuturor alcătuită din umbre și lumini, din aur și argint, învăluită de armonii și simfonii răsărită ca din basme și povești, din poezii și doine, ideală.

Surorile lui Andrei o întâmpinară cu două făclii aprinse pe care Mireasa le primi și astfel intră în Catedrală purtându-le în fiecare mână, precedată de cele patru surori, două deoparte, două de altă parte, urmată de Andrei, părinți și neamuri.

Calea era deschisă de șirul magistraților aplecați curtenitor și al domnișoarelor de onoare.

Candidă și strălucitoare, Duduea înainta încet, plutind în armonia imnului corului, purtând făcliile aprinse, surâs îngeresc pe buzele subțiri și pe figura frumoasă.

Se opri la masa din mijloc pe care așteptau cununiile, evanghelia, două sfeșnice cu luminele aprinse, cupa cu vin și sfânta cruce de aur, încredință Nașilor făcliile, luă brațul tatălui său, se îndreptă către iconostas, se închină și sărută icoana, făcu semnul crucii și sărută icoanele altarului, îngenuchie înaintea ușilor împărătești și într'o profundă reculegere

înălță privirea către Dumnezeu-cel-veșnic, zugrăvit cu brațele întinse și primitoare sus la pantocrator, apoi își îndreptă văzul către Răstignitul depe sfânta cruce a catapetesmei.

Ridicându-se în urmă cucernică se înapoie condusă de brațul tatălui său și se așează în fața mesei, în dreapta Nașci, lângă Andrei pe care-l privi cu adorațiune.

Corul cânta ușor.

Ușile împărătești se deschiseră imediat.

Patru diaconi mergeau înaintea Episcopului îmbrăcat în odăjdii scumpe, cu mitra de aur presărată cu pietre scumpe, sprijinindu-se în cârjea din mâna dreaptă, cu pletele și barba de omăt, cu ochii mari în care se resfrângiau tăriile cerești, înfrigurați de chemarea lui duhovnicească, troenit de ani și de rugăciuni, privind dincolo de lumea muritoare înspre zăriștea veșniciei, și pășind astfel înconjurat de soborul a doisprezece preoți.

Binecuvântă Mirii, le luă verigile și le așează deasupra Evangheliei.

Corul cânta în surdină ca o dulce adiere de harfe.

Apoi oficierea cununiei se începu.

IV.

Inceputul lui Mai era vesel și liliacul înflorise

Natura copioasă și fericită își desvăluisese demult frunzările și pasările în cor preamăreau frumusețea ei.

Pretutindeni, în fire ca și în traiul viețuitoarelor, fremăta seva reîmprospătată și exuberantă.

În grădinița din fundul curții, crengile se plecau încărcate de florile primăverii, iar surorile lui Andrei așezate în jurul mesei de brad de sub nucul în care se cuibăreau pasărilor, stau aplecate asupra lucrului.

Duduea și Andrei veniseră să le vadă.

Mama având ochii adumbriți de ochelari privea cu dragoste împrejur, dar și cu un sentiment de renunțare — convingerea că în curând le va părăsi așternea un vâl de melancolie și de resemnare peste fața subțiată.

Adesea, furișa privirea către feciorul și nora așezați alături și un oftat adânc îi înălța pieptul. Atunci, părăsea lucrul și se pierdea în gânduri, iar spre a nu fi observată, închidea ochii și pornea într-o lume ce încet-încet se înfiripa din neguri: începea să i se deslușească împărăția umbrelor în fața văzului sufletesc.

Bătrâna era stoică.

Născută și crescută la țară, în lumea celor mulți și nevoiași, adusese la casa bărbatului toată vigoarea, voinicia și sănătatea satului, tot sporul la muncă al țăranului, întreg optimismul tinereții și neîntinată credință în Cel veșnic.

De aceea se pregătea acum ca orice creștină să se deprindă cu gândul la viața ceialaltă și inima să i se desfacă din legăturile pământeste, fără o prea mare sfâșiere și fără să prici-

nuiască copiilor durerea neîndurată a despărțirii.

Dar se vede, că apropierea amurgului sădește în ființa noastră pământească un sentiment nemaîncercat, sentimentul nepăsării față de tot ce-a fost lumesc, de tot ce ne-a legat mai temeinic în viață. Așa se explică și pietrificare în care cade natura noastră emotivă în ultimele ceasuri ale stingerii: rămâi nepăsător, senin și rece în fața jalei și-a disperării celor care ți-au fost scupmi.

Și-atunci se lămurește și înghețarea ce căpătau ochii și privirea lor învăluită parcă de un abur din ce în ce mai opac: vălul veșniciei.

Andrei observa aceste simptome prevestitoare și inima i se strângea, iar ochii adeseori îi inotau în lacrimi.

— Vă sărutăm dreapta.

M'a mânat domnul Secretar general să vă poftesc la dumnealui.»

Andrei, se ridică: aprodul cunoscut al Ministerului de Justiție se apropiase și aștepta cu șapca în mână.

Surorile opriră lucrul. Mama deschise ochii.

— Bine, spune-i că viu după amiază.

— Domnul Secretar vă roagă să poftiți chiar acum.

— De ce atâta grabă?

— Nu știu, dar mi-a zis să veniți înainte ca domnul Ministru să se ducă dela Minister.»

Andrei plecă urmat de aprod.

Nu mai era în curent cu cele ce se petreceau

în Justiție și nu mai trecuse pragul Ministerului decând demisionase forțat și făcea advocatură.

Secretar general era chiar vechiul lui prieten, fostul Director al personalului, care, cum îl văzu, exclamă:

— Bine c'ai venit, stai un moment!»

Intră grăbit în cabinetul Ministrului, rămase câțva, apoi deschizând ușa, îi făcu semn să intre.

Boldur se găsi în fața Șefului Justiției: era Profesorul universitar care-i strânsese mâna în ziua în care i se ceruse demisiunea așa de brutal.

— Vă salut, domnule Ministru.

— Bună ziua.

V'am rugat să veniți chiar acum înainte de a mă prezenta Majestății-Sale pentru semnarea decretului dumneavoastră.

V'am numit Consilier la Curtea de Apel din..... rămâne să-mi spuneți orașul care vă va conveni, spre a-l menționa în decret.»

Ministrul îl privea cu simpatie, urmărindu-i pe figură toate mișcările sufletești.

Mai întâi o roșeață puternică, apoi se revărsă un sentiment de recunoștință care făcea să-i tremure glasul:

— Vă mulțumesc, domnule Ministru.

Vă asigur că voi corespunde încrederii pusă în mine.

— Despre aceasta sunt sigur.

V'am cercetat trecutul și sunt încântat că nu

m'a desmințit impresiunea atât de favorabilă ce mi-ați făcut în ziua în care ați fost demis.

Deci, în ce oraș voiți?

— Sunteți suveran, unde aveți preferință.

— Imi pare bine, căci vă voi trimite la cea mai veche Curte din Ardeal, unde am nevoie de magistrați ca dumneata.»

Luă decretul și scrisese orașul.

Apoi, cu mâna întinsă, veni spre Andrei.

— Îți mulțumesc că ai primit și mi-ai lăsat mie alegerea orașului: este o «misiune» pe care ți-o încredințez, s'o știi.

Sunt convins că o vei îndeplini cu destoinicie și cu multă socotință.

Te felicit.»

Ii strânse mâna, își luă servieta și ieși.

Boldur rămase cu Secretarul general.

— Te felicit și eu.

Te-ai purtat frumos. Ai făcut întocmai după dorința Ministrului.

— Se putea altfel?

Dar, ia spune-mi, tu m'ai recomandat?

— Drept să-ți spun: dânsul s'a informat, a cerut «cazierul» tău, a luat notiță, apoi m'a întrebat dacă te cunosc bine și dacă ai primi postul.

Înțelegi cât de bine l-am informat.

A dat ordin atunci, ca să-ți fac decretul de consilier cu locul orașului în alb, dar avea teamă că vei prefera altul în locul dorit de el.

Am fost deplin mulțumit când i-ai lăsat lui alegerea.

Încăodată, te felicit.

Vino mâine să-ți dau numirea și bilet de drum.»

Secretarul general îi strânse mâna și-l congedie.

Andrei se duse drept acasă.

— Așa e că au revenit zilele mele cele bune?» spuse el voios și povesti cele întâmplate.

— Dumnezeu să fie lăudat!...» se închină Bătrâna.

«Închid ochii liniștită acum.»

Își scoase ochelarii și-și șterse o lacrimă ce se prelingea pe obrajii uscați.

V.

Sub icoana Maicii-Domnului se odihnea acum inima celei mai neodihnite Mame.

Din lumina candelii scobora o rază blândă peste figura de ceară.

Lumânări aprinse o înconjurau.

La căpătâi ardeau făcliile purtate de Ducea la nuntă.

Majestatea morții înlocuise zbuciumul vieții.

Un surâs de o nesfârșită întristare se dăltuise pe fața ca varul care totuș păstra și în eternitate vestigiile unui sentiment: dragostea copiilor.

Peste racla simplă ca și traiul ei, trocnite stau florile albe — florile recunoștinței odraslelor.

Doar un mănunchiu de garoafe și trandafiri roșii, așezat pe inima ce încetase acum să mai bată, păta ca sângele albeața immaculată: florile dragostei fiești a nurorii.

Se încheiase o viață de statornicie în credința creștină, de cinstire a Soțului și de iubire a copiilor: clironomia vetrei părintești.

Căci în căminul tatălui-preot, din satul Bărcănești, depe Ialomița, credința creștină dăinuia ca aerul și sta răspândită ca lumina.

Cinstirea soțului și respectul cuvenit duhovnicului erau hrana din toate zilele a Soției.

Iar iubirea odraslelor, îngrijirea și creșterea lor, comandamentul suprem și cel mai înalt tel al vieții.

Acestor sacre chemări, cheazășia vieții cerești, jertfisc Mama la rându-i traiul pământesc.

De aceea și paza cucernică a acestor sfinte porunci, așternuse un văl de mulțumire pe figura încremenită: încetase viforul atâtor neliniști sufletești.

Imprejurul raclei, sub zăbranic negru, stau prosternate fetele.

În picioare, la căpătâiul Mamei, stâlp în fața morții, rămânea tristul înalt magistrat, iar alături, îngenunchiată, era Tovarășa vieții lui.

Preot alb ca neaua din satul adormitei cetea psalmii înormântării.

Din depărtare, din veche clopotniță, sosea pe aripi de vânt tânguirea clopotelor.

Afară, în grădină, florile plecate și pasărilor

tăcute ascultau cucernice, iar în nukul cel mare sub umbrarul căruia odihniise Mama atâtea veri și primăveri, nu mai șuera mierla.

Tăcea totul — până și freamătul frunzelor.

— Iartă, Doamne, căci nu este om care să nu greșească!...» se auzea glasul rugător al preotului.

.

Fiul sprijinind căpătâiul, iar deoparte și de alta susținută pe umeri de fete și noră, Mama în raclă fu scoasă din căsuță și așezată în carul cu patru boi tras de cu noaptea în ogradă.

Porni carul: un nour trecu peste fața înflăcărată a soarelui.

Pasărilor începură a cânta ușor, șueratul mierlei abia s'auzea din frunzarul nukului, tânguirea clopotelor umplea aerul de jale.

Pe șleaul către satul nașterii și al copilăriei revenea acum Bătrâna la țințirimul străvechiu, lângă părinții și străbunii ei.

«Sunt trist...

Lăsați-mă să plâng!»

VI.

Trecuseră anii și în curtea frumoasei vile în care locuia Boldur, doi copilași, o fetiță și un băiat, zburdau ca niște mielușei.

Copii se jucau în nisipul adus înadins.

Era vară și răcoare în dimineața aceea, căci cerul sta acoperit de nouri.

De bună seamă că se întâmplase ceva: încetase scurt ciripitul copiilor.

Andrei îngrijorat privi pe fereastră.

O Doamnă în doliu mângâia odraslele oprite din joc și cuminți, cu ochii măriți, ascultau cuvintele străinei.

Bona intră și-l anunță că o Doamnă dorește să-l vadă.

— Introdu-o în salon.»

Boldur parcă își amintea figura necunoscută și când o văzu, rămase uimit: era Soția profesorului care-l numise întâia oară în magistratură.

Tristă, își începu povestea:

— Măritând fata, ce-am avut, i-am dat ei.

După moartea soțului, mi-a rămas pensia lui.

Dar am căpătat boală de inimă și, dela o vreme, crizele se înmulțesc, iar adesea am nevoie de ajutor medical grabnic, căci îmi pierd cunoștința.»

Andrei o privi cu durere.

— Cu cine stați?

— Singură.

N'am pe nimeni și adeseori pierzându-mă, am teamă ca doctorul să nu sosească prea târziu.

— Nu v'ar face plăcere să prânziți cu noi?

Soția mea trebuie să sosească îndată.

— Aș dori să mă odihnesc puțin.»

Andrei dispuse în grabă să fie instalată la etaj în odaia de găzduire.

Rămas singur cu coatele pe birou, închise ochii și pe dinaintea văzului sufletesc se perindă tot trecutul lui.

Câtă muncă, ce de luptă, câtă amărăciune și ce de zbucium al inimei și al minții!

Ce de momente înălțătoare, câte clipe de entuziasm și ce de scoborîri și prăpăstii înfruntate!

Un singur țel urmărit: neprihana sufletului.

Un singur ideal: realizarea dreptății.

Privi roba întinsă pe un scaun: era tot aceea veche de supleant — singura purtată în magistratură.

De câteva luni fusese înaintat Consilier de Casație. Soția dorea să-i schimbe unele părți prea roase.

Privi hermina: înălță mândru fruntea.

«Este veche, galbenă, dar nepătată!»

— Ce privești și vorbești singur?» întrebă Duduea intrând.

Andrei continuă însă:

«Cu ea am început — învăluit cu ea voiui fi înmormântat, căci nu îmi este rușine s'o port.

Am purtat-o cu cinste și cu demnitate și...

— Cine știe mai bine ca mine!

— ...și n'am trafic-o...

— Dar cine ar putea gândi la asta?

— Și n'am pătat-o.

Te rog, Dudue, să nu-i schimbi hermina...

— Voiu face voea matale.

— Este immaculată. Atât omagiu am putut aduce justiției căreia slujesc.»

Andrei se liniști. Apoi povesti Duduei sosirea oaspetei care-i răscolise astfel sufletul.

Duduea dispăru și îndată masa fu gata.

Se suiră la etaj. Bătrâna era deșteptată. Ținută de braț scoborî scara. Rămase înduioșată de atențiunile și îngrijirile Duduei.

După prânz fu așezată în jilțul moale din veranda răcoroasă, cafeaua la îndemână, iar voioșia și tihna casei îi zmulseră un suspin.

— Unde ai găsit, Andrei, comoara asta?»

Duduea îi sărută mâna.

— Eu l-am găsit, Mamă.

Dar este iute ca un chiper, însă bun ca pâinea caldă și milos ca o bunică. Cum o fi condamnând el oamenii?»

Și-l privea cu dragoste.

— Noroc că nu judec în penal» râse Andrei.

Cuibărindu-se temătoare la pieptul Bătrânei ca la un liman de apărare și scăpare, Duduea adăogă:

— Eu știu să-l stăpânesc, cu blândețe, nu cu răutate, căci atunci torni untdelemn peste jar.

Este ca și un copil: când orăcăie, numai cu binele îl împaci. Dacă îl văd căutând sfadă, îl părăsesc, și îndată îi trece: ca ploaea de vară.

Dacă însă nu se potolește, mă urc sus la copii și mă răsplătesc ei de obida ce am, știindu-l supărat. Apoi trimit fetița care îi apasă peste ochi mânuțele reci și îndată încrâncenarea se alină.

Sfântă putere a copilei!»

Și-l privea cu dor și cu iertare.

— Vasăzică, mă calomniezi?»

Bătrâna râdea și netezea părul Duduei bălai și obrajii îmbujorați ca floarea de răsură.

— Câți copii aveți?

— Doi: o fată și un băiet.

Dar mi-s destui, că pe urmă nu am timp să le dau educație și învățătură.

N'ai idee, Mamă, ce de îngrijorări îți dă instrucția dar mai ales educația acestor ploiduri, iar pe deasupra se mai adaogă și-a dumnealui care îmi face atâtea pozne!...»

Bătrâna râdea — Andrei cu mare poftă.

Numai Duduea, cu obrazul lipit de al oaspetei își privea dușmanul cu dragoste și cu ciudă.

O ușă lăturalnică se deschise scurt și ca niște păsărele scăpate din colivie, doi copilași năvăliră: băiatul mai mic, alb și bălai ca Duduea, îi sări în brațe și i se sui pe genunchi cu capul lipit de sân, ochii mari privind curioși străina și luându-i seama — pe când fetița isteată, cu grabă nestăpânită, așeza peste ochii tată-so dosul rece al palmuțelor.

Andrei le depărtă și-i șopti:

— Acum nu sunt supărat.»

O luă în brațe, o așeză pe genunchi, iar copila își culcă la pieptul lui capul cu brațele înfășurate de gâtul tatălui.

Era un contrast izbitor cu fratele ei: oacheșă, cu luciri arămii în păr, ochii ca porum-

bele, vioi și ageri, un năsuc îndrăsneț și o înfățișare stăpânitoare.

Fratele dimpotrivă, părea o copilă bălae, cu ochi mari, dulci și visători, obrații îmbujorați ca ai mamei, cu o mișcare socotită dar sfioasă, cași cum ar fi cerșit mereu ocrotire. De aceea imboldul sufletului era mai mult către mamă la sânul căreia odihnea acum mulțumit, pe când dragostea sorei, stăpânitoare și voluntară, se îndrepta către tatăl asemănător.

Bătrâna dormita.

Duduea îi așeză perna sub căpătâi, îi culcă domol capul deasupra și, făcând semn lui Andrei, se depărtară în vârful picioarelor.

— Vai, ce obosită e!

— Și ce blândă!

— Și cu boală grea de inimă!

— S'o ținem la noi câtva.

— Are să primească?

— O voiu hotărî eu.

— Vezi, că inima cere multe îngrijiri, destulă bunătate și mai ales răbdare îndelungată.

— Eu n'am de toate?

— Îngrijire și bunătate, da, ai din belșug, dar la răbdare intrăm și noi la parte, eu și copiii.»

Il privi cu multă dragoste, dar mai ales cu iertare.

Tăcură mângâindu-și copiii.

O stare de reverie îl coprinse, dar se scutură de ea ca de o povară.

Iși luă fetița în brațe și trecu în biurou, pe când Duduea netezea părul bălai al băiatului ținându-l lipit de sân și privindu-l cu drag.

VII.

După câteva luni, Duduea primi o scrisoare care-i sfâșie inima.

Duduea mea,

Săptămânile ce-am petrecut la voi, dragostea ce mi-ați arătat, îngrijirile de fiecare clipă, bunătatea și răbdarea cu care m'ai înconjurat, copila mea, mi-au încălzit inima și mi-au luminat ultimele zile.

Trăsura stă la poartă: am hotărît să mă retrag la o mănăstire unde sper să-mi aflui marea liniște.

Aștept doar pe ginere-meu ca să mă însoțească și destinul să se împlinească.

Vă mulțumesc pentru ospitalitatea voastră, vă sărut copiii cu dragoste de mamă, iar vouă vă trimit binecuvântarea mea.

S.

LAZĂR BĂDESCU

MAGISTRAT

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI